

LOKALNA STRATEGIA ROZWOJU

dla Miasta Torunia

na lata programowania 2021-2027

Toruń, maj 2024 r.

LOKALNA GRUPA DZIAŁANIA
Dla Miasta Torunia

Fundusze Europejskie
dla Kujaw i Pomorza

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Samorząd Województwa
Kujawsko-Pomorskiego

SPIS TREŚCI

Rozdział 1 CHARAKTERYSTYKA PARTNERSTWA LOKALNEGO	3
1.1. NAZWA LGD I FORMA PRAWNA	3
1.2. PROCES BUDOWANIA PARTNERSTWA I DOŚWIADCZENIE	3
1.3. OPIS STRUKTURY LGD I SKŁADU ORGANU DECYZYJNEGO	6
1.4. CHARAKTERYSTYKA ROZWIĄZAŃ STOSOWANYCH W PROCESIE DECYZYJNYM	6
1.5. DOKUMENTY REGULUJĄCE FUNKCJONOWANIE LGD	8
Rozdział 2 CHARAKTERYSTYKA OBSZARU I LUDNOŚCI OBJĘTEJ WDRAŻANIEM LSR	9
2.1. OPIS I MAPA OBSZARU	9
2.2. OPIS SPÓJNOŚCI OBSZARU	10
Rozdział 3 PARTYCYPACYJNY CHARAKTER LSR	12
3.1. OPIS PARTYCYPACYJNYCH METOD TWORZENIA LSR	12
3.2. DANE UZYSKANE Z KONSULTACJI SPOŁECZNYCH	15
3.2.1. PROBLEMY I NIEKORZYSTNE ZJAWISKA ZIDENTYFIKOWANE NA OBSZARZE LSR	15
3.2.2. ZDIAGNOZOWANE GRUPY ADRESATÓW	19
3.2.3. POTENCJAŁ OBSZARU ZDIAGNOZOWANY NA ETAPIE BADAŃ	19
3.3. WYNIKI PRZEPROWADZONEJ ANALIZY WNIOSKÓW Z KONSULTACJI	20
3.4. OPIS PARTYCYPACYJNYCH METOD REALIZACJI LSR	21
Rozdział 4 ANALIZA POTRZEB I POTENCJAŁU LSR	24
4.1. ANALIZA DANYCH STATYSTYCZNYCH	24
4.1.1. PROBLEMY DEMOGRAFICZNE	24
4.1.2. RYNEK PRACY	26
4.1.3. CHARAKTERYSTYKA GOSPODARKI (w tym również przedsiębiorczości społecznej)	26
4.1.4. DZIAŁALNOŚĆ SEKTORA SPOŁECZNEGO	28
4.1.5. PROBLEMY SPOŁECZNE	29
4.1.6. EDUKACJA FORMALNA I POZAFORMALNA	32
4.2. ANALIZA POTRZEB ROZWOJOWYCH I POTENCJAŁÓW OBSZARU	33
4.3. OKREŚLENIE GRUP DOCELOWYCH LSR, W TYM GRUP W NIEKORZYSTNEJ SYTUACJI	37
4.3.1. SENIORZY, CZYLI OSOBY POW. 60. ROKU ŻYCIA	37
4.3.2. DZIECI I MŁODZIEŻ UCZĄCA SIĘ DO 24. ROKU ŻYCIA	39
4.3.3. KOBIETY	43
4.3.4. OSOBY Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ I ICH OPIEKUNOWIE	44
Rozdział 5 SPÓJNOŚĆ, KOMPLEMENTARNOŚĆ I SYNERGIA	46
5.1. ZGODNOŚĆ I KOMPLEMENTARNOŚĆ LSR Z PROGRAMEM FEDKP NA LATA 2021-2027	46
5.2. ZGODNOŚĆ I KOMPLEMENTARNOŚĆ LSR Z INNYMI DOKUMENTAMI PLANISTYCZNYMI I STRATEGIAMI	46
5.2.1. STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO DO 2030 ROKU – STRATEGIA P RZYSPIESZENIA 2030+	46
5.2.2. STRATEGIA POLITYKI SPOŁECZNEJ WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO DO ROKU 2030	47
5.2.3. STRATEGIA ZINTEGROWANYCH INWESTYCJI TERYTORIALNYCH DLA BYDGOSKO-TORUŃSKIEGO OBSZARU FUNKCJONALNEGO/ZIT MOF TORUNIA	48
5.2.4. STRATEGIA ROZWOJU MIASTA TORUNIA DO ROKU 2020 Z UWZGLĘDNIENIEM PERSPEKTYWY ROZWOJU DO 2028 R.	48
5.2.5. STRATEGIA ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH DLA MIASTA TORUNIA NA LATA 2021 – 2027	49
5.2.6. INNE DOKUMENTY	49
5.3. KOMPLEMENTARNOŚĆ I SYNERGIA	50
5.4. WARTOŚĆ DODANA PODEJŚCIA LEADER	51
Rozdział 6 CELE I WSKAŹNIKI	51
6.1. CELE I PRZEDSIĘWZIĘCIA	52
6.2. UZASADNIENIE PRZEDSIĘWZIĘĆ REALIZOWANYCH W RAMACH LSR	52
Rozdział 7 SPOSÓB WYBORU I OCENY OPERACJI ORAZ SPOSÓB USTANAWIANIA KRYTERIÓW WYBORU	58
Rozdział 8 PLAN DZIAŁANIA	60
Rozdział 9 PLAN FINANSOWY LSR	61
Rozdział 10 MONITORING I EWALUACJA	61
10.1. MONITORING	62
10.2. EWALUACJA	62
WYKAZ WYKORZYSTANEJ LITERATURY	66
ZAŁĄCZNIKI DO LSR	66

Rozdział 1

CHARAKTERYSTYKA PARTNERSTWA LOKALNEGO

1.1. NAZWA LGD I FORMA PRAWNA

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Dla Miasta Torunia” (dalej: LGD) zostało zarejestrowane w Krajowym Rejestrze Sądowym 4 stycznia 2016 r. pod numerem KRS: 000059513. Jego formą organizacyjno-prawną jest stowarzyszenie „specjalne”, w którym obok osób fizycznych, członkami zwyczajnymi są także osoby prawne, w tym Gmina Miasta Toruń. Nadzór nad Stowarzyszeniem sprawuje Marszałek Województwa Kujawsko-Pomorskiego. Stowarzyszenie działa na podstawie przepisów:

- a) Ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. – Prawo o stowarzyszeniach (Dz.U. z 2020 r. poz. 2261);
- b) Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. i Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r.;
- c) Ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. z 2023 r. poz. 571);
- d) Ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (Dz.U. z 2023 r. poz. 412 z późn. zm.).

1.2. PROCES BUDOWANIA PARTNERSTWA I DOŚWIADCZENIE

Proces tworzenia się partnerstwa międzysektorowego LGD rozpoczął się od inicjatywy przedstawicieli sektora społecznego, którzy wystąpili do Prezydenta Miasta Torunia z propozycją utworzenia Stowarzyszenia, którego partnerem będzie Gmina Miasta Toruń. W II połowie 2015 r. odbył się szereg spotkań, na które zostali zaproszeni wszyscy zainteresowani współtworzeniem partnerstwa, w tym mieszkańcy oraz przedstawiciele sektorów: społecznego, gospodarczego i publicznego. Na podstawie Uchwały nr 183/15 Rady Miasta Torunia z dnia 29 października 2015 r. Gmina Miasta Toruń zawarła umowę ze Stowarzyszeniem Instytut Rozwoju i Inicjatyw Społecznych, które opracowało Lokalną Strategię Rozwoju na lata 2014-2020. Ostatnim kluczowym etapem budowy partnerstwa było zebranie założycielskie dnia 7 grudnia 2015 r., podczas którego powołano Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Dla Miasta Torunia”. Do podstawowych form realizacji jego celów statutowych należy: *opracowanie i realizacja Lokalnej Strategii Rozwoju (w skrócie: LSR); udzielanie wsparcia mieszkańcom obszaru objętego LSR w zakresie przygotowania projektów i pozyskania środków na ich realizację, w tym z programów pomocowych oraz innych projektów współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej; podejmowanie działań mających na celu m.in. aktywizację gospodarczą i zawodową, przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i patologiom społecznym na obszarze objętym LSR; szkolenia, warsztaty, seminaria, działania animacji lokalnej; podejmowanie innych działań służących realizacji celów statutowych; upowszechnianie informacji o możliwościach wynikających z wdrażania LSR i promowanie realizowanych operacji.*

Na przestrzeni ostatnich lat kształt zawiązanego w 2015 r. partnerstwa uległ zmianom. Do Stowarzyszenia dołączało wiele podmiotów i osób fizycznych, tak aby w roku 2019 uzyskać maksymalną w historii LGD liczbę członków 144. Niestety wpływ pandemii COVID-19 zmniejszył tę liczbę. Wiele osób fizycznych zrezygnowało z udziału w szeregach LGD, kilka podmiotów również zmieniło wolę bycia członkiem stowarzyszenia. Najczęstszą przyczyną odstąpienia były zmiany w organach zarządzających, natomiast wśród osób fizycznych skreślenia z listy członków dokonywane były z uwagi na nieuregulowanie składek członkowskich.

W chwili obecnej w skład LGD wchodzi **65 członków reprezentujących sektory: publiczny, gospodarczy i społeczny:**

- 8 przedstawicieli sektora publicznego,
- 14 przedstawicieli sektora gospodarczego,
- 43 przedstawicieli sektora społecznego.

Wykres 1. Członkowie LGD w podziale na sektory

Sektor społeczny: do Lokalnej Grupy Działania "Dla Miasta Torunia" przystąpiło kilkadziesiąt organizacji pozarządowych. Zdecydowana większość z nich posiada duże doświadczenie w pracy z grupami, które znajdują się w trudnej sytuacji społecznej i/lub zawodowej, jak: dzieci i młodzież, seniorzy, osoby z niepełnosprawnościami (OzN), chore psychicznie, młodzież sprawiająca trudności wychowawcze, bezdomni, opuszczający zakłady karne, rodziny wielodzietne czy

ubodzy. Dużym wsparciem w zakresie aktywizacji społecznej są także organizacje pozarządowe, których działalność społeczna skierowana jest na kulturę czy aktywność fizyczną. W skład sektora społecznego od 2023 r. wchodzi również mieszkańcy Torunia (wcześniej stanowili osobny sektor mieszkańców). Do Stowarzyszenia przystąpiły osoby fizyczne, które posiadają wiedzę i doświadczenie w pracy w organizacjach pozarządowych, firmach o różnym profilu działalności, a także będące liderami i animatorami społeczności lokalnych.

Sektor gospodarczy: w jego szeregach znalazły się firmy specjalizujące się w rynku pracy, aktywizacji bezrobotnych, ekonomii społecznej, projektach unijnych. Sektor gospodarczy reprezentowany jest ponadto przez Izbę Przemysłowo-Handlową w Toruniu, która posiada duże doświadczenie w zakresie działań na rzecz aktywizacji zawodowej i wspiera swoich członków w sferze rozwoju pracowników.

Sektor publiczny: potencjał sektora społeczno-gospodarczego uzupełnia Gmina Miasta Toruń (GMT) wraz z jednostkami pomocniczymi oraz przedstawicielami tych podmiotów.

Wśród członków jest więc wiele podmiotów, które posiadają wiedzę i doświadczenie niezbędne we wdrażaniu działań społecznych i pomocowych, w tym współfinansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) oraz projektów wykorzystujących różnorodne metody partycypacji. Doświadczenie podmiotów wchodzących w skład LGD opiera się na realizacji kilkuset projektów o tematyce podobnej do zakresu działalności LSR. Powtarzającymi się działaniami, a co za tym idzie mierzalnymi efektami realizacji projektów aktywizacyjnych, było uzyskanie zatrudnienia przez osoby zagrożone wykluczeniem (m.in. poprzez: staże zawodowe, szkolenia zawodowe, warsztaty aktywnego poszukiwania pracy, warsztaty psychologiczne). Wielu uczestników działań rozwinęło zdolności motywacyjne, umiejętności komunikacyjne, umiejętności społeczne, a także zwiększyło świadomość współodpowiedzialności za swoje otoczenie, w tym społeczność lokalną.

Pomimo zmian w liczbie członków, LGD spełnia swoją kluczową rolę, jaką jest tworzenie partnerstwa wielosektorowego. Dzięki zrzeszeniu przedstawicieli wielu różnorodnych grup, występuje duża potrzeba wymiany doświadczeń, uczenia się od siebie, nawiązywanie nowych relacji. Warto podkreślić, że znaczącą rolę w tych działaniach pełni również, niesformalizowane członkostwem, otoczenie LGD. Podmioty, które nie zdecydowały się dołączyć do stowarzyszenia, nie widząc korzyści z samego członkostwa, również czerpią z partnerstwa międzysektorowego i działalności LGD, w postaci uczestnictwa w różnych wydarzeniach organizowanych przez LGD, szkoleniach, spotkaniach oraz wymianie doświadczeń z pozostałymi partnerami. Mimo braku podpisanej deklaracji, mają oni realny wpływ na kształt LSR, poprzez udział w działaniach partycypacyjnych, opiniowaniu działań i pracy Biura LGD oraz inicjowaniu nowych pomysłów.

Dzięki zaangażowaniu partnerów – członków LGD w procesie tworzenia LSR, w zorganizowanych 2 Walnych Zebraniach Członków udział wzięło 2/3 zrzeszonych podmiotów, z których wiele partycypowało również w kolejnych etapach jej przygotowania. Wśród zainteresowanych członków wielu z nich dołączało do kolejnych grup roboczych, brali czynny udział w spotkaniach konsultacyjnych oraz wywiadach.

Dzięki zaangażowaniu, wiedzy i doświadczeniu członków partnerstwa w latach 2016-2023 LGD mogła z powodzeniem realizować umowę ramową o warunkach i sposobie realizacji LSR zawartą z Samorządem Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 19 maja 2016 r. Celami głównymi umowy były:

1. poprawa sytuacji społeczno-zawodowej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym,
2. wzrost zintegrowanych działań w zakresie organizowania społeczności lokalnej i animacji społecznej.

W ramach tych celów realizowane były poniższe przedsięwzięcia:

W Celu 1:

- wsparcie środowiskowe poprzez kluby młodzieżowe oraz innowacyjne działania z obszaru aktywnej integracji o charakterze środowiskowym,
- wsparcie podnoszące kompetencje i/lub dające nowe umiejętności zawodowe i społeczne, w tym szkolenia, doradztwo, staże i wsparcie inicjatyw partnerskich promujących aktywizację społeczno-zawodową,
- działania na rzecz wsparcia, animacji, rozwoju gospodarki społecznej i przedsiębiorczości społecznej.

W Celu 2:

- działania w zakresie organizowania społeczności lokalnej.

W latach 2018-2023 LGD ogłosiła 12 wniosków, w tym 8 naborów na realizację grantów i 2 nabory w trybie konkursowym oraz 2 nabory na projekty pilotażowe. W odpowiedzi na nie wpłynęły łącznie 142 wnioski, z czego dofinansowanie uzyskało 98 projektów. Stopień wykorzystania budżetu LSR z dn. 31.03.2023 r. wynosi 98,73%. LGD w ramach działań związanych z naborami prowadziło szeroko zakrojone działania informacyjno-szkoleniowe. Przeprowadzono ponad 260 godzin doradczych, 18 spotkań informacyjnych, 14 szkoleń, w pełni zrealizowano Plan Komunikacyjny w tym zakresie.

Od marca 2020 r. LGD jest także realizatorem zadania publicznego: „Działalność wspomagająca rozwój wspólnot i społeczności lokalnych – prowadzenie Centrum Aktywności Lokalnej” (CAL). Jest to uzupełnienie i rozszerzenie działań animacyjnych dla społeczności lokalnej, tym bardziej, że Centrum jest zlokalizowane na obszarze jednostki urbanistycznej Chełmińskie Przedmieście, które nie zawierało się w poprzednim obszarze działania Lokalnej Strategii Rozwoju. Dzięki temu, działaniami LGD objęty został obszar prawie całego Torunia. Wartość dofinansowania w ramach CAL na lata 2020-2022 wynosi 380 000,00 zł, a w 2023 r.: 140 000,00 zł. Udział społeczności w proponowanych wydarzeniach w ramach CAL przekracza liczbę 1400 osób rocznie.

Dodatkowo w ramach realizacji LSR Stowarzyszenie angażowało się także w działania dofinansowane z innych źródeł, w tym:

- a) 01.06.2021-31.12.2021 realizowano zadanie zorganizowane w ramach Budżetu Obywatelskiego pt. "Majsterkownia" (wartość zadania 50 000,00 zł) - zorganizowano bezpłatny warsztat dla mieszkańców Torunia, wyposażony w sprzęt stolarski, spawalniczy, dodatkowo zrealizowano 6 warsztatów w tym modelarskie, tapicerskie, stolarskie;
- b) w latach 2020-2022 zrealizowano również zadania w ramach Budżetu Obywatelskiego pt. "3 ,4 i 5 Święto Chełmińskiego Przedmieścia" we współpracy z Radą Okręgu nr 11, Toruńską Agendą Kulturalną oraz Stowarzyszeniem Chełmińskie Przedmieście - Tu mieszkam. Wartość zadania to każdorazowo 22 000,00 zł;
- c) w 2022 pozyskano środki na realizację projektów w ramach RPO „Inicjatywy w zakresie usług społecznych realizowane przez NGO” - "PoCOVIDowy Klub Seniora" (wartość dofinansowania 31 980,00 zł) oraz „W Rodzinie siła!" (wartość dofinansowania 50 000,00 zł);
- d) od 2021 LGD jest partnerem projektu aktywizacji społeczno-zawodowej z Toruńskim Centrum Usług Społecznych oraz Fundacją RC Konsultingu i Rehabilitacji. Wsparciem objętych zostanie 80 osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym min. 10 osób z niepełnosprawnością oraz 40 osób z otoczenia. Działania obejmują aktywizację społeczną oraz zawodową. Wartość projektu: 1 599 676,87 zł, dofinansowanie: 1 359 725,33 zł, w tym koszty LGD: 446 324,06 zł.

1.3. OPIS STRUKTURY LGD I SKŁADU ORGANU DECYZYJNEGO

Władzami Stowarzyszenia są: Walne Zebranie Członków, Zarząd, Komisja Rewizyjna oraz kluczowa dla podejmowania decyzji w sprawie wyboru operacji realizowanych w ramach LSR - Rada Programowa. Każdy z 3 sektorów posiada równą reprezentację w każdym z organów.

Stowarzyszenie ma charakter inkluzywny, co oznacza, że jest dostępne dla wszystkich, a możliwość dołączenia do grona członków jest powszechna, klarowna i prosta. Aby zostać członkiem zwyczajnym osoba fizyczna wypełnia pisemną deklarację członkowską ze wskazaniem przynależności do sektora oraz podpisuje oświadczenie przestrzegania zasad Statutu. Osoba prawna poza deklaracją musi dołączyć stosowną uchwałę swojego organu decyzyjnego. Nabycie członkostwa uzyskuje się na mocy uchwały Zarządu LGD. Członkiem wspierającym Stowarzyszenia może zostać każda osoba fizyczna i prawna, także zagraniczna oraz jednostka nieposiadająca osobowości prawnej, która uznaje Statut i zasady programowe Stowarzyszenia oraz zadeklaruje pomoc merytoryczną, rzeczową lub finansową dla Stowarzyszenia. Natomiast członkiem honorowym może zostać każda osoba fizyczna i prawna, także zagraniczna, która szczególnie zasłużyła się dla Stowarzyszenia. Nadanie godności członka wspierającego lub honorowego następuje również uchwałą Zarządu. Zarząd składa się obecnie z 3 członków, obecnie 2 mężczyzn oraz 1 kobiety, przedstawicielki grupy seniorów. Kadencja Zarządu trwa 4 lata. Statut LGD zabezpiecza partycypacyjny charakter w ramach funkcjonowania stowarzyszenia. Między innymi przyjęto formułę zwoływania Nadzwyczajnego Walnego nie tylko na wniosek Zarządu, ale także przez co najmniej 1/3 członków Stowarzyszenia lub na wniosek Komisji Rewizyjnej. Dodatkowo warto wskazać na brak przewagi w decyzyjności któregoś z organów, ponieważ każdy jest reprezentowany przez równą liczbę przedstawicieli z każdego sektora. Nie występuje więc sytuacja, że którakolwiek z grup interesu czy władza publiczna kontroluje proces podejmowania decyzji. Statut LGD potwierdza inkluzywny charakter działalności Stowarzyszenia.

Organem decyzyjnym jest Rada Programowa wybierana przez Walne Zebranie Członków na 4-letnią kadencję. W skład tego organu wchodzi minimum 6, a maksymalnie 9 osób, po równo reprezentujących trzy sektory – publiczny, gospodarczy i społeczny. Zachowany jest kolegialny charakter organu, a także dzięki takiej liczbie członków osiągnięta jest efektywna współpraca. Decyzje Rady, w tym wybór operacji, o których mowa w statucie, dokonywane są w formie uchwały Rady, podejmowanej zgodnie z jej regulaminem oraz procedurą oceny operacji. Rada działa na podstawie Regulaminu Rady Programowej. Członkowie Rady Programowej wybierani są spośród przedstawicieli członków zwyczajnych, członków wspierających oraz honorowych Stowarzyszenia. Członek Rady Programowej nie może być równocześnie członkiem Komisji Rewizyjnej, Zarządu, ani pracownikiem Stowarzyszenia. Obecnie w skład Rady wchodzi 9 osób, w tym 7 mężczyzn (w tym przedstawiciel seniorów) oraz 2 kobiety.

1.4. CHARAKTERYSTYKA ROZWIĄZAŃ STOSOWANYCH W PROCESIE DECYZYJNYM

Proces decyzyjny LGD nie powinien być zdominowany przez władze publiczne, ani żadną grupę interesów, co oznacza, że nie powinny one stanowić więcej niż 49% praw głosu w wyborze operacji realizowanych w ramach LSR. Zapewnienie braku dominacji opiera się na prowadzeniu rejestru interesów członków Rady, a także podpisywaniu przez nich deklaracji bezstronności i poufności. Decyzje podejmowane w Radzie zgodne są z przyjętym przez Walne Zebranie Członków Regulaminem Rady Programowej Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Dla Miasta Torunia” oraz procedurą wyboru operacji. W procesie wyboru biorą udział przedstawiciele wszystkich trzech sektorów z zastrzeżeniem zapisów dotyczących wyłączenia osób, które nie biorą udziału w całej procedurze wyboru operacji z uwagi na ryzyko zaistnienia konfliktu interesu.

Dodatkowo w procesie podejmowania decyzji na poziomie realizacji LSR wprowadzono rozwiązanie mające na celu włączenie partnerów tworzących LGD, ale także jego niezrzeszone otoczenie, w postaci m.in. prowadzenia konsultacji na poziomie oraz wprowadzania ich wyniku nowych rozwiązań lub ich znaczącą modernizację. Opisane działania mają odzwierciedlenie w Planie Komunikacji m.in. poprzez organizowanie otwartych spotkań z przedstawicielami wszystkich zdefiniowanych grup odbiorców, w którym wezmą udział wszyscy beneficjenci LGD,

członkowie LGD, podmioty aplikujące i realizujące operacje w ramach LSR, lokalni liderzy (m.in. radni gminy, okręgów, województwa); przedstawiciele instytucji kultury i edukacji, Toruńskiego Uniwersytetu Trzeciego Wieku, reprezentanci organizacji pozarządowych (w szczególności skupiających dzieci, młodzież i seniorów), instytucji działających na rzecz osób w niekorzystnej sytuacji społecznej m.in. ośrodki pomocy społecznej, parafie, warsztaty terapii zajęciowej itp., mieszkańcy obszaru LSR, przedsiębiorcy mający siedzibę lub oddział na obszarze objętym LSR. Ta metoda pozwala na uniknięcie niepowodzeń, szybkie reagowanie na zmiany społeczno-gospodarcze, i ma znaczący wpływ na budowanie realizacji partnerskich na obszarze LSR.

Stosowanie zasad partycypacji widać także na poziomie realizacji zadań w ramach LSR. Kontynuowany będzie proces zapoczątkowany w trakcie realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2014-2020, mówiący o tym, że do wprowadzenia zmian powoływany jest „Zespół ds. aktualizacji”, na wniosek którego proponowane zmiany są prezentowane Walnemu Zebraniu Członków i przyjmowane uchwałą.

LGD w celu poszerzania i pogłębiania zaangażowania lokalnej społeczności we wdrażaniu LSR będzie stosowało różnorodne narzędzia partycypacji, wybrane adekwatne do grupy docelowej. Poza opisanymi wcześniej otwartymi spotkaniami organizowanymi co roku, aby zwiększyć partycypację i skuteczniej animować członków oraz interesariuszy, LGD proponuje nowatorskie działania w postaci spotkań sieciujących tematycznych (m.in. w zakresie obszarów tematycznych, czy dotyczące konkretnych grup odbiorców), czy też utworzenie „Formularza Inicjatyw” dostępnego na stronie internetowej oraz w siedzibie LGD, dzięki któremu wszyscy zainteresowani będą mogli zaproponować nowe rozwiązania.

Ponadto, zgodnie ze Statutem LGD, powołane zostało Biuro LGD, które zapewnia obsługę wszystkich organów stowarzyszenia, ale także interesariuszy na każdym etapie realizacji LSR. Biuro mieści się przy ul. Grunwaldzkiej 38 w Toruniu, otwarte jest 5 dni w tygodniu. Jest wyposażone w odpowiedni sprzęt komputerowy, a do dyspozycji LGD ma kilka sal, w tym 2 konferencyjno-szkoleniowe. W Biurze zatrudnione są obecnie 4 osoby, w ramach niepełnych wymiarów czasu pracy, co ułatwia godzenie życia zawodowego i rodzinnego, a elastyczność pracy pozwala na dostosowanie się do potrzeb zainteresowanych. Biuro działa na podstawie „Regulaminu Biura”, a usługi usystematyzowane są w „Regulaminie Usług Biura”.

Doświadczenie pracowników Biura:

- Dyrektorka Biura – wykształcenie wyższe, MBA, 15-letnie doświadczenie w realizacji projektów dofinansowanych ze źródeł publicznych, znająca przepisy prawa i programy Unii Europejskiej, wysokie kompetencje komunikacyjne;
- Specjalistki ds. projektów społecznych – 1. osoba - wykształcenie wyższe, 13-letnie doświadczenie w projektach unijnych, wysokie kompetencje analityczne i społeczne, 2. osoba – wykształcenie wyższe, 6-letnie doświadczenie w projektach unijnych, wysokie kompetencje społeczne;
- Specjalistka ds. projektów i animacji - wykształcenie wyższe, 16-letnie doświadczenie w projektach unijnych, wysokie kompetencje komunikacyjne i animacyjne.

Biuro odgrywa kluczową rolę w realizacji LSR poprzez takie zadania jak organizacja naborów, prowadzenie doradztwa dla beneficjentów, monitorowanie poziomu realizacji wskaźników i prawidłowość rozliczanych projektów. Pracownicy Biura są mocno zaangażowani w realizację Planu Komunikacji i promocję LGD. Realizują harmonogram działań komunikacyjnych, prowadzą szkolenia i spotkania, są odpowiedzialni za kontakty z członkami i otoczeniem LGD. W celu podnoszenia swoich kompetencji, pracownicy Biura oraz członkowie Stowarzyszenia regularnie biorą udział w szkoleniach podnoszących kwalifikacje oraz poszerzających wiedzę z zakresu funduszy unijnych, w tym programu LEADER oraz prawa krajowego. Stowarzyszenie posiada także umowę z biurem księgowym i na co dzień współpracuje z radcą prawnym. LGD zawarło umowę z firmą obsługującą generator naboru wniosków oraz przeprowadzającą ewaluację zewnętrzną, a także w razie potrzeb zleca prace związane z obsługą informatyczną Biura.

1.5. DOKUMENTY REGULUJĄCE FUNKCJONOWANIE LGD

Tabela 1. Dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD

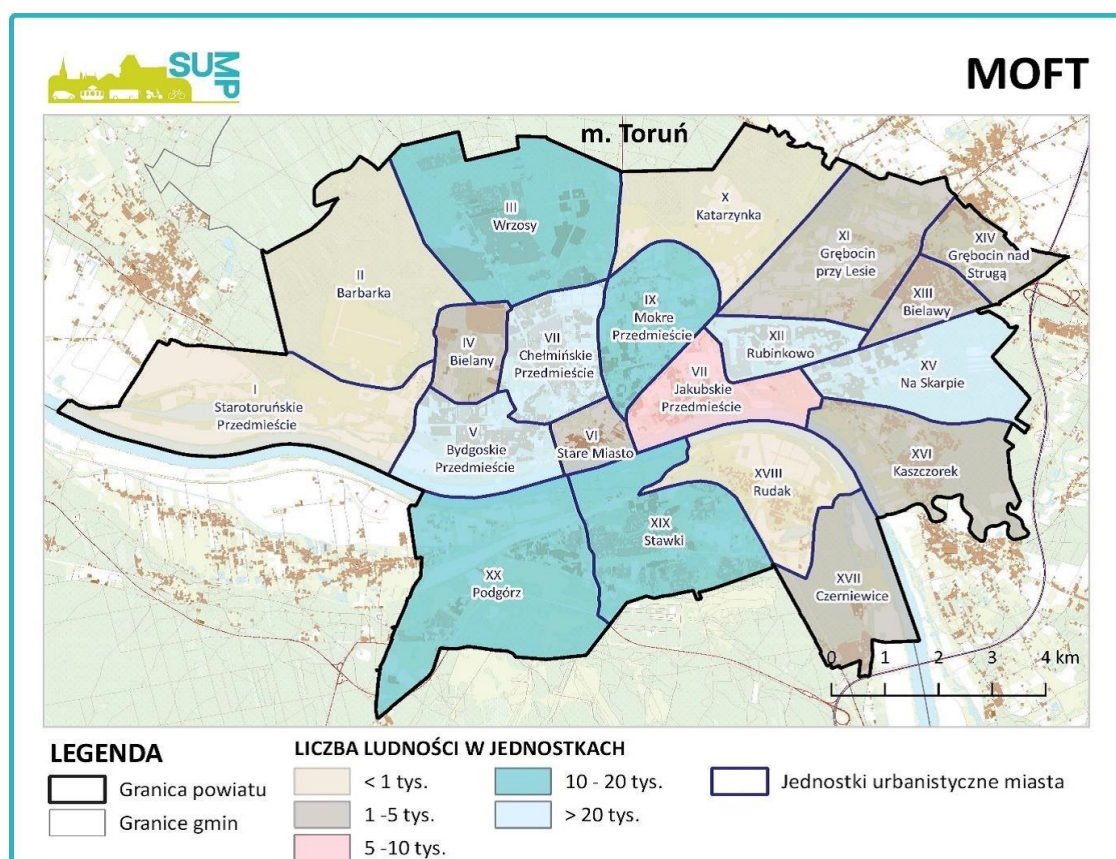
LP.	RODZAJ DOKUMENTU	REGULOWANE KWESTIE	SPOSÓB UCHWALANIA I AKTUALIZACJI
1	Statut Lokalnej Grupy Działania „Dla Miasta Torunia”	<ul style="list-style-type: none"> - nazwa Stowarzyszenia; - obszar działania i siedziba; - cele i ich formy realizacji; - wskazanie organu nadzoru – Marszałek Województwa Kujawsko-Pomorskiego, - prawa i obowiązki członków, a także zasady nabywania i utraty członkostwa w jej organach; - władze Stowarzyszenia oraz ich kompetencje i zasady reprezentatywności, w tym wskazanie Rady Programowej jako organu odpowiedzialnego za wybór operacji; - kompetencje Walnego Zebrania Członków w zakresie uchwalenia LSR; - źródła majątku Stowarzyszenia oraz reprezentacja do zawierania umów, udzielania pełnomocnictw i składania innych oświadczeń woli, w imieniu Stowarzyszenia, w szczególności w sprawach majątkowych; - zasady dokonywania zmian statutu 	<p>Kompetencje Walnego Zebrania Członków zgodnie z Rozdziałem 6 „Zmiana statutu i rozwiązanie stowarzyszenia” Statutu (Zmiany w statucie są podejmowane Uchwałą Walnego Zebrania Członków większością kwalifikowaną 2/3 głosów przy obecności co najmniej połowy członków na Walnym Zebraniu)</p>
2	Regulamin Rady Programowej	<ul style="list-style-type: none"> - skład Rady i jej kompetencje; - zasady zwoływania i organizacji posiedzeń (sposób informowania o posiedzeniach, zasady dostarczania dokumentów dotyczących spraw podejmowanych na posiedzeniach); - rozwiązania dotyczące wyłączenia z oceny operacji, w tym prowadzenie rejestru interesów, deklaracji bezstronności i poufności; - zasady głosowania i podejmowania decyzji w sprawie wyboru operacji; - zasady protokołowania posiedzeń; - zasady wynagradzania członków; - zasady przyjmowania i aktualizacji procedury wyboru operacji wraz z kryteriami wyboru operacji 	<p>Kompetencje Walnego Zebrania Członków zgodnie z § 16 i § 17 (Uchwała Walnego Zebrania Członków podjęta zwykłą większością głosów członków obecnym na Walnym Zebraniu Członków)</p>
3	Regulamin Biura LGD	<ul style="list-style-type: none"> - uprawnienia Dyrektora Biura; - kompetencje Zarządu w zakresie zatrudniania i wynagradzania pracowników; - zasady udostępniania informacji będących w dyspozycji LGD uwzględniające zasady bezpieczeństwa informacji i przetwarzania danych osobowych; - opis metody oceny efektywności pracowników (w tym pracowników świadczących doradztwo) 	<p>Kompetencje Walnego Zebrania Członków zgodnie z § 16 i § 17 (Uchwała Walnego Zebrania Członków podjęta zwykłą większością głosów członków obecnym na Walnym Zebraniu Członków)</p>
4	Regulamin Usług Biura	<ul style="list-style-type: none"> - wyszczególnione zasady obsługi interesariuszy; - procedura dokumentowania wydarzeń; - podział obowiązków 	<p>Kompetencje Zarządu zgodnie z § 19</p>

CHARAKTERYSTYKA OBSZARU I LUDNOŚCI OBJĘTEJ WDRAŻANIEM LSR

2.1. OPIS I MAPA OBSZARU

Lokalna Strategia Rozwoju dla Miasta Torunia na lata 2021-2027 obejmuje swoim obszarem **całe miasto Toruń**, będące gminą miejską na prawach powiatu o powierzchni 115,75 km², **zamieszkiwane przez 198 801 osób** (stan w dniu 31.12.2020 r.)¹.

Miasto nie ma dzielnic, jednak zostało podzielone na 20 jednostek urbanistycznych, których lokalizację i liczbę ludności je zamieszkującą wskazuje poniższa mapa obszaru. Według takiego podziału funkcjonowała w Toruniu Lokalna Strategia Rozwoju dla Miasta Torunia na lata 2014-2020, obejmując swoim zasięgiem 17 jednostek urbanistycznych.

Rysunek 1. Mapa Obszaru LSR w podziale na jednostki

Dodatkowo w Toruniu funkcjonują dwa inne podziały obszaru miasta:

- od 2005 roku przez Urząd Miasta Torunia stosowany jest podział administracyjny, wg którego Toruń składa się z 24 części (jednostek administracyjnych): Barbarka, Bielany, Bielawy, Bydgoskie Przedmieście, Chełmińskie Przedmieście, Czernewice, Glinki, Grębocin Nad Strugą, Jakubskie Przedmieście, Kaszczorek, Katarzynka, Koniuchy, Mokre, Na Skarpie, Piaski, Podgórz, Rubinkowo, Rudak, Rybaki, Stare Miasto, Starotoruńskie Przedmieście, Stawki, Winnica, Wrzosy;

¹ GUS, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl/>

- b) utworzono również 13 jednostek pomocniczych gminy (nazywanych także czasem osiedlami): Podgórz, Stawki, Rudak, Czerniewice, Kaszczorek, Bielawy-Grębocin, Skarpa, Rubinkowo, Jakubskie - Mokre, Wrzosa, Chełmińskie, Staromiejskie, Bydgoskie – stanowią one obszary działalności toruńskich Rad Okręgu.

2.2. OPIS SPÓJNOŚCI OBSZARU

Obszar Miasta Torunia jest istotnym obszarem do realizacji LSR, wykazującym spójność terytorialną jako miejska jednostka administracyjna. Ponadto obszar jest spójny pod kątem środowiskowym, historycznym, kulturowym, gospodarczym i społecznym. Mieszkańcy korzystają ze wspólnej infrastruktury, komunikacji, mają dostęp do wspólnych instytucji i usług publicznych i prywatnych. Problemy i zjawiska występujące w mieście są wspólne dla wszystkich mieszkańców, mogą się jedynie różnić natężeniem z uwagi na miejsce zamieszkania.

Obszar miasta Torunia w 2020 roku zamieszkiwało 198 801 osób, co stanowiło 9,6% ogólnej liczby ludności województwa kujawsko-pomorskiego. W ogólnej liczbie mieszkańców miasta 53,5% stanowiły kobiety. Obszar cechuje się wysoką gęstością zaludnienia, charakterystyczną dla miast - w 2020 roku wskaźnik ten wynosił 1 712 osób na km². Według Klasyfikacji DEGURBA miasto Toruń jest obszarem miejskim o wysokiej gęstości zaludnienia (DEGURBA-1)².

Toruń jest drugim co do wielkości miastem w województwie kujawsko-pomorskim, posiada status miasta powiatowego, a na jego terenie znajdują się siedziby różnych wojewódzkich władz samorządowych: Kujawsko-Pomorskiego Sejmiku Wojewódzkiego, Marszałka Województwa Kujawsko-Pomorskiego, Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego, Wojewódzkiego Urzędu Pracy oraz jednostek wojewódzkich im podporządkowanych. Miasto jest dużym ośrodkiem gospodarczym, kulturalnym, naukowym, akademickim i turystycznym. Toruń posiada dostęp do autostrady A1, dzięki dostępności środków unijnych poprawiony został stan dróg, wybudowano i udostępniono do użytku drugi most drogowy, trwają inwestycje w rozwój sieci tramwajowej. W niedalekiej odległości od Torunia (około 50 km) działa również Port Lotniczy Bydgoszcz S.A., który wpływa na rozwój społeczno-gospodarczy miasta, poziom życia mieszkańców, jak również na atrakcyjność inwestycyjną regionu.

Toruń to miasto o bogatej historii, tradycji i kulturze, w którym zachowały się jedne z najważniejszych dla kraju zabytków: m. in. zespół staromiejski, Bydgoskie Przedmieście i Rybaki oraz inne zabytki (np. „zespół fortów”). Potwierdzeniem tego faktu jest uzyskanie przez Toruń w 1997 r. wpisu zespołu staromiejskiego na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO. Z historią miasta nieodłącznie związany jest Mikołaj Kopernik, wybitny astronom, którego postać jest jednym z najważniejszych zasobów wizerunkowych miasta.

Toruń założony w 1233 r. był jednym z pierwszych miast na Pomorzu, które uzyskało prawa miejskie. Miasto, co najmniej do połowy XIV w., było członkiem związku miast hanzeatyckich, przewodząc nawet w nim grupie miast pruskich. Toruń osiemnastowieczny był miastem pustoszejącym. Pożary z czasu oblężenia przez Szwedów w 1703 r. spowodowały czasową ruinę ratusza. Na miejscu spalonych kamienic przy Rynku stanął później nowy kościół luterański. Po okresie względnie pomyślnej koniunktury gospodarczej w trzeciej ćwierci tego stulecia, nastąpił I rozbiór Rzeczypospolitej. Co prawda Toruń przeszedł pod panowanie pruskie dopiero w 1793 r., ale blokada gospodarcza miasta po 1773 r., a w następstwie rozbiorów rozpad rynku wiślanego i likwidacja dotychczasowych powiązań handlowych, spowodowała wyludnienie miasta i jego upadek gospodarczy. Kolejny dynamiczny rozwój miasta zatrzymany został wraz z rozbiorami Polski i przekształceniem miasta w miasto-twierdzę. Swoje znaczenie gospodarcze i polityczne miasto odzyskało w okresie międzywojennym, kiedy to stało się stolicą województwa pomorskiego. Duże znaczenie dla rozwoju miasta miało powołanie uniwersytetu po II wojnie przez kadre akademicką Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Obecnie toruński ośrodek akademicki należy do krajowej czołówki ośrodków naukowych³.

Wizja strategiczna rozwoju kultury miasta uwzględnia kulturę jako najważniejszy motor rozwoju Torunia w powiązaniu z rosnącym ruchem turystycznym, a dziedzictwo kulturowe, zabytki, i historię miasta wskazuje jako

² GUS, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl/>

³ <https://www.torun.pl/pl/kultura/z-historii-miasta>

najważniejsze atuty miasta⁴. Przekłada się to aktualnie na cykliczne organizowanie różnorodnych festiwali teatralnych, muzycznych i filmowych oraz coraz bardziej rozwijającą się infrastrukturę kulturalną miasta. Toruń należy do jednych z najchętniej odwiedzanych miast przez turystów polskich i zagranicznych. Szacuje się, że łączna liczba turystów, która odwiedziła Toruń w 2020 r. wyniosła ok. 900 000 osób. Z powodu wykrycia na początku marca 2020 r. przypadków zarażenia wirusem SARS-CoV-2 w Polsce i systematycznego wprowadzania w gospodarce rządowych obostrzeń, liczba ta była zdecydowanie niższa niż w latach poprzednich (szacowana liczba 2019: 2,487 mln turystów i 2018: 2,35 mln turystów)⁵.

Według rejestru prowadzonego przez Marszałka Województwa Kujawsko-Pomorskiego, w 2021 r. na obszarze LGD funkcjonowało 29 obiektów hotelarskich, co stanowiło aż 18,0% wszystkich obiektów hotelarskich dostępnych w regionie. Łącznie koncentrowały one 2 339 miejsc noclegowych, czyli 22,3% miejsc znajdujących się w zasobach obiektów hotelarskich regionu. Były to obiekty w postaci hoteli (po 2 obiekty jednogwiazdkowe i dwugwiazdkowe, 11 obiektów trzygwiazdkowych i 6 obiektów czterogwiazdkowych) oraz pensjonaty i kempingi (po 1 obiekcie w każdym rodzaju). Ponadto działalność prowadziło 61 obiektów (14,9% obiektów tego typu w regionie), których większość stanowiły pokoje gościnne/kwatery prywatne, skupiających łącznie 1 712 miejsc noclegowych⁶.

Toruń posiada również potencjał w zakresie produktów lokalnych, tradycyjnych i regionalnych, m.in. dzięki wpisaniu na Listę Produktów Tradycyjnych „piernikom z Torunia” (wpisane na listę od 2021 roku) czy „winie domowym z Kujaw” (wpisane na listę w 2009). Silnie związane z Toruniem flisackie tradycje zostały wpisane na listę reprezentatywną niematerialnego dziedzictwa kulturowego ludzkości UNESCO.

Ponadto Toruń charakteryzuje duża liczba imprez sportowych oraz wysoka frekwencja w wydarzeniach sportowych w porównaniu do województwa i kraju. Duża liczba siłowni zewnętrznych, boisk sportowych oraz placów zabaw i basenów wiąże się również z dużym potencjałem i bogatą ofertą instytucji sportu i rekreacji.

Bogaty system przyrodniczy miasta oparty jest na pradolinie Wisły i dolinie Drwęcy oraz otaczających miasto lasach, w większości objęty różnymi formami ochrony (Natura 2000, obszary chronionego krajobrazu), w tym:

- a) 2 rezerwy przyrody:
 - Rezerwat „Kępa Bazarowa” utworzony w celu ochrony zbiorowiska leśnego o cechach zbiorowiska naturalnego - łągu wierzbowo-topolowego,
 - Rezerwat „rzeka Drwęca” utworzony w celu ochrony środowiska wodnego i ryb w nim bytujących, a w szczególności dla ochrony środowiska pstrąga, łososia, troci, certy,
- b) 3 obszary chronionego krajobrazu:
 - obszar Chronionego Krajobrazu Strefy Krawędziowej Kotliny Toruńskiej,
 - obszar Chronionego Krajobrazu Doliny Drwęcy,
 - obszar Chronionego Krajobrazu Wydmy na południe od Torunia,
- c) obszary Natura 2000:
 - obszar specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 „Dolina Dolnej Wisły”,
 - obszary mające znaczenie dla Wspólnoty - specjalne obszary ochrony siedlisk Natura 2000: „Forty w Toruniu”, „Dolina Drwęcy”, „Leniec w Barbarce”.

Do toruńskich pomników przyrody zaliczane są również Dęby 775-lecia.

Gmina Miasta Toruń nie znajduje się na liście gmin zagrożonych trwałą marginalizacją w programowaniu 2021-2027.

⁴ „Strategia Rozwoju Kultury Miasta Torunia do roku 2020 z uwzględnieniem perspektywy rozwoju do 2028 r.”

⁵ Monitoring Ruchu Turystycznego „Turystyczny Toruń 2020, 2019 i 2018”

⁶ GUS, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl/>

PARTYCYPACYJNY CHARAKTER LSR

3.1. OPIS PARTYCYPACYJNYCH METOD TWORZENIA LSR

Lokalna Strategia Rozwoju na lata 2021-2027 powstawała na podstawie szeroko gromadzonych danych statystycznych oraz informacji uzyskanych z badań i konsultacji społecznych przy udziale zarówno członków partnerstwa LGD, jak i pozostałych przedstawicieli społeczności lokalnej. Podczas prac nad jej przygotowaniem wykorzystano różnego rodzaju metody partycypacji społecznej w okresie: wrzesień 2022 r. – czerwiec 2023 r. Proces został nazwany „**Toruńską Ścieżką Partycypacji II**”.

Podstawowymi celami wykorzystania różnorodnych narzędzi konsultacji były:

- identyfikacja obszarów problemowych i potrzeb mieszkańców miasta Torunia,
- zebranie danych jakościowych umożliwiających trafną interpretację danych statystycznych,
- zdefiniowanie i opisanie zjawisk niereprezentowanych w oficjalnych danych statystycznych, a mających zasadniczy wpływ na sytuację mieszkańców, w tym grup docelowych,
- zidentyfikowanie potencjału i szans rozwojowych dla obszaru LSR,
- zidentyfikowanie barier utrudniających efektywne świadczenie pomocy,
- zdiagnozowanie potencjału organizacyjnego i systemu wsparcia.

Wykorzystane w procesie tworzenia LSR metody konsultacji angażowały różne grupy społeczne, istotne z punktu widzenia realizacji strategii, występujące w roli interesariuszy współodpowiedzialnych za przebieg zmian i kreowania dla niego przyjaznych warunków. W celu zachęcania przedstawicieli wszystkich sektorów do udziału w konsultacjach dostosowano metody do oczekiwań poszczególnych grup:

- spotkania i wywiady z przedstawicielami podmiotów i organizacji odbywały się w godzinach przedpołudniowych;
- spotkania z mieszkańcami organizowano w godzinach popołudniowych w miejscach ogólnie dostępnych;
- część spotkań miała charakter tematyczny, aby zwiększyć zainteresowanie potencjalnych uczestników;
- promocja spotkań i zachęta do udziału w partycypacji odbywała się różnymi kanałami: poprzez plakaty, zamieszczone na tablicach ogłoszeniowych (w tym tablicach Rad Okręgów), maile, informacje na portalach, stronie www.dlatorunia.pl i mediach społecznościowych, informacje w lokalnych mediach, a także zachęty indywidualne, rozmowy telefoniczne i smsy;
- przygotowano oddzielne ankiety elektroniczne dla mieszkańców, przedsiębiorców i organizacji pozarządowych;
- ankiety papierowe udostępniano w miejscach użyteczności publicznej lub przekazywano bezpośrednio do miejsc skupiających grupy docelowe LSR, ankiety drukowano w różnych formatach (np. większą czcionką dla osób niedowidzących i/lub starszych).

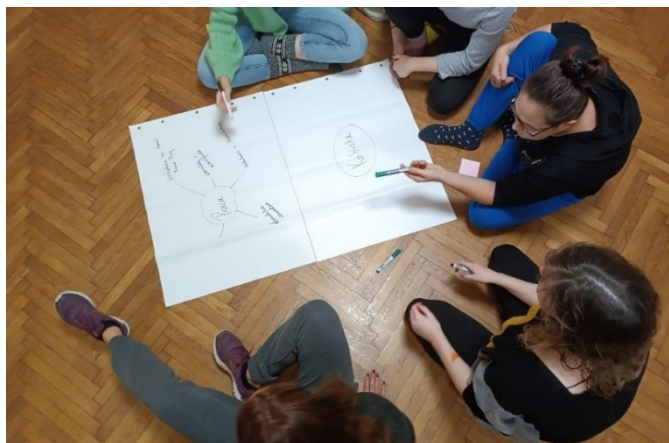
Dobór metod podyktowany był chęcią zaangażowania jak największej części społeczeństwa, zwłaszcza mieszkańców. Ponadto metody te wzajemnie się uzupełniały, dostarczając komplementarnych informacji.

Opis wykorzystywanych metod partycypacji:

1. **Ankieta internetowa (ankieta on-line): wrzesień 2022 r. – kwiecień 2023 r.** Celem ankiety było określenie kluczowych problemów występujących na obszarze objętym LSR. Przygotowano trzy ankiety: dla wszystkich mieszkańców, dla przedstawicieli sektora gospodarczego i dla przedstawicieli sektora społecznego oraz liderów lokalnych. Ankiety, w zależności od grupy docelowej, do której były kierowane, zawierały zarówno pytania zamknięte (lista problemów danego obszaru do wyboru) oraz pytania otwarte (zarówno na temat problemów danego obszaru i danej grupy, jak i sugestii co powinno ulec zmianie). Ankieta została opublikowana na stronie www.dlatorunia.pl oraz dodatkowo była rozpowszechniana za pomocą mediów społecznościowych. Posłużyła ona do określenia obszarów problemowych na etapie definiowania potrzeb i problemów oraz przygotowania Planu Komunikacji.

2. **Ankieta drukowana: wrzesień 2022 r. – kwiecień 2023 r.** Ankiety zostały przygotowane również w wersji papierowej po to, aby trafiły bezpośrednio do adresatów. Ankiety papierowe były zbierane przez ankietera na terenie całego miasta w sposób bezpośredni. Ponadto ankiety były zostawiane, a następnie odbierane w miejscach często odwiedzanych przez mieszkańców oraz grupy docelowe. Łącznie wpłynęło ponad 200 wypełnionych ankiet (zarówno w formie drukowanej, jak i internetowej). Ich wyniki w połączeniu z innymi metodami partycypacji posłużyły do wypracowania diagnozy problemów, wypracowania zasad komunikowania się z lokalną społecznością.
3. **Spotkania konsultacyjne: wrzesień 2022 r. - maj 2023 r.** W ramach działań partycypacyjnych zorganizowano 16 spotkań konsultacyjnych, w których udział wzięło łącznie 237 osób - mieszkańców Torunia (w tym przedstawiciele seniorów, młodzieży, kobiet i osób z niepełnosprawnością lub/i ich opiekunów) oraz przedstawiciele podmiotów zaangażowanych w życie lokalnej społeczności i mieszkańców (w tym: instytucje, organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy, nauczyciele). Promocję spotkań przeprowadzono na wiele sposobów: poprzez plakaty informacyjne (wieszane na tablicach ogłoszeń, w miejscach często odwiedzanych przez mieszkańców), social media, ogłoszenia na stronie internetowej oraz w lokalnych serwisach, indywidualne zaproszenia mailowe i telefoniczne, zorganizowana została również konferencja prasowa, na którą zaproszono lokalne media. Spotkania odbywały się w różnych miejscach i godzinach, tak aby umożliwić udział jak największej liczbie osób. Wyniki uzyskane z przeprowadzonych spotkań pozwoliły zdiagnozować problemy i potrzeby mieszkańców Torunia oraz wypracować propozycje rozwiązań, możliwych do zrealizowania. Metody stosowane podczas spotkań: World Cafe (metoda służąca wymianie informacji i pomysłów oraz określeniu potrzeb i oczekiwań wszystkich zaangażowanych stron), kawiarenka obywatelska (poprzez zbieranie opinii uczestników i dyskusję wokół nich oraz budowanie relacji pomiędzy uczestnikami).
4. **Wywiady indywidualne (swobodne): marzec – maj 2023 r.** Konsultacje w postaci wywiadów indywidualnych wykorzystane zostały podczas wszystkich 5 kluczowych etapów przygotowania LSR. Wywiady kierowane były w szczególności do przedstawicieli grup zdefiniowanych w trakcie spotkań konsultacyjnych, m.in. nauczyciele, osoby pracujące z dziećmi i młodzieżą, osoby działające na rzecz włączenia seniorów i osób z niepełnosprawnościami i ich opiekunów, reprezentanci instytucji kultury, sportu, edukacji.
5. **Fiszki projektowe: kwiecień – maj 2023 r.** Zebrane fiszki projektowe posłużyły weryfikacji celów i formułowaniu wskaźników.
6. **Punkt konsultacyjny: marzec – czerwiec 2023 r.** Punkt konsultacyjny był prowadzony w ramach Biura Lokalnej Grupy Działania „Dla Miasta Torunia”, czynny w poniedziałki i czwartki w godz. 10:00 – 13:00. Funkcjonowanie punktu konsultacyjnego było uzupełnieniem pozostałych metod konsultacji, podczas którego wykorzystywano m.in. metodę wywiadu swobodnego.
7. **Spotkania grup roboczych: kwiecień – maj 2023 r.** Spotkania odbywały się przynajmniej raz na każdym etapie budowania Strategii. Podczas tych spotkań wypracowywane były pierwsze wersje lub założenia do poszczególnych elementów Strategii, które następnie poddawane były dalszym konsultacjom. W spotkaniach uczestniczyły stały zespół osób zaangażowanych w pracę nad LSR oraz w zależności od potrzeb eksperci w danych dziedzinach tematycznych. W ramach grupy roboczej spotykali się m. in. przedstawiciele organizacji społecznych (w tym działających na rzecz seniorów, kobiet, dzieci i młodzieży oraz osób z niepełnosprawnością i ich opiekunów), instytucji publicznych i kulturalnych, przedsiębiorcy, członkowie Rad Okręgów i Rady Seniorów Miasta Torunia oraz Młodzieżowej Rady Miasta Torunia, nauczyciele, seniorzy, przedstawiciel Ośrodka Wsparcia Ekonomii Społecznej w Toruniu (OWES), a także dotychczasowi grantobiorcy, członkowie LGD, przedstawiciele Biura i Rady Programowej.
8. **Konsultacje pisemne na stronie internetowej: maj 2023 r.** Projekt założeń do Strategii był konsultowany na stronie internetowej, przy wykorzystaniu formularzy konsultacji.
9. **Spotkanie otwarte – podsumowujące prace nad przygotowaniem LSR – maj 2023 r.**

Fot. 1. Spotkanie konsultacyjne z mieszkańcami, wrzesień 2022 r.

Fot. 2. Spotkanie konsultacyjne, październik 2022 r.

W konsultacjach wykorzystujących poszczególne metody partycypacji brały udział następujące grupy:

- A. mieszkańcy jako społeczność lokalna,
- B. przedstawiciele organizacji społecznych i pozarządowych oraz lokalni liderzy (w tym m. in. Radni Okręgów, przedstawiciele ZHP, OWES w Toruniu, Toruńskiego Uniwersytetu Trzeciego Wieku),
- C. przedstawiciele administracji publicznej, instytucji edukacyjnych i kulturalnych,
- D. przedsiębiorcy.

Tabela 2. Dane dotyczące przeprowadzonych metod konsultacji

METODA PARTYCYPACJI	ZAKRES KONSULTACJI	GRUPA DOCELOWA (ZGODNIE Z W/W OZNACZENIAMI)
Ankieta internetowa i papierowa	Etap definiowania potrzeb i problemów.	A, B, C, D
	Etap poszukiwania rozwiązań, stanowiących sposoby realizacji strategii.	
	Etap identyfikacji grup docelowych strategii.	
Spotkania konsultacyjne	Etap definiowania potrzeb i problemów.	A, B, C, D
	Etap poszukiwania rozwiązań, stanowiących sposoby realizacji strategii.	
	Etap identyfikacji grup docelowych strategii.	
Wywiady indywidualne (swobodne)	Etap definiowania potrzeb i problemów.	A, B, C, D
	Etap określania celów i ustalania ich hierarchii.	
	Etap poszukiwania rozwiązań, stanowiących sposoby realizacji strategii.	
	Etap formułowania wskaźników realizacji LSR.	
Fizyki projektowe	Etap poszukiwania rozwiązań, stanowiących sposoby realizacji strategii.	B, C, D
	Etap określania celów i ustalania ich hierarchii.	
Punkt konsultacyjny	Etap definiowania potrzeb i problemów.	A, B, C, D
	Etap określania celów i ustalania ich hierarchii.	
	Etap poszukiwania rozwiązań, stanowiących sposoby realizacji strategii.	
	Etap formułowania wskaźników realizacji LSR.	
Grupa robocza	Etap definiowania potrzeb i problemów.	A, B, C, D
	Etap określania celów i ustalania ich hierarchii.	
	Etap poszukiwania rozwiązań, stanowiących sposoby realizacji strategii.	
	Etap formułowania wskaźników realizacji LSR.	
Grupa robocza	Etap definiowania potrzeb i problemów.	A, B, C, D
	Etap określania celów i ustalania ich hierarchii.	
	Etap poszukiwania rozwiązań, stanowiących sposoby realizacji strategii.	
	Etap formułowania wskaźników realizacji LSR.	
Grupa robocza	Etap definiowania potrzeb i problemów.	A, B, C, D
	Etap określania celów i ustalania ich hierarchii.	
	Etap poszukiwania rozwiązań, stanowiących sposoby realizacji strategii.	
	Etap formułowania wskaźników realizacji LSR.	

Metody partycypacji wykorzystane na poszczególnych **etapach budowania Strategii:**

1. **Diagnoza:** ankieta internetowa, ankieta papierowa, spotkania konsultacyjne, spotkania grup roboczych, wywiady indywidualne, punkt konsultacyjny
2. **Określanie celów i wskaźników w odniesieniu do opracowania LSR oraz opracowanie Planu Działania:** spotkania grup roboczych, wywiady indywidualne, fiszki projektowe.
3. **Opracowanie zasad wyboru operacji i ustalania kryteriów wyboru:** spotkania grup roboczych.
4. **Opracowanie zasad monitorowania i ewaluacji:** spotkania grup roboczych.
5. **Przygotowanie Planu komunikacyjnego w odniesieniu do realizacji LSR:** spotkania grup roboczych, wywiady indywidualne, ankiety, spotkania konsultacyjne.

3.2. DANE UZYSKANE Z KONSULTACJI SPOŁECZNYCH

Etap partycypacji LSR polegający na identyfikacji problemów i głównych grup docelowych opierał się na rozpoznaniu zjawisk, zwłaszcza tych niekorzystnych, które dotyczą wielu mieszkańców miasta Torunia lub konkretnych grup, wykazują się nasilonym natężeniem lub wymagają wsparcia w obszarze rozwiązań. Na podstawie zidentyfikowanych problemów i potrzeb, próbowano znaleźć konkretne działania, które w najskuteczniejszy sposób będą mogły przyczynić się do zniwelowania tych zjawisk. Dane zostały pozyskane metodami ilościowymi i jakościowymi: ankiety, wywiady i spotkania konsultacyjne, fiszki projektowe.

3.2.1. PROBLEMY I NIEKORZYSTNE ZJAWISKA ZIDENTYFIKOWANE NA OBSZARZE LSR

Wyniki uzyskane na podstawie spotkań konsultacyjnych i przeprowadzonych wywiadów prezentuje poniższa tabela:

Tabela 3. Wyniki uzyskane na podstawie spotkań konsultacyjnych i wywiadów

GRUPA ADRESATÓW	PROBLEMY I ZJAWISKA SPOŁECZNE
Mieszkańcy	<p>ZDROWIE:</p> <ul style="list-style-type: none"> - utrudniony dostęp do służby zdrowia - zbyt mała edukacja zdrowotna, brak profilaktyki <p>STATUS EKONOMICZNY, RYNEK PRACY:</p> <ul style="list-style-type: none"> - różnice w statusie ekonomicznym - niewystarczająca ilość miejsc do spędzania czasu wolnego - duże obciążenie finansowe powoduje konieczność dorabiania, pogoń za pieniędzmi <p>AKTYWNOŚĆ SPOŁECZNA:</p> <ul style="list-style-type: none"> - niewystarczająca współpraca, obojętność sąsiedzka, międzyludzka - izolacja i lęk przed aktywnością wskutek obostrzeń covidowych <p>DEMORALIZACJA:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wandalizm i przestępczość <p>BRAK WIEDZY I KOMPETENCJI:</p> <ul style="list-style-type: none"> - niewystarczająca ilość miejsc poradnictwa dla mieszkańców - niskie kwalifikacje - brak pasji, zainteresowań - niechęć do uczenia się - brak pieniędzy na kursy - problemy społeczne, uzależnienia, brak pracy <p>PROBLEMY INFRASTRUKTURALNE:</p> <ul style="list-style-type: none"> - mało zieleni, brak terenów zielonych - nietrafione inwestycje - trudności komunikacyjne, za mało parkingów - miasto jest brudne (śmieci) - za mało miejsc dla zwierząt (wybiegów)

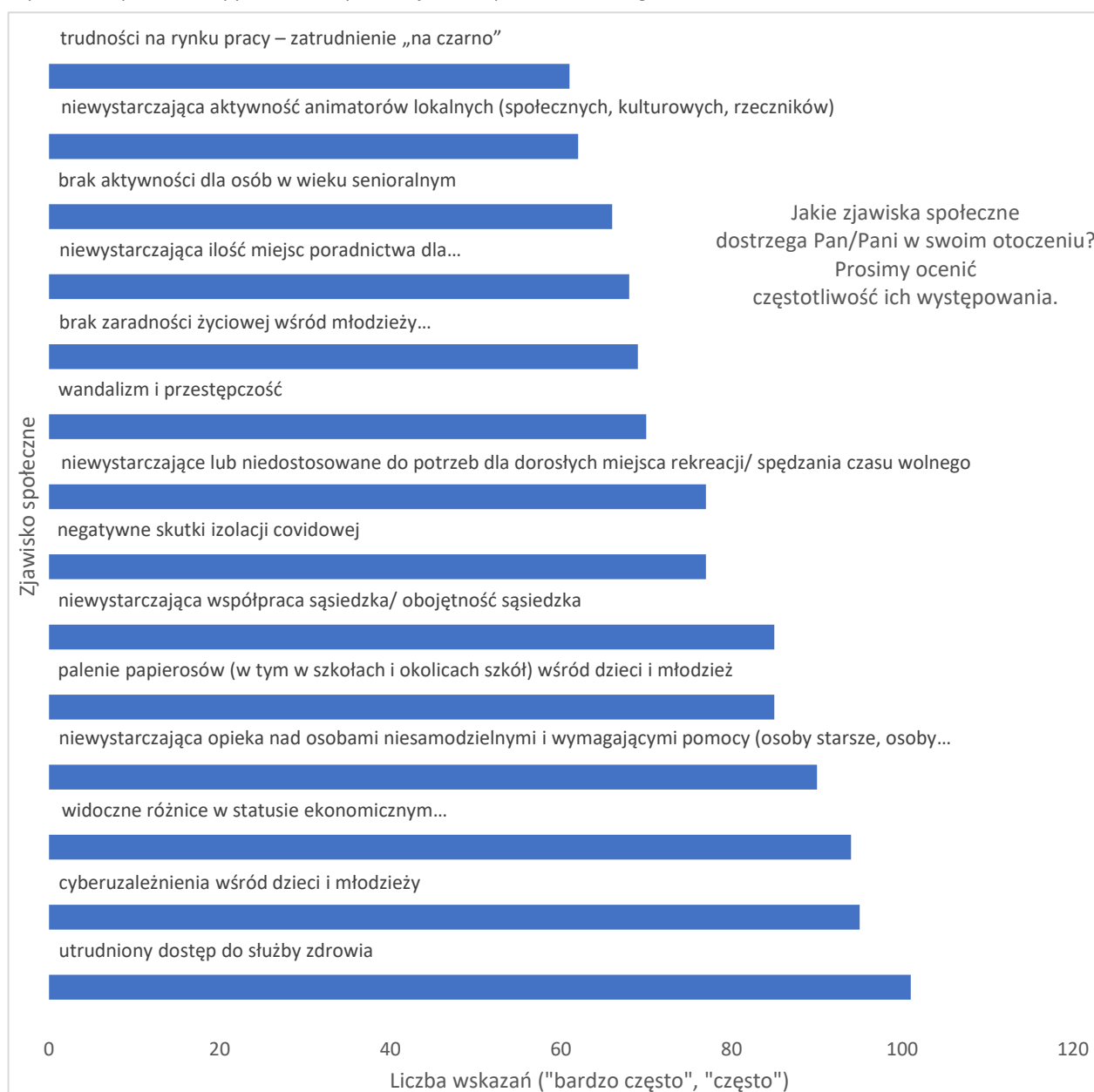
	<ul style="list-style-type: none"> - niewystarczająca ilość miejsc do spędzania czasu wolnego - niektóre dzielnice wykluczone z dostępu do edukacji nieformalnej i kulturalnej - wykluczenie niektórych dzielnic, kumulacja działań w centrum
Organizacje/institucje	<ul style="list-style-type: none"> - brak lub niedostateczny przekaz informacji pomiędzy instytucjami, słaba współpraca - brak społecznej wrażliwości, wolontariatu - „te same osoby angażują się w rozmaite działania” - trudności młodych organizacji z dotarciem do potencjalnych nowych osób/odbiorców - „podbieranie” sobie uczestników
Dzieci i młodzież	<p>UZALEŻNIENIA:</p> <ul style="list-style-type: none"> - uzależnienia wśród dzieci i młodzieży (m. in. cyberuzależnienia, uzależnienia chemiczne) <p>UMIEJĘTNOŚCI I KOMPETENCJE SPOŁECZNE:</p> <ul style="list-style-type: none"> - brak zaradności życiowej wśród młodzieży i dorosłych - niewystarczające wykształcenie młodych pracowników - edukacja niedostosowana do potrzeb - brak umiejętności/kompetencji społecznych (problemy z organizacją czasu wolnego, radzeniem sobie ze stresem, komunikacją, analizą danych) - brak umiejętności praktycznych (zawodowych, wiedzy prawnej) - dezinformacja <p>PRZEMOC:</p> <ul style="list-style-type: none"> - doświadczanie przemocy (w szkołach na tle seksualnym ze strony innych dzieci i nauczycieli, w sieci) oraz hejtu <p>BRAK WSPARCIA DOROSŁYCH:</p> <ul style="list-style-type: none"> - problemy w rodzinach - brak wiedzy i możliwości pomocy ze strony rodziców, nauczycieli - zbyt wysokie wymagania (szkoła, rodzice), „wyścig szczurów” - brak dobrych wzorców <p>AKTYWNOŚĆ SPOŁECZNA, RELACJE:</p> <ul style="list-style-type: none"> - brak aktywności społecznej - problemy z nawiązywaniem relacji, kłopoty z podjęciem decyzji - zaburzenia i problemy emocjonalne i psychiczne - niskie poczucie własnej wartości, brak motywacji - brak zaangażowania społecznego, obywatelskiego - brak miejsc do spotkań <p>ZDROWIE</p> <ul style="list-style-type: none"> - brak aktywności fizycznej - „przebodźcowanie” – trudności z nauką, koncentracją
Nauczyciele	<p>SYSTEM EDUKACJI:</p> <ul style="list-style-type: none"> - odrealnione i niedostosowane pogramy nauczania - zbyt liczne klasy - wypalenie zawodowe, przepracowanie - szkolenia niedostosowane do potrzeb pracowników oświaty - brak przygotowania nauczycieli do prowadzenia zajęć (WDŻ) – dzieci rezygnują z chodzenia na zajęcia - brak chęci do podnoszenia kwalifikacji <p>AKTYWNOŚĆ SPOŁECZNA, RELACJE</p> <ul style="list-style-type: none"> - zaburzone relacje na linii szkoła-rodzice - niski poziom aktywności obywatelskiej wśród uczniów i rodziców
Kobiety	<p>RYNEK PRACY:</p> <ul style="list-style-type: none"> - dyskryminacja osób na rynku pracy ze względu na płeć - zagubienie zawodowe (niepewność w tym co robię, trudność w znalezieniu/odszukaniu/odkryciu nowego zajęcia) <p>DOM I DZIECI:</p> <ul style="list-style-type: none"> - jednostronny podział obowiązków - stereotypowe podejście do ról społecznych

	<ul style="list-style-type: none"> - trudność z pogodzeniem pracy z opieką nad dziećmi - brak czasu dla rodzin - doświadczanie przemocy psychicznej i fizycznej, brak wsparcia w tym zakresie WIEDZA, KOMPETENCJE SPOŁECZNE: <ul style="list-style-type: none"> - brak wiedzy i kompetencji w zakresie wychowania dzieci, trudności w rozmawianiu - brak poczucia własnej wartości, trudności z asertywnością, niezadowolenie z siebie RELACJE: <ul style="list-style-type: none"> - brak wsparcia innych osób
Mężczyźni	PROBLEMY PSYCHICZNE I EMOCJONALNE: <ul style="list-style-type: none"> - niska samoocena - ukryte problemy mężczyzn (w wyniku funkcjonowania stereotypu mężczyzny jako osoby silnej, niepotrzebującej pomocy, niepoddającej się), tymczasem choroby psychiczne bardzo często występują właśnie u mężczyzn - uzależnienia - niechęć do rozmowy DOM I DZIECI: <ul style="list-style-type: none"> - ukryta przemoc kobiet (słowna) - trudności wychowawcze
Rodzice	BRAK WIEDZY I KOMPETENCJI SPOŁ.: <ul style="list-style-type: none"> - problemy wychowawcze - problemy komunikacyjne - problemy finansowe, bezrobocie, wykluczenia społeczne, uzależnienia - rozpad małżeństw
Seniorzy	AKTYWNOŚĆ SPOŁECZNA I INTEGRACJA SENIORÓW: <ul style="list-style-type: none"> - samotność i poczucie wykluczenia osób starszych - niskie poczucie własnej wartości, problemy z samoakceptacją, akceptacją swojego wieku - potrzeba podtrzymywania i poszerzania oferty wsparcia dla seniorów - niewystarczająca ilość aktywności dla osób w wieku senioralnym (w tym spotkań kulturalnych) USŁUGI SPOŁECZNE I ZDROWOTNE: <ul style="list-style-type: none"> - utrudniony dostęp do służby zdrowia - niewystarczająca opieka nad osobami niesamodzielnymi - niewystarczająca ilość miejsc poradnictwa, w tym prawnego - trudna sytuacja materialna seniorów NIEDOSTOSOWANIE TECHNOLOGICZNE SENIORÓW: <ul style="list-style-type: none"> - brak wiedzy i umiejętności cyfrowych - podatność na przekaz medialny
Osoby z niepełnosprawnościami – dzieci i dorośli i ich opiekunowie	OPIEKA <ul style="list-style-type: none"> - niewystarczająca opieka nad osobami niesamodzielnymi (w tym osobami z niepełnosprawności) RYNEK PRACY <ul style="list-style-type: none"> - trudności osób z niepełnosprawnością w odnalezieniu się na rynku pracy - brak wiedzy pracodawców, jak współpracować z osobami z niepełnosprawnością (nie zawsze jest możliwe zatrudnienie trenera pracy) INFORMACJE/WSPARCIE DLA OPIEKUNA <ul style="list-style-type: none"> - brak portalu, strony, zbierającej wszystkie informacje w zakresie wsparcia tej grupy - niewielkie wsparcie dla opiekunów osób z niepełnosprawnością, często osób starszych, zmęczonych i schorowanych - opiekunowie często traktują osoby dorosłe z niepełnosprawnością jak dzieci – brak grup wsparcia, wiedzy w zakresie opieki
Przedsiębiorcy	<ul style="list-style-type: none"> - mało przetargów - za mały budżet - ciągła zmiana przepisów - zbyt skomplikowane przepisy podatkowe - za duże podatki i opłaty lokalne

	<ul style="list-style-type: none"> - duże koszty pracowników i wysokie koszty stałe (media, czynsz) - duża rotacja pracowników - problemy z rekrutacją wykwalifikowanych pracowników - problemy z dostępnością produktów - brak świadomości dotyczącej zagadnień związanych z ekonomią społeczną
Lokalni liderzy/animatorzy społeczni	<ul style="list-style-type: none"> - niewystarczająca aktywność animatorów lokalnych - niska aktywność mieszkańców Torunia
Uchodźcy	<ul style="list-style-type: none"> - trudności komunikacyjne - niechęć do interakcji w innych grupach społecznych, integracji
ORGANIZACJE SPOŁECZNE	- brak wymiany doświadczeń pomiędzy organizacjami i placówkami wspierającymi

Wyniki zebrane w odpowiedzi na pytanie ankiety skierowanej do mieszkańców pt. *"Jakie zjawiska społeczne dostrzega Pan/Pani w swoim otoczeniu? prosimy ocenić częstotliwość ich występowania"* pokazują, jakie problemy ankietowani najczęściej wskazywali jako *"bardzo częste"* i *"częste"*:

Wykres 2. Odpowiedź na pytanie ankiety: Jakie zjawiska społeczne dostrzega Pan/Pani w swoim otoczeniu?

W ankietach wypełnianych przez przedstawicieli sektora społecznego i liderów lokalnych w odpowiedzi na pytanie o problemy, z którymi stykają się uczestnicy badania aż 73,7% wskazało niską aktywność społeczną mieszkańców miasta Torunia, ponad 50% wskazało zarówno problemy osób z niepełnosprawnością, jak

i niedostosowanie technologiczne oraz małą integrację społeczną osób starszych. Ankietowani wskazali również na problemy społeczne dotyczące młodzieży i dzieci: problemy psychiczne, brak motywacji do działania, uzależnienie od social mediów.

W ankiecie dla przedsiębiorców połowa badanych wskazała "niewystarczające wykształcenie młodych pracowników". Co trzeci ankietowany wskazał występowanie "dyskryminacji pracowników ze względu na płeć przy ustalaniu wynagrodzenia". Wśród innych problemów wymieniono także: "dyskryminację pracowników ze względu na płeć przy awansowaniu pracowników", "trudności z odnalezieniem się osób niepełnosprawnych na rynku pracy" oraz problemy związane z wykształceniem pracowników ("Niskie kwalifikacje i strach przed nabywaniem nowych", "Brak kadry przygotowanej merytorycznie i praktycznie", "Brak wykwalifikowanych fachowców" oraz "Duża ilość absolwentów kierunków humanistycznych nieprzydatnych na rynku pracy np. etnologia, socjologia, filologie").

Wśród osób do tej pory niezaangażowanych w organizację działań na rzecz społeczności lokalnej 16% wykazało zainteresowanie możliwością zaangażowania się w ich realizację (przedstawiciele grupy 36-49 lat, 50-65 lat oraz 66 lat i więcej), natomiast spośród osób nieuczestniczących w projektach/inicjatywach lokalnych chęć udziału w nich wykazało 22% (przedstawiciele grupy 36-49 lat, 50-65 lat oraz 66 lat i więcej).

3.2.2. ZDIAGNOZOWANE GRUPY ADRESATÓW

Na pytanie zadane mieszkańcom: "Jakie grupy osób pana/pani zdaniem wymagają objęcia wsparciem?" (wybór wielokrotny) - najczęstsze odpowiedzi wśród mieszkańców Torunia wskazują na 5 grup: dzieci i młodzież 11-17 lat, ludzie samotni, osoby niepełnosprawne, osoby 65+, dzieci w wieku 0-10 lat.

Ankieta dla przedstawicieli sektora społecznego i liderów lokalnych: na prośbę o wskazanie grup społecznych, które wymagają obecnie największego wsparcia najczęściej odpowiedzi ankietowanych wskazywało na osoby starsze (73,7% ankietowanych), następnie osoby z niepełnosprawnością (57,9%) oraz dzieci i młodzież do 24. roku życia (52,6%). Następnie ankietowani w kolejności wskazywali: rodzice z problemami wychowawczymi oraz inne osoby zagrożone wykluczeniem społecznym (ponad 40%).

Wyniki te są zbieżne z danymi uzyskanymi na spotkaniach konsultacyjnych. **Największego wsparcia wymagają, osoby starsze i osoby z niepełnosprawnością, opiekunowie osób z niepełnosprawnością, dzieci i młodzież, dorośli w obszarze kompetencji oraz kobiety, w szczególności opiekujące się dziećmi.**

3.2.3. POTENCJAŁ OBSZARU ZDIAGNOZOWANY NA ETAPIE BADAŃ

Przeprowadzone wnioski wskazały też na istnienie wielu potencjałów obszaru LSR:

1. Infrastrukturalne:

- a. **Wiele obiektów kultury, sportu, coraz więcej terenów zielonych** - aktywizacja społeczna, kulturalna i sportowa Torunia w dużej mierze oparta jest na zasobach turystycznych i przyrodniczych miasta. Położenie w pradolinie Wisły umożliwia zaangażowanie lokalnej społeczności w działania związane z ochroną i promocją naturalnego dziedzictwa rzeki. W związku z tym realizowane są działania polegające na budowaniu społeczności sojuszników Wisły oraz wzmocnieniu i rozwoju działań podejmowanych przez organizacje pozarządowe, mieszkańców, instytucje na rzecz i wokół Wisły na odcinku Torunia oraz całego województwa kujawsko-pomorskiego.
- b. **Zabytki i potencjał turystyczny miasta** – Toruń jest miejscem wyjątkowym pod względem ilości i jakości zabytkowych obiektów architektonicznych.
- c. **Koncentryczny układ urbanistyczny** – ankietowani wskazywali na nieduże odległości pomiędzy różnymi obiektami czy placówkami.
- d. **Inicjatywy miasta na rzecz polepszenia infrastruktury drogowej** – w celu ulepszenia komunikacji drogowej władze miasta starają się pozyskiwać środki zewnętrzne na rozbudowę sieci tramwajowej i drogowej, modernizację dróg głównych w mieście, ale także uzupełniają o drogi osiedlowe rozbudowujące się nowe osiedla, w szczególności na lewobrzeżu.

2. Społeczne:

- a. **Duża liczba aktywnie działających i wyspecjalizowanych NGO** - na terenie Torunia funkcjonuje wiele organizacji pozarządowych (fundacji i stowarzyszeń). Wiele z nich jest wyspecjalizowana w konkretnym obszarze (np. OzN, kobiety w kryzysie bezdomności lub doświadczające przemocy, podnoszenie świadomości obywatelskiej, proekologiczne). Wąska specjalizacja w tym kontekście działa na korzyść, ponieważ prowadzi do poziomu eksperckiego.
- b. **Zaangażowanie wielu nauczycieli i chęć pomocy uczniom** – według danych na obszarze LSR w 2020r. wskaźnik nauczycieli pełnozatrudnionych i niepełnozatrudnionych w przeliczeniu na etaty wynosił 2 420,8 we wszystkich placówkach oświatowych.
- c. **Mieszkańcy Torunia są otwarci na cudzoziemców** – sytuacja konfliktu wojennego z 2022 r. pokazała, że mieszkańcy Torunia są bardzo chętni do pomocy i tolerancyjni. Powstało wiele oddolnych akcji organizowania pomocy rzeczowej, transportu, miejsc pobytu. To daje podstawę do wniosku, że w przypadku pojawienia się impulsu czy sytuacji kryzysowej mieszkańcy wykazują się motywacją i aktywnością obywatelską.
- d. **Mieszkańcy po pandemii starają się „wychodzić z domu”** – widać znaczący wzrost odwiedzających miejsca kultury (muzea, koncerty, miejsca użyteczności publicznej), co pokazuje, że potrzeba łączenia społecznego nadal jest duża. Dodatkowo widać to również wśród osób dorosłych (pracujących), którzy widząc zmianę w trakcie pandemii, chcą uzupełnić swoje kompetencje i kwalifikacje lub je zupełnie zmienić (w przypadku m.in. pracowników branży gastronomicznej, którzy przez obostrzenia wymusiła na pracownikach zupełne przebranżowienie się).
- e. **Utrzymywanie się chęci podtrzymywania partnerstw międzysektorowych** - w Toruniu istnieją podmioty zajmujące się wzmocnieniem biznesu, które ściśle współpracują z GMT.

3.3. WYNIKI PRZEPROWADZONEJ ANALIZY WNIOSKÓW Z KONSULTACJI

Konsultacje pozwoliły na zdiagnozowanie problemów, potrzeb i głównych grup adresatów działań (w tym będących w niekorzystnej sytuacji), uczestnicy badań podawali też propozycje wprowadzenia zmian lub rozwiązań tych niekorzystnych zjawisk, dla których przeprowadzono analizę przyjęcia lub odrzucenia.

Tabela 4. Wyniki przeprowadzonej analizy wniosków z konsultacji

ZAPROPONOWANE ROZWIĄZANIA W OBSZARZE WYBRANYCH PROBLEMÓW	ANALIZA MOŻLIWOŚCI PRZYJĘCIA BĄDŹ ODRZUCENIA ROZWIĄZAŃ - W RAMACH REALIZACJI PROGRAMU FEdKP 2021-2027: TAK/NIE
MIESZKAŃCY	
- zwiększenie profilaktyki zdrowotnej (szkolenia)	TAK
- nowe miejsca poradnictwa, w tym możliwość skorzystania ze wsparcia ekspertów społecznych podczas festynów, imprezy, poszerzenie wsparcia online, w tym również mediatorów	TAK
- 500+ dla zdrowia	NIE
- baza lub portal wiedzy i usług dla mieszkańców Torunia	NIE
- kluby dyskusyjne mieszkańca	TAK
- szkolenia dla animatorów grup społecznych, kuźnia liderów	TAK
- działania edukacyjne dla dorosłych	TAK
- wsparcie dla osób z niepełnosprawnością oraz ich opiekunów	TAK
INFRASTRUKTURA	
- więcej zieleni	NIE
- wykorzystanie dostępnej infrastruktury do celów społecznych i kulturalnych (Park Tysiąclecia, stadion Elany)	TAK

- otwarcie prywatnych deweloperskich osiedli (inicjatywy społeczne)	TAK
WSPÓŁPRACA/PARTNERSTWO POMIĘDZY ORGANIZACJAMI	
- portal wymiany informacji pomiędzy organizacjami, mieszkańcami	NIE
- dotarcie komunikacyjne, aktywizacyjne do najbardziej oddalonych jednostek administracyjnych Torunia	TAK
- wymiana doświadczeń z innymi LGD, CAL	TAK
- wspieranie inicjatyw oddolnych	TAK
- sieciowanie i wspieranie organizacji, przekazywanie informacji	TAK
DZIECI I MŁODZIEŻ	
- rozwój wolontariatu	TAK
- kluby młodzieżowe	TAK
- budowanie relacji dzieci-rodzice, nauczyciel-rodzice, nauczyciel-dzieci, wspólne warsztaty dla rodziców i dzieci	TAK
- spotkania ze specjalistami dla rodziców – spacer, ławka wsparcia	TAK
- rozwijanie aktywności i integracji, wśród dzieci i młodzieży, w tym kooperatywy, tworzenie „małych ojczyzn”	TAK
- grupy wsparcia dla nauczycieli	TAK
- rozwój młodzieży, szczególnie w zakresie kompetencji społecznych, komunikacyjnych, zdrowotnych i zwiększenie liczby miejsc, gdzie mogą rozwijać swoje pasje (poza szkołą)	TAK
OSOBY Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ I ICH OPIEKUNOWIE	
- wsparcie dla pracodawców z zakresu wiedzy nt. zatrudniania osób z niepełnosprawnością	TAK
- wsparcie dla osób z niepełnosprawnością i ich rodziców (wymiana doświadczeń, opieka wytchnieniowa)	TAK
KOBIETY	
- wytchnieniowe grupy kobiet	TAK
- warsztaty „menadżerka domu”	TAK
- warsztaty twórczo-kreatywne	TAK
- warsztaty z techniki uwalniania napięć i stresu TRE	TAK
SENIORZY	
- punkt informacyjny dla seniorów	TAK
- kluby kulturalno-artystyczne (zajęcia z muzykoterapii, warsztaty manualne)	TAK
- spotkania dla osób nowych w Toruniu	TAK
- darmowe usługi dla seniorów	NIE

3.4. OPIS PARTYCYPACYJNYCH METOD REALIZACJI LSR

Angażowanie społeczności lokalnej będzie miało również miejsce na kolejnych etapach realizacji strategii, tj.:

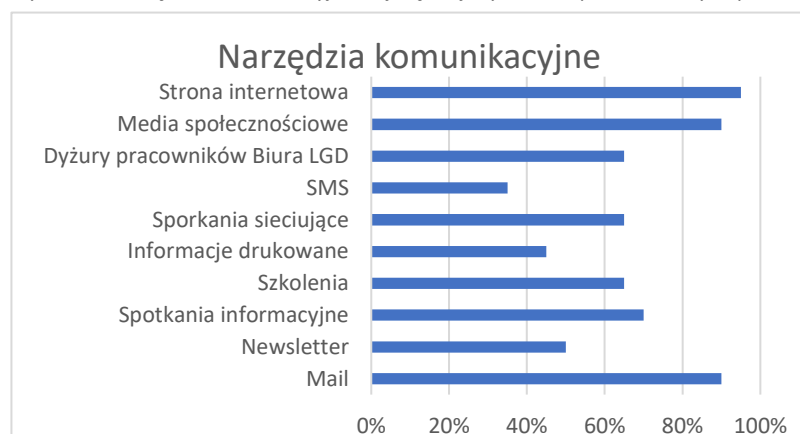
1. monitorowania i oceny realizacji Strategii,
2. aktualizowania Strategii (Zespół ds. aktualizacji),
3. opracowania i zmiany lokalnych kryteriów wyboru, które zgodnie z procedurą ustalania lub zmiany kryteriów wyboru operacji dopuszczają zmianę kryteriów przez Radę Programową na wniosek od lokalnej społeczności lub członków/organów LGD,
4. upowszechniania wiedzy nt. stanu realizacji LSR,
5. działań wspierających i aktywizujących społecznie, przyczyniających się do realizacji celów LSR (w tym tworzenie partnerstw, pozyskiwanie nowych grantobiorców, angażowanie w działania przedstawicieli grup w niekorzystnej sytuacji).

W celu utrzymania partycypacyjnego charakteru Strategii planuje się wykorzystanie metod wskazanych w Planie komunikacji. Plan Komunikacji dla Lokalnej Strategii Rozwoju dla Miasta Torunia na lata programowania 2021-2027 powstał w wyniku następujących działań:

1. wyników uzyskanych z konsultacji społecznych (ankiety, wywiady, spotkania grupy roboczej), które wskazały najważniejsze cele komunikacyjne, grupy adresatów oraz najskuteczniejsze dla nich kanały komunikacyjne; w konsultacjach uczestniczyli przedstawiciele grup adresatów Planu komunikacyjnego,
2. ewaluacji dotychczas stosowanego Planu Komunikacji,
3. zastosowania „Standardu minimum do planu komunikacji z lokalną społecznością dla województwa kujawsko-pomorskiego”.

Komunikacja z odbiorcami skupia się głównie na działaniach informacyjno-promocyjnych, szkoleniowych oraz animacyjnych, a jej głównym celem jest promowanie idei i celów LSR wśród społeczności lokalnej, podtrzymywanie aktywności i zaangażowania społecznego oraz nawiązywaniu nowych relacji. Wspieranie realizacji celów określonych w LSR będzie odbywało się m.in. przez zachęcenie beneficjentów, potencjalnych beneficjentów oraz mieszkańców obszaru LSR do korzystania ze wsparcia dzięki dostarczaniu im informacji niezbędnych w procesie ubiegania się o środki, motywowanie projektodawców i edukowanie w obszarze właściwej realizacji projektów oraz upowszechnianie efektów wykorzystania Funduszy Europejskich na obszarze LSR.

Wykres 3. Narzędzia komunikacyjne najczęściej wybierane przez badanych podczas konsultacji społecznych

Do skutecznego i efektywnego wdrażania LSR, które wymaga pełnego zaangażowania lokalnej społeczności, niezbędny jest odpowiednio przygotowany Plan Komunikacji, który określa zarówno główne cele działań komunikacyjnych, kanały komunikacji, narzędzia przekazu, jak i ostatecznych adresatów działań. Podczas badań konsultacyjnych ankietowani i uczestnicy spotkań wskazywali najwygodniejsze dla nich formy komunikacji.

Zaplanowano realizację 4 celów komunikacyjnych:

1. *Upowszechnianie wiedzy o LGD i LSR w zakresie celów, przedsięwzięć i stanu realizacji LSR* – w ramach tego celu planuje się szeroko zakrojone działania informacyjno-promocyjne, w tym: dalsze publikowanie informacji na stronie internetowej oraz w mediach społecznościowych, uzupełnienie istniejącej już bazy odbiorców newslettera, wykorzystanie możliwości emitowania i publikowania informacji w lokalnych mediach, planowana jest też organizacja lub udział LGD w dużej imprezie, festynie lub innym wydarzeniu o charakterze masowym, tak aby poinformować o realizacji LSR jak największą liczbę mieszkańców Torunia.
2. *Wsparcie podmiotów na etapie składania wniosków oraz rozliczania projektów z budżetu LSR* – przewidywane jest korzystanie ze środków i metod, które uzyskały bardzo dobrą ocenę podczas ewaluacji oraz były najczęściej wymieniane przez badanych: media społecznościowe i strona internetowa, dyżury konsultacyjne, szkolenia i spotkania informacyjne, dodatkowo planowane jest prowadzenie kalendarza publicznego na stronie www.
3. *Zwiększenie partycypacji społeczeństwa w LSR poprzez wspieranie i aktywizację społeczności lokalnej, w tym przedstawiciele grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji* – w tym zakresie planowane są

działania informacyjno-konsultacyjne, upowszechniające oraz animacyjne z lokalną społecznością, członkami LGD, grantobiorcami oraz pozostałymi grupami docelowymi LSR: spotkania konsultacyjne, śniadania sieciujące, pokazywanie dobrych praktyk, zachęcanie do tworzenia partnerstw i innowacji oraz tworzenia własnych inicjatyw i nowych pomysłów, które mogłyby wpłynąć na poszerzenie działań LSR (spotkania indywidualne, grupowe oraz formularz inicjatyw)

4. *Udoskonalenie funkcjonowania LGD/LSR* – poprzez udział w badaniach ankietowych, spotkaniach refleksyjnych, zgłaszanie pomysłów i inicjatyw, szczególnie w sytuacji konieczności wdrożenia działań naprawczych.

Działania zostały tak zaplanowane, iż zakładają zarówno podtrzymanie współpracy z podmiotami i liderami lokalnymi aktywnie działającymi w ramach LSR (w tym członkami LGD, Radami Okręgów i grantobiorcami), jak i zachęcanie do zaangażowania biernych do tej pory odbiorców. Wiele działań komunikacyjnych będzie nakierowanych na nawiązanie relacji z nowymi podmiotami (nowopowstałymi NGO lub pozostałymi, niekorzystającymi z działań realizowanych przez LGD, poszerzenie współpracy z placówkami edukacyjnymi i instytucjami kulturalnymi), a przede wszystkim na zachęcanie do korzystania z możliwości LSR całej społeczności lokalnej. LGD planuje też dotrzeć do mieszkańców terenów LSR, które do tej pory nie były objęte działaniami (Osiedle Na Skarpie, Przedmieście Chełmińskie i Kaszczorek). Wieloletnia działalność LGD w obszarze społecznym, rozpoznawalność Stowarzyszenia dzięki prowadzeniu Centrum Aktywności Lokalnej oraz realizacji innych projektów sprzyja wdrażaniu tych założeń i dotarciu do wszystkich przewidzianych grup adresatów.

Badania ankietowe, spotkania konsultacyjne i doświadczenie pracy LGD pokazały, że działania partnerskie, szczególnie te skupiające podmioty o różnym doświadczeniu, zasobach i możliwościach, są niezbędne, aby skutecznie realizować działania społeczne. Tylko 36,8% osób ankietowanych z sektora NGO wskazało, że ich organizacje współpracują w jakiegokolwiek formie z przedsiębiorcami. 78,9% ankietowanych wskazało, że współpraca pomiędzy sektorem publicznym, prywatnym i społecznym jest bardzo ważna dla skutecznego rozwiązywania problemów społecznych mieszkańców Miasta Torunia. Podobnie w odpowiedzi na pytanie: "Prosimy o wskazanie poziomu ważności współpracy pomiędzy sektorem publicznym, prywatnym i społecznym dla skutecznego rozwiązywania problemów społecznych mieszkańców Miasta Torunia" 72,2% ankietowanych spośród sektora gospodarczego wskazało, że jest to bardzo ważne. LGD podczas realizacji LSR będzie animowało powstawanie partnerstw. Przede wszystkim poprzez organizowanie spotkań i śniadań sieciujących, tematycznych, powiązanych czasowo z naborami.

Ewaluacja dotychczasowej LSR oraz działania konsultacyjne wykazały potrzebę utrzymania idei projektów innowacyjnych/nowatorskich w realizacji LSR. W okresie VII 2022 – IV 2023 LGD zrealizowało projekt grantowy, w ramach którego przeprowadzono 5 operacji w zakresie działań innowacyjnych (pilotażowych), nierealizowanych wcześniej w ramach LSR. Diagnozy przygotowane w ramach wniosków o dofinansowanie oraz zainteresowanie naborem wskazały, że problemy społeczne nieustannie wymagają nowatorskiego podejścia w ich rozwiązywaniu. Prawidłowa realizacja projektów oraz uzyskane rezultaty potwierdzają ten wniosek.

Dlatego też podczas przeprowadzania konsultacji zdecydowano się jedno ze spotkań z mieszkańcami miasta poświęcić tematowi nowatorskiego podejścia do rozwiązywania problemów w działaniach społecznych. Jego uczestnicy: głównie przedstawiciele organizacji społecznych oraz lokalni liderzy, a także eksperci z zakresu wdrażania innowacji społecznych na poziomie krajowym, wielokrotnie podkreślali, że nie sposób zaprzeczyć rosnącej roli innowacji społecznych. Efektem ich wdrożenia jest z jednej strony wprowadzenie zmiany poprzez częściowe lub całkowite rozwiązanie problemu, z drugiej zaś rozwój podmiotu, który, aby przeprowadzić nowe działanie musi wykazać się zaangażowaniem, pomysłowością i otwartością na nowe rozwiązania.

LGD podczas realizacji LSR będzie animowało powstawanie projektów, które w nowatorski sposób rozwiązują problemy społeczne na poziomie LSR. Przede wszystkim poprzez organizowanie spotkań i śniadań sieciujących, zachętę do korzystania z Formularza inicjatyw. Projekty o charakterze nowatorskim będą również promowane w kryteriach lokalnych oceny wniosków.

Zarówno na etapie tworzenia jak i realizacji LSR uwzględniono zasady horyzontalne określone w art. 9 rozporządzenia 2021/1060, w tym:

- poszanowania praw podstawowych oraz przestrzeganie Karty praw podstawowych Unii Europejskiej;
- zasady równości kobiet i mężczyzn;
- zasady równości szans i niedyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną, w tym zasadę dostępności dla osób z niepełnosprawnościami;
- zgodności działań z celem wspierania zrównoważonego rozwoju określonego w art. 11 TFUE oraz z uwzględnieniem celów ONZ dotyczących zrównoważonego rozwoju, a także porozumienia paryskiego i zasady „nie czynić poważnych szkód”.

Rozdział 4

ANALIZA POTRZEB I POTENCJAŁU LSR

4.1. ANALIZA DANYCH STATYSTYCZNYCH

Dla uzupełnienia wyników uzyskanych z badań konsultacyjnych, przeprowadzono analizę danych zastanych. W opracowaniu problemów posłużono się danymi statystycznymi pozyskanymi z GUS⁷ oraz „Zestawem danych i informacji przydatnych do napisania lokalnej strategii rozwoju na lata 2021-2027”⁸, a także danymi pozyskanymi z Urzędu Miasta Torunia i od poszczególnych organizacji.

4.1.1. PROBLEMY DEMOGRAFICZNE

Liczba mieszkańców:

Liczba mieszkańców miasta systematycznie zmniejsza się. Zjawisko to jest charakterystyczne dla wszystkich ośrodków miejskich w Polsce, które narażone są na proces depopulacji⁹. W latach 2016-2020 na terenie LGD nastąpił spadek liczby ludności o 3 908 osób. Procentowy spadek liczby ludności (o 1,9%) był większy niż przeciętnie w województwie (o 1,1%). Prognozy opracowane przez Główny Urząd Statystyczny wskazują, że liczba mieszkańców Torunia w ciągu najbliższych 15 lat będzie najprawdopodobniej ulegać dalszemu zmniejszeniu. Udział liczby osób w wieku nieprodukcyjnym na obszarze LSR w liczbie mieszkańców obszaru objętego LSR według stanu na koniec 2020 r.: 4,12. Przyrost naturalny na 1000 ludności wyniósł: - 2,74.

Tabela 5. Zmiany liczby mieszkańców miasta w latach 2016-2020

Ludność	2016	2017	2018	2019	2020
Kobiety	108 291	108 293	108 110	107 804	106 343
Mężczyźni	94 230	94 269	93 964	93 643	92 458
Ogółem	202 521	202 562	202 074	201 447	198 801

Źródło: GUS, BDL

Saldo migracji:

W latach 2016-2020 obszar Miasta Torunia cechował się niekorzystnym saldem migracyjnym. W okresie tym utracił łącznie 1419 osób, a więc przeciętnie 284 osoby rocznie. Średnioroczne saldo migracji w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w analizowanym okresie wyniosło -1,4 osoby. Dla porównania wskaźnik dla województwa kujawsko-

⁷ GUS, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl/>

⁸ Serwis Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego, „Zestaw danych i informacji przydatnych do napisania lokalnej strategii rozwoju na lata 2021-2027”, mojregion.eu/rpo/rlks/dane-statystyczne/

⁹ „Prognoza demograficzna GUS dla powiatów oraz miast na prawach powiatów oraz podregionów na lata 2014-2050”

pomorskiego był ujemny i wyniósł -1,0 osób na 1000 mieszkańców. Saldo migracji na obszarze LSR według stanu na koniec 2020 r.: 4,27. Migracje wewnętrzne i zewnętrzne przedstawia poniższa tabela:

Tabela 6. Wymeldowania i zameldowania w latach 2016-2020

Ludność	2016	2017	2018	2019	2020
Wymeldowania ogółem	2 053	2 025	2 483	2 521	2 119
Wymeldowania do miast	681	610	776	814	622
Wymeldowania na wieś	1 325	1 368	1 653	1 646	1 467
Zameldowania ogółem	1 795	1 934	2 112	2 157	1 784
Zameldowania z miast	844	967	1 035	1 054	817
Zameldowania ze wsi	889	906	1 026	1 030	925

Źródło: GUS, BDL

Ekonomiczne i funkcjonalne struktury wieku:

W 2020 roku udział ludności w wieku przedprodukcyjnym (17 lat i mniej) w ogóle ludności wynosił 17,2%, co było wartością niższą niż w województwie i kraju (odpowiednio 18,0% i 18,2%), przy czym w latach 2016-2020 miał miejsce wzrost liczby osób w tym wieku. W 2020 roku mieszkańcy w wieku produkcyjnym stanowili 58,1% ogółu ludności i wskaźnik ten był niższy od średnich wartości dla województwa (59,9%) i Polski (59,5%). W analizowanym okresie zanotowano bardzo duże zmniejszenie się liczebności tej grupy wiekowej, przy jednoczesnym największym spadku udziału.

Powszechnie zachodzący **proces starzenia się społeczeństwa** powoduje wzrost liczby i udziałów osób w wieku poprodukcyjnym. Na obszarze Torunia w 2020 roku udział osób w tym wieku wynosił 24,7%, jego wartość była dużo wyższa od średniej wojewódzkiej (22,1%) i krajowej (22,3%). W analizowanym okresie odnotowano przeciętny wzrost liczebności tej grupy ekonomicznej na tle województwa i kraju. Natężenie wzrostu udziału było większe niż średnio w województwie i kraju.

Pod względem funkcjonalnych grup wieku, na obszarze LGD według stanu na rok 2020 mieszkało 5 789 dzieci w wieku żłobkowym (0-2 lat), 7 831 dzieci w wieku przedszkolnym (3-6 lat) oraz 17 020 dzieci w wieku szkolnym (7- 15 lat). Biorąc pod uwagę zmiany, jakie zaszły w okresie 2016-2020, wówczas poza grupą dzieci w wieku żłobkowym (w której nastąpił spadek), w pozostałych grupach nastąpił wzrost liczby dzieci (przy czym w grupie szkolnej był on najwyższy wśród wszystkich LGD – o 844 osoby). **W takiej sytuacji można oczekiwać dużych potrzeb w zakresie wszelkich działań opiekuńczo-edukacyjnych.** Idąc w kierunku starszych grup wiekowych, młodzież w wieku 16-19 lat liczyła 7 074 osoby, natomiast młode osoby dorosłe w wieku 20-24 lat liczyły 8 671 osób. W obydwu grupach nastąpił duży spadek liczby osób. Łączna populacja młodych mieszkańców do 24 lat, wynosiła w 2020 roku 46 385 osób (stanowiąc 23,4% ludności obszaru) i wyraźnie spadła względem roku 2016. Liczba mieszkańców w grupach najstarszych wynosiła kolejno 77 704 osoby w wieku 50+ (39,1%) oraz 9 014 osób w wieku 80+ (4,5%). W obydwu grupach nastąpił wyraźny wzrost liczby osób. Należy przypuszczać, że trwanie życia będzie się sukcesywnie wydłużało sprzyjając zwiększeniu zarówno liczby, jak i odsetka ludności w starszym wieku w ogólnej populacji. **Może się to wiązać z rosnącymi oczekiwaniami zarówno w zakresie działań aktywizacyjno-integracyjnych (głównie dla 50- i 60-latków) oraz usług opiekuńczych, medycznych, czy rehabilitacyjnych.**

Tabela 7. Struktura ekonomicznych grup wieku

Grupa osób w wieku	2016	2017	2018	2019	2020
Przedprodukcyjnym	33 620	34 017	34 016	34 167	32 133
%	16,6	16,8	16,8	17,0	16,2
Produkcyjnym	124 391	122 592	120 698	118 884	118 146
%	61,4	60,5	59,7	59,0	59,4
Poprodukcyjnym	411 659	424 813	436 540	447 764	452 391
%	22,0	22,7	23,4	24,0	24,4

Źródło: GUS, BDL

4.1.2. RYNEK PRACY

Obszar objęty LSR charakteryzuje się bardzo **korzystną sytuacją pod względem wielkości bezrobocia** na tle województwa kujawsko-pomorskiego i kraju. W całym analizowanym okresie (2016-2020) udział bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym był o około 35-40% niższy, niż średnio w regionie i 20% niższy niż przeciętnie w Polsce. W roku 2020 na terenie Torunia było zarejestrowanych 4 398 osób bezrobotnych, co stanowiło zaledwie 3,8% liczby ludności w wieku produkcyjnym (dla porównania, w województwie 6,0%, a w Polsce 4,6%). W latach 2016-2019 wskaźnik bezrobocia notował systematyczny spadek, natomiast w roku 2020 nastąpił wzrost wskaźnika spowodowany pandemią COVID-19. Stopa bezrobocia w 2020 roku: 4,7. Wskaźnik udziału liczby bezrobotnych zarejestrowanych na obszarze LSR w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na obszarze objętym LSR wg stanu na koniec 2020 r. to 2,9.

Obszar Torunia cechuje się bardzo niskim udziałem bezrobotnych kobiet w liczbie kobiet w wieku produkcyjnym, w 2020 roku wynoszącym 4,4% (trzecia najkorzystniejsza lokata w województwie; wynik znacznie niższy od średniej wojewódzkiej 7,4% i niższy od średniej krajowej - 5,3%). Udział bezrobotnych mężczyzn w liczbie mężczyzn w wieku produkcyjnym cechował się również niską wartością (wyniósł 3,3%) i był wyraźnie niższy niż średnia wojewódzka (4,7%) i średnia krajowa (4,0%).

W strukturze bezrobotnych dominowały kobiety (w 2020 roku 2 466 osób; 56,1% ogółu bezrobotnych), chociaż ich udział należał do stosunkowo niskich na tle średniej wojewódzkiej (58,4%), to był nieco wyższy, niż przeciętnie w kraju (53,7%).

Obszar zamieszkiwało 2 313 osób bezrobotnych długotrwale (powyżej 1 roku), a ich udział w ogóle bezrobotnych wynosił 52,6%. Wskaźnik ten był niższy od średniej wojewódzkiej (55,4%) oraz nieco wyższy od średniej krajowej (49,3%).

390 osób spośród bezrobotnych stanowiły osoby do 25. roku życia, a ich udział w ogóle bezrobotnych stanowił zaledwie 8,9% i był znacznie niższy od średniej wojewódzkiej (12,6%) oraz krajowej (12,5%). Grupa osób bezrobotnych w wieku powyżej 50. roku życia liczyła 1 073 osoby, co stanowiło 24,4% ogółu bezrobotnych. Wskaźnik notował wartość nieznacznie wyższą od średniej wojewódzkiej (24,3%), ale niższą od średniej krajowej (25,7%). Spośród wszystkich osób bezrobotnych 235 osób to osoby z niepełnosprawnością (w tym 92 zarejestrowane kobiety).

Struktura bezrobocia wg wykształcenia w 2020 roku wskazywała:

- 20,3% stanowią osoby z wykształceniem wyższym (65% to kobiety),
- 22,46% z wykształceniem wyższym policealnym i średnim zawodowym (61% stanowiły kobiety),
- 12,12% z wykształceniem średnim ogólnokształcącym (58,7% kobiet),
- 24,87% - zasadnicze zawodowe i branżowe (44,5% kobiet),
- 25,9% - gimnazjalne/podstawowe i poniżej (50,1% kobiet).

4.1.3. CHARAKTERYSTYKA GOSPODARKI (w tym również przedsiębiorczości społecznej)

Podmioty gospodarcze:

Na obszarze LSR w 2020 r. funkcjonowało 27 239 podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON (stanowiło to 13,0% wszystkich podmiotów działających w województwie kujawsko-pomorskim). W przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców dawało to wartość 137,1 podmiotów. Wartość ta stanowiła aż 134,8% wartości wskaźnika dla całego regionu i 112,5% wartości dla kraju. W latach 2016-2020 wskaźnik był niższy zarówno od średniej wojewódzkiej (o 2,9 pkt. proc.) jak i od średniej krajowej (o 4,2 pkt. proc.).

Liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w 2020 r. wynosiła 18 282. W przeliczeniu na 100 osób w wieku produkcyjnym zamieszkujących ten teren wartość wynosząca 15,9 pozycjonowała obszar na najwyższym miejscu w województwie. Wartość ta była wyższa zarówno od średniej wojewódzkiej (12,5),

jak i od średniej krajowej (14,6). Wskaźnik ten cechował się stosunkowo niską zmianą wartości – w okresie 2016-2020 nastąpił jego wzrost o 13,1% (dla porównania w województwie wzrost o 15,1%, a w kraju o 17,0%).

Na obszarze Torunia w 2020 roku liczba nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON wynosiła 1 980 (stanowiło to 12,6 % wszystkich nowo zarejestrowanych podmiotów w województwie kujawsko-pomorskim), przy czym 1 502 z nich (75,9% ogółu) to osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. W przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców obszaru dawało to wartość 10,0 nowych podmiotów, a wskaźnik ten był dużo wyższy zarówno od średniego wskaźnika dla województwa (7,6) jak i dla kraju (8,6). W roku 2020, w stosunku do 2016, wskaźnik nowo zarejestrowanych podmiotów na 1 tys. mieszkańców był o 10,0% niższy, na co wpływ mogła mieć pandemia COVID-19, w trakcie której odnotowano znacznie mniejszą liczbę nowo rejestrowanych podmiotów gospodarczych.

W latach 2016-2019 odnotowano coroczne wahania liczby wyrejestrowywanych podmiotów gospodarczych z systemu REGON w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców. W 2020 roku zauważa się większy spadek liczby wyrejestrowywanych podmiotów, co związane było w pewnym stopniu z ograniczaniem wykonywania czynności administracyjnych w początkowym okresie pandemii COVID-19.

Branże charakterystyczne dla obszaru LGD:

Poza zasadniczo najsilniej rozwiniętą branżą nawiązującą do sekcji G związanej z handlem hurtowym i detalicznym (co jest typowe również dla województwa kujawsko-pomorskiego i kraju) obszar charakteryzuje się szczególnie dużym zaangażowaniem podmiotów w ramach bardzo licznych działów i sekcji. Wśród branż najbardziej charakterystycznych należy wymienić sekcję **J** (informacja i komunikacja) oraz działy: **59** w sekcji J (działalność związana z produkcją filmów, nagrań wideo, programów telewizyjnych, nagrań dźwiękowych i muzycznych), **62** w sekcji J (działalność związana z oprogramowaniem i doradztwem w zakresie informatyki oraz działalność powiązana), **63** w sekcji J (działalność usługowa w zakresie informacji), **64** w sekcji K (finansowa działalność usługowa, z wyłączeniem ubezpieczeń i funduszów emerytalnych), **69** w sekcji M (działalność prawnicza, rachunkowo-księgową i doradztwo podatkowe), **70** w sekcji M (działalność firm centralnych; doradztwo związane z zarządzaniem), **72** w sekcji M (badania naukowe i prace rozwojowe), **73** w sekcji M (reklama, badanie rynku i opinii publicznej), **82** w sekcji N (działalność związana z administracyjną obsługą biura i pozostała działalność wspomagająca prowadzenie działalności gospodarczej) oraz **91** w sekcji R (działalność bibliotek, archiwów, muzeów oraz pozostała działalność związana z kulturą). W ramach tych działów obszar odznacza się zarówno bardzo wysokim udziałem podmiotów w strukturze podmiotów gospodarczych, jak i wysoką koncentracją podmiotów, które działają na obszarze LGD spośród wszystkich, które prowadzą działalność na obszarze województwa (przy czym w tym aspekcie brano pod uwagę wyłącznie działy, w których Toruń skupia ponad 20% wszystkich podmiotów z obszaru województwa – **co świadczy o wysokiej specjalizacji**). Warto podkreślić, iż wyróżnione powyżej branże nie są jedynymi, w zakresie których obszar wykazuje bardzo wysoki poziom rozwoju, bowiem posiada on stabilną pozycję w zakresie znaczącej większości działów i sekcji.

Na terenie Torunia działa wiele przedsiębiorstw mających istotne znaczenie zarówno dla gospodarki regionalnej, jak i ogólnopolskiej. Toruń skupia wiele przedsiębiorstw przemysłowych działających w różnych branżach. Do największych zaliczyć można przedsiębiorstwa: Grupa Neuca (farmacja), Grupa TZMO (branża medyczna), Krajowa Grupa Spożywcza S.A. (przemysł spożywczy), ThyssenKrupp (przemysł metalowy), Apator S.A. (przemysł elektrotechniczny), Cereal Partners Poland Toruń-Pacific (przemysł spożywczy), United Beverages S.A. (branża spożywcza), Nova Trading S.A. (przemysł metalowy), Geofizyka Toruń S.A. (górnictwo naftowe), RUG Riello Urządzenia Grzewcze S.A. (budownictwo), Rywal-RHC Sp z o.o. (przemysł elektrotechniczny). Miasto stanowi atrakcyjną lokalizację dla wielu przedsiębiorstw dzięki rozbudowanej sieci podmiotów zajmujących się wsparciem otoczenia biznesu.

Toruń w ramach współpracy z innymi gminami realizuje program Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych, mający na celu zwiększenie konkurencyjności regionu poprzez rozwój inwestycji w poszczególnych gminach. W latach 2014-2020 Toruń stanowił jedno z miast centralnych Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego,

obejmującego swym zasięgiem 23 gminy. Od 2021 roku działa Miejski Obszar Funkcjonalny Torunia, obejmujący miasto Toruń oraz 4 powiaty: toruński, aleksandrowski, chełmiński i golubsko-dobrzyński.

Na terenie miasta dynamicznie działa Centrum Wsparcia Biznesu w Toruniu. Jest to jednostka miejska, której zadaniem jest wspieranie aktywności gospodarczej mieszkańców oraz inwestycji zewnętrznych. Od 18 lat działa Toruńska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A. – w ramach realizowanego przez Agencję projektu Toruński Park Technologiczny, przedsiębiorcy mają do dyspozycji 13,5 ha powierzchni inwestycyjnej oraz 15 tys. m² przestrzeni biurowej i przemysłowo technicznej.

Średnia arytmetyczna wskaźnika G gmin objętych obszarem LSR według stanu na koniec 2020 r.: 1,83.

Udział przedsiębiorstw zatrudniających mniej niż 50 pracowników na obszarze LSR w liczbie mieszkańców LSR, według stanu na koniec 2020 r: 1,84.

Podmioty ekonomii społecznej – przedsiębiorstwa społeczne:

Według bazy przedsiębiorstw społecznych prowadzonej przez Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej w Toruniu w 2020 roku w Toruniu zarejestrowanych było co najmniej 25 przedsiębiorstw społecznych, w tym 7 spółek non-profit i 3 spółdzielnie socjalne¹⁰.

4.1.4. DZIAŁALNOŚĆ SEKTORA SPOŁECZNEGO

Sektor społeczny stanowi ważny element otoczenia wpływający na sposób funkcjonowania instytucji publicznych oraz gospodarczych. Działalność organizacji pozarządowych znacząco wpływa na rozwój Torunia i jakość życia jego mieszkańców, aktywizuje społeczność lokalną oraz sprzyja budowaniu odpowiedzialności społecznej. Dane z końca 2020 r. wskazują na 1 261 organizacji zarejestrowanych na terenie miasta, w tym najwięcej stowarzyszeń i fundacji zarejestrowanych w KRS. **W perspektywie lat 2016-2020 ich liczba wzrasta, co wskazuje na nieustanną potrzebę działań i inicjatyw społecznych.**

Tabela 8. Liczba organizacji pozarządowych w Toruniu w latach 2016-2020

Forma prawna organizacji	2020	2019	2018	2017	2016
Fundacje zarejestrowane w KRS	366	345	330	295	267
Stowarzyszenia zarejestrowane w KRS	716	705	700	692	779
Stowarzyszenia zwykłe bez osobowości prawnej zgłoszone do ewidencji prowadzonej przez Prezydenta Miasta Torunia zwykłych	53	43	30	75	72
Kluby sportowe działające w formie stowarzyszenia, których statuty nie przewidują prowadzenia działalności gospodarczej	100	100	100	95	89
Uczniowskie kluby sportowe wpisane do ewidencji PMT	26	27	26	27	25
RAZEM	1261	1220	1186	1184	1232

Źródło: „Sprawozdanie ze współpracy GMT z organizacjami pozarządowymi z 2020 r.”

Gmina Miasta Torunia współpracuje z podmiotami sektora społecznego w ramach „Programu współpracy Gminy Miasta Toruń z organizacjami pozarządowymi” w zakresie prowadzonej działalności w sferze zadań publicznych.

Organizacje pożytku publicznego uprawnione do otrzymania 1% podatku dochodowego od osób fizycznych za rok 2021: 90 OPP (około 24% wszystkich organizacji w województwie).

¹⁰ Dane Ośrodka Wsparcia Ekonomii Społecznej w Toruniu.

Ważną informacją na temat sektora społecznego są także funkcjonujące na terenie miasta tzw. **Rady Okręgów**. Zostały one powołane uchwałą Rady Miasta Torunia, która określa zakres ich funkcjonowania oraz kompetencje¹¹. Na potrzeby ich funkcjonowania utworzono trzynaście obszarów działania tychże rad, nazywanych także czasami osiedlami: Podgórz, Stawki, Rudak, Czerniewice, Kaszczorek, Bielawy-Grębocin, Skarpa, Rubinkowo, Jakubskie-Mokre, Wrzosey, Chełmińskie, Staromiejskie, Bydgoskie. Dla każdego z tych obszarów tworzone są rady okręgów, które wybierane są przez mieszkańców i stanowią ciała opiniodawcze dla Rady Miasta Torunia przede wszystkim w sprawach dotyczących tych okręgów.

Aktywność sektora społecznego jest widoczna także na poziomie działalności Lokalnej Grupy Działania, której członkowie w **66% są przedstawicielami tego sektora** (43 członków łącznie, z czego 26 to podmioty prawne). Działalność sektora społecznego to również nigdzie nierejestrowana aktywność lokalnych liderów i różnego rodzaju grup inicjatywnych, skupionych m.in. wokół Centrów Aktywności Lokalnej i parafii.

Obszar LSR posiada **znaczącą jakość kapitału ludzkiego** – duży potencjał do działań społecznych, gospodarczych, dzięki funkcjonowaniu wielu silnych organizacji, ale także ogólnie dużej liczbie NGO funkcjonujących w różnych obszarach społecznych.

4.1.5. PROBLEMY SPOŁECZNE

Zgodnie z ustawą¹², pomocy społecznej udziela się osobom i rodzinom w szczególności z powodu ubóstwa, sieroctwa, bezdomności, bezrobocia, niepełnosprawności, długotrwałej lub ciężkiej choroby, przemocy w rodzinie, potrzeby ochrony macierzyństwa lub wielodzietności, bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, braku umiejętności w przystosowaniu do życia młodzieży opuszczającej placówki opiekuńczo-wychowawcze, trudności integracyjnych uchodźców, trudności w przystosowaniu do życia osób wychodzących z zakładów karnych, alkoholizmu lub narkomanii, zdarzenia losowego i sytuacji kryzysowej, klęski żywiołowej lub ekologicznej. Pomoc społeczną w Toruniu świadczą instytucje administracji samorządowej (w tym Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Toruniu, dalej: MOPR) we współpracy z organizacjami społecznymi i pozarządowymi, Kościołem Katolickim, innymi związkami wyznaniowymi oraz osobami.

Korzystający z pomocy społecznej:

Zgodnie z danymi GUS w 2020 r. na obszarze LGD ze świadczeń środowiskowej pomocy społecznej korzystało 3 787 gospodarstw domowych, co łącznie obejmowało około 6,7 tys. osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej (5,5% wszystkich osób korzystających w województwie). W tej grupie 63% stanowiły osoby znajdujące się poniżej kryterium dochodowego. Według danych ROPS w Toruniu liczba osób długotrwale korzystających z pomocy społecznej wynosiła w 2020 r. około 5,0 tys. Do najczęstszych powodów przyznawania świadczeń z pomocy społecznej¹³ w 2020 r. należały ubóstwo (5,6 tys. osób), natomiast drugim najczęstszym powodem nie było zazwyczaj wskazywane bezrobocie lecz długotrwała lub ciężka choroba (3,1 tys. osób). Po około 2 tys. osób korzystało z pomocy społecznej z powodu **bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, niepełnosprawności i bezrobocia**. Najmniej osób korzystało ze świadczeń z powodu alkoholizmu (250 osób) i narkomanii (niecałe 50 osób).

Udział liczby osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w liczbie ludności ogółem w latach 2016-2020, był bardzo niski i utrzymywał się znacznie poniżej wartości średniej dla województwa – w 2020 r. wynosił zaledwie 3,4%, co stanowiło 57% średniej wojewódzkiej. Wartość zarówno liczby jak i udziału osób korzystających z pomocy społecznej w liczbie ludności ogółem na tym obszarze stale się obniża, co jest zjawiskiem powszechnym w całym kraju. Udział osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej znajdujących się poniżej kryterium

¹¹ Uchwała 372/12 Rady Miasta Torunia z dnia 6 września 2012 roku w sprawie powołania okręgów będących jednostkami pomocniczymi Gminy Miasta Toruń oraz nadania im statutów.

¹² Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej.

¹³ Należy pamiętać, że jedna osoba może mieć przyznane świadczenia z pomocy społecznej z kilku powodów dlatego danych dotyczących poszczególnych powodów nie należy sumować. Dane dotyczące powodów przyznawania świadczeń z pomocy społecznej pochodzą z zasobów ROPS w Toruniu.

dochodowego w liczbie ludności ogółem w 2020 r. wynosił tylko 2,1%, co stanowiło zaledwie 60% wartości dla całego województwa i 90% średniej krajowej.

Na obszarze Torunia w 2020 r. objętych usługami opiekuńczymi¹⁴ było 867 osób i liczba osób objętych tego rodzaju usługami stale wzrasta (z wyjątkiem 2020 r. kiedy odnotowano spadek liczby osób objętych usługami opiekuńczymi - prawdopodobnie w związku z pandemią COVID-19). Gmina w badaniu ankietowym wskazała na występujące problemy z zapewnieniem usług opiekuńczych wszystkim osobom potrzebującym. Jako główne przyczyny wskazano: **wzrost zapotrzebowania na usługi opiekuńcze związane m.in. z szybkim starzeniem się społeczeństwa, rozluźnieniem więzi rodzinnych, niewystarczające środki finansowe.**

Udział liczby osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej na obszarze LSR w liczbie mieszkańców obszaru objętego LSR według stanu na koniec 2020 r.: 3,34.

Instytucje pomocy i integracji społecznej działające na obszarze LGD¹⁵:

- podmioty reintegracyjne: 1 centrum integracji społecznej, 1 klub integracji społecznej, 3 warsztaty terapii zajęciowej;
- placówki opieki całodobowej: 3 domy pomocy społecznej - prowadzony przez Miasto Toruń DPS dla osób w podeszłym wieku (na koniec lutego 2022 r. 71 mieszkańców) i dla przewlekle somatycznie chorych (99 mieszkańców), prowadzony przez Fundację im. Brata Alberta DPS dla dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie (35 mieszkańców) i DPS prowadzony przez Kujawsko-Pomorską Fundację Pomocy Osobom Starszym i Niepełnosprawnym dla osób przewlekle psychicznie chorych (posiadający 72 miejsca); 1 placówka zapewniająca całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku (z 26 miejscami);
- mieszkania chronione: 4 mieszkania (2 treningowe dla usamodzielnianych wychowanków, 1 treningowe dla osób z niepełnosprawnością intelektualną, 1 wspierane dla osób niepełnosprawnych);
- ośrodki wsparcia: 5 środowiskowych domów samopomocy, 5 dziennych domów pomocy i 1 filia z łączną liczbą 230 miejsc;
- kluby/świetlice dla seniorów: 10 placówek;
- placówki wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży: 13 placówek łączną liczbą 691 osób korzystających w 2020 r.

Osoby z niepełnosprawnością:

W latach 2016-2020 na obszarze Torunia przeciętnie rocznie około 3 740 osób po 16 roku życia i około 520 osób do 16 roku życia zostawało zaliczonych do osób z niepełnosprawnością prawomocnym orzeczeniem lub wyrokiem sądu przez Wojewódzki Zespół do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w Bydgoszczy. W przypadku osób dorosłych najczęstszą przyczynę niepełnosprawności stanowiło upośledzenie narządu ruchu (w całym badanych okresie prawie 1/3 wszystkich przyczyn), natomiast w przypadku dzieci nie obserwuje się szczególnej dominacji żadnej z przyczyn. Należy zwrócić uwagę, że podane statystyki dotyczą wyłącznie corocznie orzekanej liczby osób z niepełnosprawnością prawnie (formalnie) i nie obejmują nowych przypadków osób z niepełnosprawnością biologiczną (a więc osób, które zaczęły odczuwać ograniczenie sprawności w wykonywaniu czynności podstawowych dla swojego wieku, ale nie posiadają prawnego orzeczenia o niepełnosprawności).

Dlatego też za bardzo ważne uważa się podejmowanie działań mających na celu poprawę jakości życia i włączenia społecznego osób z niepełnosprawnościami i ich opiekunów. W latach 2016-2019 liczba opiekunów korzystających z wynagrodzenia z tytułu sprawowania opieki systematycznie wzrastała, a w roku 2020 utrzymała się na poziomie roku ubiegłego. Liczba osób, którym sąd przyznał wynagrodzenie z tyt. sprawowania opieki nad osobą zależną w roku 2020 wynosiła: 23, liczba świadczeń: 265.

¹⁴ Dane ROPS w Toruniu.

¹⁵ Należy pamiętać, że w 2020 r. z powodu pandemii COVID-19 wiele placówek zawiesiło lub znacznie ograniczyło swoją działalność z powodu wprowadzonych restrykcji.

Mieszkańcy Torunia, posiadający orzeczenia o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności wydane przez Miejski Zespół do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności oraz wynikające z tego dokumentu wskazania do uczestnictwa w terapii zajęciowej, mogą uczęszczać do 3 funkcjonujących w mieście warsztatów terapii zajęciowej¹⁶. Rehabilitacja to proces, którego celem jest odzyskanie sprawności fizycznej oraz poprawa jakości życia. Dla osób niepełnosprawnych jednym ze sposobów osiągnięcia tego celu są turnusy rehabilitacyjne, które są zorganizowaną formą aktywnej rehabilitacji połączonej z elementami wypoczynku. Turnusy stwarzają możliwość integracji społecznej, w tym nawiązywania kontaktów i relacji z osobami o podobnych dysfunkcjach, zapewniają też rozwój umiejętności społecznych, pasji i zainteresowań. W roku 2020 o dofinansowanie uczestnictwa w turnusach rehabilitacyjnych ubiegało się 360 osób niepełnosprawnych, a wraz z nimi 179 opiekunów. Liczba złożonych wniosków: 539 (w tym 179 opiekunów), liczba zrealizowanych wniosków: 200 (w tym 65 opiekunów).¹⁷

Pieczna zastępcza:

10 placówek opiekuńczo-wychowawczych z łączną liczbą 93 wychowanków (stan na 28.05.2021 r.); w 2020 r. 4 zawodowe rodziny zastępcze, w których przebywało 26 dzieci. Według stanu na dzień 31 grudnia 2020 r. MOPR zatrudnił 11 asystentów rodziny. Asystenci rodziny wykonują zadania określone w art. 15 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej; niosą pomoc rodzinom dysfunkcyjnym, służąc wsparciem w rozwiązywaniu problemów wychowawczych i socjalnych. Współpraca z asystentem rodziny ustaje z chwilą osiągnięcia przez rodzinę umiejętności prawidłowego wypełniania funkcji opiekuńczo – wychowawczych. Rodziny objęte wsparciem asystenta borykają się z licznymi problemami. W wielu przypadkach sąd rodzinny ingeruje w wykonywanie władzy rodzicielskiej poprzez ustanowienie nadzoru kuratora (w roku 2020 dotyczyło to 139 rodzin), bądź umieszczenie dzieci w pieczy zastępczej. Przydzielenie asystenta rodziny zwiększa szanse rodzin na powrót dzieci z pieczy zastępczej pod opiekę rodziców biologicznych. Liczba środowisk: 212. Liczba dzieci w tych środowiskach w tym: 546, w tym 104 - liczba dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej oraz 9 - liczba dzieci, które powróciły pod opiekę rodziców biologicznych. W rodzinach tych, obok problemów opiekuńczo-wychowawczych, występowały także: bezrobocie, uzależnienie, niepełnosprawność, choroby psychiczne oraz przemoc domowa.

Opieka żłobkowa:

Zgodnie z danymi Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej¹⁸, na terenie Torunia opieka nad dziećmi w wieku do lat 3 organizowana była zarówno w formie żłobków, klubów dziecięcych, jak i dziennych opiekunów, których celem była pomoc rodzicom w godzeniu pracy zawodowej z obowiązkami rodzinnymi. Usługę opiekuńczą świadczyły 44 żłobki, w tym zaledwie 4 zarządzane przez samorząd, 1 klub dziecięcy oraz 3 dziennych opiekunów, zatrudnianych przez podmiot prywatny. Żłobki cechowały się zróżnicowaną liczbą dostępnych miejsc noclegowych (od 15 do 145). Prawie 2/3 z nich charakteryzowało się stosunkowo dużym obłożeniem, wynoszącym od 75,0 do 100,0%. Klub dziecięcy zaś oferował jedynie 10 miejsc (stan zajętości wynosił 80,0%). Dzienni opiekunowie natomiast mieli możliwość sprawowania opieki łącznie nad maksymalnie 20 dziećmi. Oferta tej formy opieki cieszyła się stosunkowo wysokim zainteresowaniem wśród rodziców. Niemniej obecny poziom opieki nad dziećmi do lat 3 nie jest jeszcze na satysfakcjonującym poziomie. Dodatkowo zwraca się uwagę, iż w przypadku obszaru obejmującego samo miasto stosunkowo wysokie wskaźniki dotyczące liczby placówek i ich obłożenia mogą być złudne, gdyż w rzeczywistości dostępność do opieki może nie być tak powszechna (kwestia zajmowania miejsc przez dzieci osób spoza Torunia, dowożących je do placówek zlokalizowanych na terenie miasta w pobliżu miejsca pracy).

Według danych GUS, w 2020 r. odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach i klubach dziecięcych wynosił 24,7% i był znacznie wyższy od wartości wskazywanej dla województwa (11,0%) i kraju (12,8%).

¹⁶ Sprawozdanie z działalności Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Toruniu za 2020 rok.

¹⁷ Tamże

¹⁸ Rejestr żłobków i klubów dziecięcych <https://dane.gov.pl>, dostęp z dnia 13.04.2022 r.

Przemoc domowa:

Zespół Interdyscyplinarny ds. Rozwiązywania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie w Toruniu, w okresie od 01.01.2020 r. do 31.12.2020 r. przeprowadził działania mające na celu identyfikację i wsparcie osób dotkniętych przemocą w rodzinie. W ramach tych działań, przedstawiciele jednostek organizacyjnych z sektora zdrowia oraz Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych utworzyli grupy robocze. W ramach tych działań, wsparciem objęto 230 kobiet i 22 mężczyzn, u których istniało podejrzenie dotknięcia przemocą w rodzinie. Ponadto, zidentyfikowano 16 kobiet i 251 mężczyzn, wobec których istniało podejrzenie stosowania przemocy w rodzinie. W przemoc uwikłanych było 171 dzieci w tych rodzinach, 21 dzieci doznających przemocy i 57 osób starszych (45 kobiet oraz 12 mężczyzn).

W 2020 roku wystawiono decyzje kierujące do mieszkania chronionego (mieszczącego się w kamienicy przy ul. Sebastiana Klonowica 19), kobiety w sytuacji kryzysowej spowodowanej przemocą w rodzinie, a od chwili zagrożenia epidemicznego również samotne kobiety również będące w wieku emerytalnym. Kobiety w ciąży i samotne matki z małoletnimi dziećmi kierowano do mieszkania chronionego przy ul. M. Skłodowskiej-Curie 82-84.

Obszar rewitalizacji Torunia:

Podczas diagnozowania Torunia pod kątem opracowania nowych założeń rewitalizacji dla GMT, za obszar rewitalizacji uznany został teren, zajmujący 15,2% powierzchni oraz zamieszkały przez 21,9% mieszkańców, obejmujący następujące jednostki strukturalne: Bydgoskie Przedmieście, Podgórz oraz Stare Miasto. Cele rewitalizacji i odpowiadające im kierunki działań skoncentrowane zostały wokół występowania pięciu problemów głównych: czterech w sferze społecznej (zaawansowanie procesu starzenia się; niedostateczna samowystarczalność ekonomiczna; wysoka liczba bezrobotnych kobiet; niestabilna sytuacja mieszkaniowa i ekonomiczna) oraz jednego w sferze infrastrukturalnej (niski standard budynków mieszkalnych i użyteczności publicznej oraz przestrzeni publicznej)¹⁹.

4.1.6. EDUKACJA FORMALNA I POZAFORMALNA

Wychowanie przedszkolne:

Jak wskazują dane pozyskane z Rejestru Szkół i Placówek Oświatowych²⁰ wychowanie przedszkolne na terenie LGD realizowane jest w 110 placówkach (w tym 5 specjalnych) obejmujących 62 przedszkola, 14 punkty przedszkolne oraz oddziały przedszkolne w 34 szkołach podstawowych²¹. Większość z nich to placówki niepubliczne (67 placówek). Według danych GUS w 2020 r. z wychowania przedszkolnego korzystało 1 990 dzieci w wieku 6 lat, które objęte są obowiązkowym rocznym przygotowaniem przedszkolnym oraz 5 596 dzieci w wieku 3-5 lat. Odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym wynosił 92,8% i był znacznie wyższy niż przeciętnie w regionie (w województwie 80,1%). Wartość analizowanego wskaźnika od 2016 r. utrzymuje się na wysokim poziomie (powyżej 92%), notując niewielkie zmiany (w okresie 2016-2020 wzrost o 0,7 pkt. proc.).

Szkoły podstawowe:

Jak wskazują dane pozyskane z Rejestru Szkół i Placówek Oświatowych²² na terenie funkcjonują 44 tego rodzaju placówki (w tym 5 szkół specjalnych). Większość z nich to szkoły publiczne (30 placówek). Według danych GUS łącznie w szkołach podstawowych dla dzieci i młodzieży w 2020 r. uczyło się 15 553 uczniów (w tym 355 uczniów w szkołach specjalnych).

¹⁹ Diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji miasta Torunia, 2023

²⁰ Rejestr Szkół i Placówek Oświatowych <https://rspo.gov.pl>, dostęp z dnia 23.03.2022 r.

²¹ W przypadku oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych pamiętać należy, że w Rejestrze Szkół i Placówek Oświatowych nie ma informacji wskazujących czy oddział przedszkolny obejmuje jedynie grupy dzieci w wieku 6 lat (tzw. „zerówkę”) czy także grupy dla dzieci w wieku 3-5 lat.

²² Rejestr Szkół i Placówek Oświatowych <https://rspo.gov.pl>, dostęp z dnia 23.03.2022 r.

Szkoły ponadpodstawowe:

Jak wskazują dane pozyskane z Rejestru Szkół i Placówek Oświatowych²³ na terenie LSR jest 50 szkół ponadpodstawowych dla młodzieży (w tym 2 szkoły specjalne) obejmujących licea ogólnokształcące (20 szkół), technika (15 szkół), szkoły branżowe I i II stopnia (odpowiednio 11 i 2 szkoły) oraz szkoły artystyczne (2 szkoły). Większość z nich, 31 szkół, to szkoły publiczne. Łącznie w 45 szkołach ponadpodstawowych dla młodzieży funkcjonujących na terenie (brak danych w Rejestrze dla pozostałych 5 szkół) uczy się 13 080 uczniów (w tym 120 uczniów w szkołach specjalnych). Największą grupę, ponad 52%, stanowią uczniowie liceów.

Szkolnictwo wyższe:

Według Rejestru Instytucji Szkolnictwa Wyższego w Toruniu siedzibę ma 1 publiczny uniwersytet - Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu oraz 4 niepubliczne szkoły wyższe: Akademia Kultury Społecznej i Medialnej w Toruniu - Akademia Nauk Stosowanych, Kolegium Jagiellońskie – Toruńska Szkoła Wyższa (od 2022 Akademia Jagiellońska), Wyższa Szkoła Bankowa w Toruniu (od 2023 Uniwersytet WSB Merito Toruń), Wyższe Seminarium Duchowne Diecezji Toruńskiej²⁴. Ponadto swoje filie prowadzą tu 2 niepubliczne szkoły wyższe (Wyższa Szkoła Gospodarki w Bydgoszczy oraz Wyższa Szkoła Nauk o Zdrowiu w Bydgoszczy)²⁵.

Wyniki egzaminów ósmoklasisty:

Notuje się bardzo dobrą na tle regionu jakość kształcenia wyrażoną wynikami egzaminów kończących szkołę podstawową. Według danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w ostatnich 3 latach wyniki z języka polskiego, matematyki i języka angielskiego kształtowały się tu na najwyższym poziomie w województwie, przekraczając jednocześnie średnią krajową – co widoczne było zwłaszcza w przypadku matematyki (o co najmniej ok 10%) i języka angielskiego (o co najmniej ok 13%).

Edukacja pozaformalna:

Edukacja pozaformalna to uczenie się zorganizowane instytucjonalnie, jednak poza programami kształcenia i szkolenia prowadzonymi do uzyskania kwalifikacji zarejestrowanej, czyli zestawu efektów uczenia się/kształcenia się, którego osiągnięcie zostało formalnie potwierdzone przez uprawnioną instytucję i który został wpisany do Zintegrowanego Rejestru Kwalifikacji.

Podmioty prywatne klasyfikowane wg REGON sekcja P Edukacja: 915 podmiotów zarejestrowanych w 2020 roku na terenie Torunia, duża ich część proponuje mieszkańcom Torunia różnorodne płatne kursy i zajęcia, w tym m. in. językowe, artystyczne, sportowe, z zakresu nauki jazdy oraz inne formy edukacji, nigdzie indziej nieklasyfikowane, w tym doradztwo z różnego zakresu. Wiele podmiotów i organizacji proponuje mieszkańcom Torunia możliwość udziału w edukacji pozaformalnej, niewielka część z nich jest nieodpłatna.

4.2. ANALIZA POTRZEB ROZWOJOWYCH I POTENCJAŁÓW OBSZARU

Dokonując analizy potrzeb rozwojowych i potencjałów obszaru LSR dla Miasta Torunia wykorzystano dane zastane, w tym GUS, Banku danych lokalnych, a także bazując na wynikach „Diagnozy potrzeb i potencjału społeczności lokalnej w zakresie usług społecznych w Gminie Miasta Toruń”²⁶, uzupełnione o badania własne w tym ankiety, wywiady oraz konsultacje z wybranymi grupami, wymagającymi szczególnej interwencji. Są to: seniorzy (osoby powyżej 60. roku życia), dzieci i młodzież ucząca się do 24. roku życia, osoby z niepełnosprawnościami i ich opiekunowie oraz kobiety.

²³ Rejestr Szkół i Placówek Oświatowych <https://rspo.gov.pl>, dostęp z dnia 23.03.2022 r.

²⁴ Rejestr Instytucji Szkolnictwa Wyższego <https://polon.nauka.gov.pl>, dostęp z dnia 24.03.2022 r. – rejestr dotyczy głównych siedzib instytucji szkolnictwa wyższego.

²⁵ Na podstawie przeglądu stron internetowych instytucji szkolnictwa wyższego z terenu województwa kujawsko-pomorskiego wskazanych w Rejestrze, dostęp z dnia 24-25.03.2022 r.

²⁶ Na zlecenie Toruńskiego Centrum Usług Społecznych styczeń 2022r.

Dostępność, zgodnie z *ustawą o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami (Dz. U. z 2019 r., poz. 1696)* gwarantuje mieszkańcom ze szczególnymi potrzebami, którzy są narażeni na marginalizację lub dyskryminację m.in. ze względu na niepełnosprawność lub obniżony poziom sprawności z powodu wieku czy choroby dostęp pod kątem architektonicznym, cyfrowym i informacyjno-komunikacyjnym. Na podstawie Raportu o stanie zapewnienia dostępności podmiotu publicznego GMT dostępność architektoniczna budynków użyteczności publicznej spełnia jej wymogi w zakresie obsługi interesantów. Gorzej zweryfikowana jest dostępność cyfrowa – na 7 stron prowadzonych przez podmiot publicznych większość z nich jest „Częściowo zgodna”. W zakresie dostępności informacyjno-cyfrowej GMT zapewnia kontakt interesantów ze specjalnymi potrzebami z odpowiednimi specjalistami i środkami technicznymi (np. tłumacz migowy, tekst odczytywany maszynowo, pętle indukcyjne). W przypadku modernizacji urządzeń, stron www czy też aplikacji zwraca się uwagę, aby były one dostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.

Dodatkowo należy wykazać dostępność do usług społecznych. Na podstawie analizy „Diagnoza potrzeb i potencjału (...)”, że potrzeby wskazywane w czasie procesu konsultacyjnego pokrywają się z wynikami wskazanymi w Diagnozie. Główne natężenie wsparcia kierowane powinno być do : dorosłych osób z niepełnosprawnościami i ich opiekunów, seniorów i osób samotnych, osób biernych i o niskim dochodzie (w dużym stopniu kobiety), osób chorych psychicznie, dzieci i młodzieży szkolnej.

Cytując wyniki diagnozy: „Zasoby te (miejskie) oceniane są jako adekwatne do potrzeb – są właściwie dobierane do potrzeb, ale ich rozproszenie i sposób świadczenia (patrz wyżej) powoduje, że mimo ich obecności w ofercie usług dla mieszkańców, mogą okazać się niedostępne dla nich w odpowiednim stopniu.” Tą tezę potwierdzają również ankietowani przez LGD.

Poniższa tabela prezentuje zgromadzone i usystematyzowane problemy i zjawiska społeczne, potrzeby, a także odpowiadający im potencjał Gminy Miasta Toruń. Zagadnienia uzupełnione są na podstawie zgłaszanych przez społeczność lokalną czynników. Szczegółowa analiza grup docelowych zaprezentowana jest z kolejnych podrozdziałach. Tabela 9 została przygotowana w oparciu o ankiety, konsultacje i wywiady z przedstawicielami podmiotów publicznych, społecznych oraz mieszkańcami Torunia, a szczegóły partycypacji i procesu diagnozy opisany jest we wcześniejszych rozdziałach.

Tabela 9. Zestawienie problemów, potrzeb i potencjału obszaru LSR

GRUPA ADRESATÓW	PROBLEMY I ZJAWISKA SPOŁECZNE	POTRZEBY	POTENCJAŁ
MIESZKAŃCY	utrudniony dostęp do służby zdrowia i zbyt mała edukacja zdrowotna, brak profilaktyki	projekty profilaktyczne, uświadamiające, zwiększenie miejsc dostępnych w obszarze służby zdrowia	duża liczba ekspertów, Toruń – miasto uniwersyteckie
	różnice w statusie ekonomicznym, wzrost cen	utworzenie nowych miejsc pracy, zwiększenie wynagrodzenia	Centra Aktywności Lokalnej
	niewystarczająca ilość miejsc do spędzania czasu wolnego, ale również brak pasji, zainteresowań	utworzenie miejsc użyteczności publicznej do spędzania czasu, pobudzające rozwój zainteresowań	rozwijający się sektor społeczny, w tym NGO oraz inicjatywy lokalne
	niewystarczająca współpraca, obojętność sąsiedzka, międzyludzka	wzrost aktywności społecznej i międzysąsiedzkiej	niskie bezrobocie
	niewystarczająca ilość miejsc poradnictwa dla mieszkańców	utworzenie miejsc z udzielanym poradnictwem	projekty infrastrukturalne w uwzględnieniem poprawy dostępności
	niskie kwalifikacje, brak funduszy na kursy	wzrost kwalifikacji	
	brak zaradności życiowej wśród młodzieży i dorosłych	podnoszenie kompetencji społecznych i życiowych, wymiana doświadczeń	budżet obywatelski

	niechęć do uczenia się	działania motywacyjne, pokazanie korzyści na edukacji	
	problemy społeczne, uzależnienia, brak pracy	działania zapobiegające uzależnieniom, wsparcie w zakresie pobudzenia społecznego	
	PROBLEMY INFRASTRUKTURALNE:		
	mało zieleni i terenów zielonych, nietrafione inwestycje	rozwój terenów zielonych	
	trudności komunikacyjne	poprawa komunikacji w mieście	
	miasto jest brudne (śmieci)	usprawnienie procesu sprzątania	
	za mało parkingów	stworzenie nowych miejsc	
	za mało miejsc dla zwierząt (wybiegów)	wzrost liczby miejsc dla psów	
	niewystarczająca ilość miejsc do spędzania czasu wolnego	stworzenie miejsc spędzania czasu wolnego	
	niektóre dzielnice wykluczone z dostępu do edukacji nieformalnej i kulturalnej	ułatwienie dostępu do edukacji i kultury	
	wykluczenie niektórych dzielnic, kumulacja działań w centrum		
DZIECI I MŁODZIEŻ	rosnąca liczba uzależnień (w tym cyberuzależnienia, uzależnienia chemiczne)	działania profilaktyczne i wsparcie osób uzależnionych	duża liczba wyspecjalizowanych NGO oferujących wsparcie dla dzieci i młodzieży
	rosnąca liczba osób młodych z zaburzeniami psychicznymi	działania profilaktyczne, szybka reakcja diagnostyczna, wsparcie chorych osób	rosnąca liczba ekspertów
	brak zaradności życiowej wśród młodzieży i dorosłych	działania podnoszące samoświadomość i „ścieżka rozwoju życiowego”, wymiana doświadczeń	wzrost świadomości nauczycieli o potrzebie wspierania dzieci
	niewystarczające wykształcenie młodych pracowników i edukacja niedostosowana do potrzeb, brak umiejętności praktycznych (zawodowych, wiedzy prawnej)	warsztaty „drogowskaz zawodowy” – spotkania z ekspertami z rynku pracy i przedsiębiorcami, zwiększenie możliwości udziału w konkursach edukacyjnych	bogata historia miasta, zasoby historyczne i tradycja regionu
	brak umiejętności/kompetencji społecznych (problemy z organizacją czasu wolnego, radzeniem sobie ze stresem, komunikacją, analizą danych); niska aktywność społeczna	poprawa umiejętności społecznych i pokazanie alternatywnych form spędzania wolnego czasu, zachęcanie do aktywności społecznej i obywatelskiej	współpraca szkół z podmiotami prywatnymi w zakresie kształcenia młodzieży
	doświadczenie przemocy (w szkołach na tle seksualnym ze strony innych dzieci i nauczycieli, w sieci) oraz hejtu	komunikacja z rówieśnikami, nauczycielami, podnoszenie świadomości w tym zakresie, wiedzy jak reagować na przemoc	Młodzieżowa Rada Miasta
	problemy w rodzinach, brak wiedzy i możliwości pomocy ze strony rodziców, brak dobrych wzorców	wzrost kompetencji komunikacyjnych na linii dziecko-rodzic, wsparcie toruńskich rodzin (w zakresie umiejętności wychowawczych, kompetencji komunikacyjnych i umiejętności życiowych)	rozwijająca się infrastruktura sportowa miasta
	brak wiedzy i możliwości pomocy ze strony nauczycieli, zbyt wysokie wymagania (szkoła, rodzice), „wyścig szczurów”	szkolenia w zakresie wspierania młodych przez edukatorów, pedagogów	Centra Aktywności Lokalnej

	problemy z nawiązywaniem relacji, kłopoty z podjęciem decyzji, niskie poczucie własnej wartości, zaburzenia i trudności emocjonalne	powstanie miejsca przyjaznego młodzieży, wymiany doświadczeń i budowania „mojego ja”	
	brak aktywności fizycznej, zaburzenia zdrowotne	motywacja do aktywności, profilaktyka	
KOBIETY	dyskryminacja osób na rynku pracy ze względu na płeć, zagubienie zawodowe, trudności w poruszaniu się po rynku pracy/powrót na rynek pracy	warsztaty w zakresie wzrostu kompetencji zawodowych	współpraca międzysektorowa – instytucje rynku pracy i wyspecjalizowanych podmiotów z sektora społecznego, które oferują wsparcie interdyscyplinarne Centra Aktywności Lokalnej, NGO chęć kobiet do spotykania się, tworzenia kręgów i wspólnot Toruńska Rada Kobiet
	stereotypowe podejście do ról społecznych, w tym jednostronny podział obowiązków i trudność z pogodzeniem pracy z opieką nad dziećmi	wzmocnienie pozycji kobiety w rodzinie, działania indywidualne i grupowe	
	niskie kompetencje społeczne - brak wiedzy i kompetencji w zakresie wychowania dzieci, trudności w rozmawianiu, brak poczucia własnej wartości, trudności z asertywnością, niezadowolenia z siebie	poprawa umiejętności społecznych i pokazanie alternatywnych form spędzania wolnego czasu	
	brak czasu dla rodzin, słabe relacje w rodzinie i otoczeniu, brak wsparcia	tworzenie możliwości do wspólnych spotkań	
	doświadczanie przemocy psychicznej i fizycznej, brak wsparcia w tym zakresie	wsparcie specjalistyczne - terapeutyczne, prawne	
SENIORZY	samotność i poczucie wykluczenia osób starszych, trudności integracyjne	spotkania z innymi osobami, w tym spotkania międzypokoleniowe	istniejące już miejsca spotkań typu CAL, UTW, DDPS, kluby seniora tereny zielone, parki oferta kulturalna i turystyczna miasta dla seniorów duża liczba wyspecjalizowanych NGO, które mogą wspierać seniorów duża liczba ekspertów i doradców
	choroby, trudności z dostępem do służby zdrowia	wzmocnienie profilaktyki zdrowotnej i aktywności fizycznej	
	niewystarczająca ilość usług w zakresie zdrowia i opieki nad osobami zależnymi	zwiększenie usług około medycznych i wychnieniowych	
	trudna sytuacja materialna seniorów	poszerzenie działań bezpłatnych, w tym darmowego poradnictwa i usług	
	problemy z mobilnością	lokalizacja wsparcia w niedalekiej odległości	
	problemy z samoakceptacją	warsztaty podnoszące świadomość i akceptację	
	niska aktywność społeczna	rozwój miejsca i działań aktywizujących dla seniorów	
	problemy prawne	zwiększenie ilości miejsca poradnictwa i podniesienie świadomości u seniorów, gdzie takie miejsca się znajdują	
OSOBY Z NIEPEŁNOSP	niskie kompetencje cyfrowe i wpływ mediów na zachowania seniorów	warsztaty podnoszące wiedzę w tym zakresie	duża liczba wyspecjalizowanych NGO oferujących wsparcie
	niewystarczająca opieka nad osobami niesamodzielnymi (w tym z niepełnosprawnością)	potrzeba utworzenia miejsc opieki	

RAWNOŚCIĄ – DZIECI I DOROŚLI I ICH OPIEKU- NOWIE	trudności osób niepełnosprawnych z odnalezieniem się na rynku pracy, ale także brak wiedzy pracodawców, jak współpracować z osobami niepełnosprawnymi	podniesienie kompetencji zawodowych i kampanii/warsztatów podnoszących świadomość wśród pracodawców dot. zatrudniania OzN	miejskie programy pomocy
	brak działań wspierających, wytchnieniowych dla opiekunów oraz świadomość opiekunów OzN, jak się nimi opiekować	potrzeba integracji, działań wspierających i wzmacniających	
	brak portalu, strony, zbierającej wszystkie informacje w zakresie wsparcia niepełnosprawnych	potrzeba ujednoczenia i zwiększenia działań komunikacyjnych dla tej grupy	

4.3. OKREŚLENIE GRUP DOCELOWYCH LSR, W TYM GRUP W NIEKORZYSTNEJ SYTUACJI

Zestawienie ze sobą informacji i danych statystycznych, gromadzonych w ramach powszechnie dostępnego systemu, z informacjami płynącymi od różnych grup interesariuszy pokazuje, iż nie zawsze dane statystyczne będą podstawą do wnioskowania o rodzajach i sposobach udzielonego wsparcia. Zidentyfikowane problemy można analizować pod kątem danej grupy docelowej, zjawiska i zjawisk współwystępujących oraz poziomu i zasięgu obszaru problemowego w kontekście danej grupy. W obszarze interwencji Lokalnej Strategii Rozwoju elementy tej analizy przenikają się i oddziałują na siebie wzajemnie. Na podstawie przeprowadzonej diagnozy określono następujące grupy docelowe działań LSR: wszyscy mieszkańcy Torunia, w tym dorośli, seniorzy (osoby pow. 60. roku życia), dzieci i młodzież ucząca się do 24. roku życia, osoby z niepełnosprawnościami oraz ich opiekunowie, a także kobiety. Spośród tych grup do grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji należą:

- seniorzy (osoby powyżej 60. roku życia)
- dzieci i młodzież ucząca się do 24. roku życia
- osoby z niepełnosprawnościami i ich opiekunowie
- kobiety.

4.3.1. SENIORZY, CZYLI OSOBY POW. 60. ROKU ŻYCIA

Toruń zamieszkuje 54 672 osoby w wieku 60+, co stanowi 27,5% wszystkich mieszkańców miasta. Spośród tej grupy 60,2% stanowią kobiety.

Gospodarstwa domowe wyłącznie z osobami w wieku 60 lat i więcej utrzymują się przede wszystkim z emerytur lub rent, które w 2020 r. stanowiły 79,8% ich dochodów. Pandemia koronawirusa i związane z nią obostrzenia znacząco ograniczyły liczbę aktywności dostępnych dla osób starszych. Jednocześnie istniejące ograniczenia przyspieszyły zachodzące procesy informatyzacyjne. W 2020 r. z Internetu korzystało 3 530,9 tys. osób w wieku 60-74 lata, tj. 51,4% osób w tej grupie wieku²⁷.

Wsparcie kierowane do toruńskich seniorów:

Choć w mieście prowadzone są działania m.in. na rzecz seniorów z zakresu opieki instytucjonalnej, w tym opieki zdrowotnej długoterminowej i w ramach pomocy społecznej, liczba osób oczekujących na miejsca w placówkach świadczących usługi pielęgnacyjno-lecznicze lub opiekuńcze w ostatnich latach wzrasta.

Opieka całodobowa długoterminowa realizowana jest w zakładach opieki zdrowotnej (Zakład Pielęgnacyjno-Opiekuńczy, Zakład Opiekuńczo-Leczniczy Fundacji „Światło”, Zakład Opiekuńczo-Leczniczy prowadzony przez ZCMBB „SERAFITKI”) oraz domach pomocy społecznej (Dom Pomocy Społecznej prowadzony przez Gminę, Dom Pomocy Społecznej dla osób dorosłych prowadzony przez Fundację im. Brata Alberta, Miejsca Całodobowe Okresowego Pobytu prowadzone przez Parafię Rzymskokatolicką p.w. Miłosierdzia Bożego i Św. Faustyny. Opiekę

²⁷ „Informacja o sytuacji osób starszych w Polsce za 2020 r”, www.gov.pl

dzienną pełnią: Dzienny Dom Pomocy Społecznej prowadzony przez Gminę, Dzienny Dom Pomocy Społecznej prowadzony przez parafię Rzymskokatolicką p.w. Miłosierdzia Bożego i Św. Faustyny, Dzienny Dom Pobytu dla Seniorów prowadzony przez Toruńskie Centrum Caritas. Ponadto w ramach wykorzystania funduszy unijnych powstały 4 nowe Dzielne Domy Pobytu, 1 klub seniora oraz 60 mieszkań wspieranych. Uzupełnieniem opieki instytucjonalnej są usługi opiekuńcze świadczone w miejscu zamieszkania, z których w 2022 r. skorzystały 682 osoby oraz realizacja opieki wytchnieniowej.

Od 2015 r. realizowany jest program szczepień ochronnych przeciwko grypie na rzecz mieszkańców Torunia w wieku powyżej 65. roku życia (do 2022 roku wykonano 26 860 szczepień).

Mieszkania dla seniorów w Toruniu: Gmina Miasta Toruń we współpracy z Toruńskim Towarzystwem Budownictwa Społecznego wybudowała przy ul. Watzenrodego 15 oraz 15A w Toruniu dwa dwupiętrowe budynki wielorodzinne z mieszkaniami przeznaczonymi dla osób starszych i z niepełnosprawnością. Łącznie znajduje się w nich 48 lokali mieszkalnych o powierzchni od 33,04 m² do 48,08 m². Na parterze budynku przy ul. Watzenrodego 15 zlokalizowane są m.in. Klub Seniora i Dom Dziennego Pobytu. Ważnym elementem mieszkań jest również usługa teleopieki. W 2022 r. oddano do użytku 48 mieszkań w blokach przy ul. Hubego 19 i 19a dla seniorów i osób z niepełnosprawnością.

W Toruniu działa również Toruński Uniwersytet Trzeciego Wieku, którego pierwsze Walne Zebranie Członków odbyło się 6 kwietnia 1989 roku. Obecnie TUTW aktywizuje 1300 osób, w tym około 100 mężczyzn. W ramach Uniwersytetu działają obecnie 22 sekcje, w tym m. in. językowe, naukowe, sportowe, komputerowe i turystyczne.

Toruńska Karta Seniora to jeden z elementów lokalnego programu "Rodzina Razem – Toruń dla Pokoleń", którego realizacja rozpoczęła się 1 stycznia 2017 r. Celem jest integracja środowiska seniorów, zwiększenie ich aktywności społecznej oraz fizycznej, ułatwienie im dostępu do dóbr kultury, turystyki, rekreacji, sportu, a także wzrost poczucia bezpieczeństwa socjalnego i wzmocnienie więzi międzypokoleniowych. Toruńska Karta Seniora została przygotowana dla mieszkańców Torunia, którzy ukończyli 65. rok życia. Na jej podstawie osoby uprawnione mogą korzystać z wielu ulg i zniżek oferowanych przez przedsiębiorców, którzy przystąpili do programu.

W mieście funkcjonuje Toruńska Rada Seniorów, która podejmuje działania w celu integracji toruńskiego środowiska osób starszych oraz wzmocnienia udziału seniorów w życiu społeczności lokalnej. Radę Seniorów Miasta Torunia kadencji 2019-2023 tworzy 21 osób.

Wsparcie dla toruńskich seniorów oferuje także wiele organizacji społecznych, Centrów Aktywności Lokalnej (w Toruniu funkcjonuje 7 Centrów) oraz instytucji kulturalnych, wsparcie w ramach klubów seniora dostępne jest w m. in. w ofercie spółdzielni mieszkaniowych (Młodzieżowa Spółdzielnia Mieszkaniowa, Spółdzielnia Mieszkaniowa Kopernik, SM Rubinkowo), klubów osiedlowych i parafii (parafia św. Józefa, parafii Najświętszego Ciała i Krwi Chrystusa, Michalicy).

Wiele głosów zebranych podczas konsultacji wskazywało na fakt, że mimo faktu, iż oferta aktywizacyjna i kulturalna dla toruńskich seniorów coraz bardziej się rozwija, to jednak z części usług korzystają te same osoby, które chętnie biorą udział w ofertach różnych podmiotów, nieustannie odczuwając potrzebę aktywizowania się i integrowania ze swoim środowiskiem. Jako, że problemy wielu seniorów nadal pozostają nierozwiązane, a ich liczba, podobnie jak udział seniorów wśród wszystkich mieszkańców Torunia nieustannie się zwiększa, oferta wsparcia dla seniorów powinna również zwiększać się z każdym rokiem, specjalizując się w swojej tematyce i korzystając z inicjatyw seniorów już zaktywizowanych, bazując na idei wolontariatu, samopomocy i wzajemnej współpracy. Aktywność jest zaliczana do podstawowych potrzeb człowieka jako warunek prawidłowego rozwoju, umożliwiający prowadzenie twórczego i harmonijnego trybu życia, podstawa leczenia wielu chorób i czynnik opóźniający procesy starzenia się. Tym samym aktywność podejmowana w podeszłym wieku może spełniać wiele funkcji:

- adaptacyjną: pomaga w lepszym przystosowaniu się osób starszych do życia w nowej sytuacji społecznej i rodzinnej,
- integracyjną: prowadzi do integracji w grupie, do której należą ludzie starsi, i uzupełnia różne braki,
- kształcącą: pomaga rozwijać i doskonalić cechy oraz predyspozycje osobowościowe,

- rekreacyjno-rozrywkową: likwiduje stres, przywraca chęć do życia, wypełnia czas wolny,
- psychospołeczną: prowadzi do poprawy jakości życia, umożliwia odczuwanie satysfakcji życiowej i podnosi autorytet jednostki.

Dlatego też aktywizowanie seniorów powinno obejmować wszystkie dziedziny ich życia - zarówno rozpowszechnianie edukacji, promowanie inicjatyw seniorskich, wolontariackich, jak i propagowanie zdrowego stylu życia²⁸.

Starzejąca się struktura ludności, w szczególności obserwowana w centrum miasta, a także obserwowany proces migracji mieszkańców na peryferia miasta i poza jego granice, pociąga za sobą liczne problemy natury społecznej, gospodarczej i infrastrukturalnej. Władze publiczne muszą zmierzyć się z koniecznością zabezpieczenia odpowiedniej opieki społecznej i medycznej nad osobami starszymi, a także z malejącym popytem na niektóre usługi, w tym usługi publiczne (np. edukacyjne). Obszary te wymagają reorientacji prowadzonej polityki społecznej, przestrzennej i architektonicznej oraz zdecydowanego ukierunkowania przestrzeni publicznych do wymagań ze specjalnymi potrzebami, w tym osób starszych i z niepełnosprawnościami, szczególnie w zakresie likwidacji barier architektonicznych, jak i tworzenia miejsc sprzyjających ich aktywizacji.

Wyniki uzyskane w ramach konsultacji społecznych pokrywają się z wnioskami uzyskanymi w ramach opracowywania dokumentu „Strategia na rzecz rozwiązywania problemów społecznych Miasta Torunia na lata 2021-2027”, gdzie w rekomendacjach pojawiły się następujące wskazania:

1. Zwiększenie dostępu do opieki całodobowej i usług opiekuńczych.
 2. Zwiększenie dostępu do oferty rehabilitacyjnej.
 3. Przeciwdziałanie wykluczeniu, w tym cyfrowemu.
 4. Podniesienie aktywności życiowej (utrzymanie sprawności fizycznej, intelektualnej i psychicznej).
 5. Poszerzenie oferty spędzania wolnego czasu dla seniorów.
- Co trzeci badany mieszkaniec Torunia wskazał, że problemem toruńskich seniorów jest zbyt mała oferta, jeśli chodzi o możliwość spędzenia czasu wolnego. Istnieje więc potrzeba weryfikacji dostępnej oferty w tym zakresie oraz poszerzenie jej o interesujące osoby starsze dziedziny aktywności.

Wg „Diagnozy potrzeb i potencjału społeczności lokalnej w zakresie usług społecznych w Gminie Miasta Torunia” (styczeń 2022 r.): „Sami seniorzy pytani o problemy dotyczące osoby starsze zwracali uwagę przede wszystkim na doświadczaną przez nich samotność, a w drugiej kolejności niewystarczające środki do zaspokojenia podstawowych potrzeb i brak wsparcia ze strony innych, w tym za małą ilość usług opiekuńczych. Młodszy mieszkańcy częściej niż sami seniorzy zwracali uwagę na braki infrastrukturalne – brak miejsc w instytucjach świadczących usługi dla osób starszych, mało ofert spędzania czasu wolnego, utrudniony dostęp do geriatrów i wykluczenie cyfrowe starszych osób (przez samych seniorów rzadziej dostrzegane).” Największe zapotrzebowanie na usługi społeczne dla seniorów wskazywali mieszkańcy Wrzosów, Podgórze, Czerniewic i Kaszczorka. W takich dzielnicach jak Jakubskie Przedmieście, Chełmińskie Przedmieście, Skarpa, Grębocin oczekiwano przede wszystkim poradnictwa, działań integrujących seniorów, w tym dostępu do zajęć sportowo-rekreacyjnych oraz wsparcia stowarzyszeń seniorów.

4.3.2. DZIECI I MŁODZIEŻ UCZĄCA SIĘ DO 24. ROKU ŻYCIA

Wśród mieszkańców Torunia 22,8% stanowi grupa dzieci i młodzieży w wieku 0-24 (45 268). Dzieci w wieku 5-24 jest 36 142 (18% mieszkańców). Dzieci uprawnionych korzystających z nauki formalnej (oddziały przedszkolne, szkoły podstawowe i ponadpodstawowe): 30 623 (w tym 475 uczęszczających do szkół specjalnych).

Wsparcie oferowane dla dzieci i młodzieży oraz ich rodzin to m. in. prowadzenie placówek wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży (mają za zadanie zapewnić dzieciom i młodzieży opiekę, realizować działania wychowawcze, pomagać w nauce oraz zorganizować czas wolny w formie zabawy, zajęć sportowych i rozwijania zainteresowań):

²⁸ Rola i znaczenie aktywności społecznej seniorów, Dorota Rynkowska, 2016

światlic środowiskowych, socjoterapeutycznych, opiekuńczo-wychowawczych, ognisk wychowawczych, w formie pracy podwórkowej, Laboratorium Twórczej Edukacji – łącznie 12 placówek.

Ponadto toruńskie stowarzyszenia, fundacje, parafie, instytucje i domy kultury oraz placówki sportowe kierują swoją ofertę do dzieci w formie różnego rodzaju zajęć. Funkcjonują 2 centra kultury, 1 ośrodek kultury oraz 6 klubów, w ramach których w 2020 r. z zajęć korzystało 260 dzieci i młodzieży, w tym 161 członków grup artystycznych. Na rynku jest dostępna bardzo szeroka oferta przedsięwzięć komercyjnych. W Toruniu działa 75 klubów sportowych, w tym 7 uczniowskich klubów sportowych.

W każdej placówce edukacji formalnej jest obecnie zatrudniony pedagog i psycholog, jednak z uwagi na niewielką liczbę godzin pracy specjalistów, wsparcie to jest uznawane za nieefektywne. W Toruniu funkcjonują 3 ośrodki środowiskowej opieki psychologicznej i psychoterapeutycznej dla dzieci i młodzieży, centrum zdrowia psychicznego dla dzieci i młodzieży i ośrodek wysokospecjalistycznej całodobowej opieki psychiatrycznej, katolicki ośrodek „Cyrenejczyk” oraz wiele prywatnych centrów i placówek zajmujących się wspieraniem dzieci i młodzieży z zakresu obszaru psychologii.

Za rozwój, kształcenie i wychowanie dzieci odpowiedzialni są przede wszystkim rodzice, jednak bezpośredni wpływ na wszystkie sfery życia dziecka ma również rodzina, środowisko oraz placówka edukacyjna, do której uczęszcza. Poziom kompetencji życiowych, społecznych i edukacyjnych opiekunów prawnych dziecka, jego najbliższych oraz nauczycieli wpływają na rozwój lub jego zahamowanie u podopiecznego. Badania konsultacyjne (spotkania i wywiady) przeprowadzone wśród rodziców, dziadków, ekspertów dziecięcych i nauczycieli, a także młodzieży wskazały, jak ważna jest odpowiednia wiedza i doświadczenie dorosłego, i jak ono może wpływać na dziecko.

Analiza danych dotyczących społeczności toruńskiej znajduje poparcie w ogólnopolskich badaniach i rekomendacjach, przeprowadzonych m. in. na zlecenie Rzecznika Praw Dziecka. We wnioskach badawczych²⁹ podano następujące zjawiska dotyczące dzieci i młodzieży:

- **Problemy w rodzinach (ekonomiczne, uzależnienia, kłopoty wychowawcze) oraz brak wsparcia ze strony dorosłych (rodziców, nauczycieli, otoczenia):** kluczowe jest zachowanie istniejących dobrych relacji w rodzinie. Konieczne jest wdrożenie inicjatyw, które pozwolą rodzicom na spędzanie z dziećmi większej ilości czasu, będą wspierać kompetencje w zakresie budowania relacji.
- **Brak aktywności fizycznej:** systematyczna aktywność fizyczna jest jednym z najważniejszych czynników pozwalających zadbać o zdrowie dzieci, pozytywnie wpływa na układ nerwowy, ułatwiając zapamiętywanie, redukując stres i poprawiając samopoczucie. Według zaleceń WHO dzieci i młodzież powinny wykonywać aktywność fizyczną średnio przez 60 minut dziennie. Dlatego dzieci od najmłodszych lat powinny być przyzwyczajane do codziennej aktywności. Badania wykazały, że czas spędzany na aktywności fizycznej wśród uczniów zmniejsza się wraz z wiekiem.
- **Zaburzenia i trudności emocjonalne i komunikacyjne, niskie poczucie własnej wartości, zła, ocena własnego wyglądu:** 17% uczniów w Polsce wymaga interwencji w obszarze związanym z rówieśnikami i wsparciem społecznym. Wraz z wiekiem uczniów wspólne spędzanie czasu z rówieśnikami traci na znaczeniu. 34% młodzieży ze szkół ponadpodstawowych praktycznie nie wykonuje z rówieśnikami żadnych wspólnych prac, a 27% nie uczestniczy we wspólnych zabawach.
- **Doświadczenie przemocy (w szkołach na tle seksualnym ze strony innych dzieci i nauczycieli, w sieci):** Istotne jest zwiększenie poziomu wiedzy profesjonalistów (w tym nauczycieli) z zakresu przemocy rówieśniczej, zarówno w zakresie jej diagnozowania, jak i pracy z uczniami stosującymi przemoc oraz ofiarami. Przykre doświadczenia dręczenia ze strony koleżanek i kolegów miała ponad jedna trzecia (36%) uczniów klas 6. Jeszcze więcej uczniów doświadczyło wyśmiewania (47% wskazań dla odpowiedzi rzadko lub częściej), a aż ponad połowie zdarzyło się choć raz obawiać innych dziewcząt lub chłopców (52%).

²⁹ Ogólnopolskie badanie jakości życia dzieci i młodzieży w Polsce, Warszawa 2022.

- **Łatwość poddawania się uzależnieniom wśród dzieci i młodzieży (m. in. cyberuzależnienia, uzależnienia chemiczne):** Badania pokazały, że coraz więcej dzieci ma problemy z koncentracją w czasie zajęć szkolnych. Może to wynikać z nadmiernej liczby bodźców, które na nie oddziałują, zwłaszcza w okresie długotrwałego przebywania w środowisku wirtualnym, związanym także z koniecznością nauki w trybie zdalnym. 13% dzieci z klas drugich SP, 15% z klas szóstych SP oraz 11% z klas drugich szkoły ponadpodstawowej osiągnęło wynik świadczący o zaburzonym używaniu mediów społecznościowych. Ilość czasu spędzanego dziennie w Internecie rośnie wraz z wiekiem uczniów. 62% uczniów klas drugich szkół podstawowych spędzało online mniej niż 2 godziny dziennie. Ponad połowa szóstoklasistów (55%) poza zajęciami szkolnymi w sieci spędzała od 1 do 4 godzin dziennie. Z kolei wśród najstarszej grupy wiekowej jedna trzecia (31%) od 4 do 6. Dzieci i młodzież nie radzą sobie z próbami ograniczenia czasu poświęcanego na media społecznościowe i przebywanie w Internecie. Wsparcie w tym procesie powinno następować dwutorowo: rozwijanie alternatywnych form spędzania czasu, uczenie organizacji czasu wolnego oraz wzmocnienie psychiczne dzieci pozwalające na wypracowanie u nich silniejszej samodyscypliny. Dzieci deklarują, że korzystają z mediów społecznościowych, by odpocząć. Warto zadbać o budowanie właściwych wzorców odpoczynku. Niepokojący jest wskaźnik dzieci, których rodzice nie wiedzą o ilości czasu spędzanego w mediach społecznościowych (67% kl. II SP i 68% kl. VI SP).
- **Rosnąca liczba chorób psychicznych:** Zdrowie psychiczne jest jednym z istotnych elementów ogólnego zdrowia. Definicja przedstawiona przez WHO koncentruje się nie tylko na braku choroby, lecz także na umiejętności radzenia sobie i pokonywania własnych trudności. Ogólne wyniki związane z samopoczuciem psychicznym wskazują, że ok. 14% uczniów w Polsce wymaga znaczącej interwencji związanej z ich funkcjonowaniem psychicznym. Zaburzenia psychiczne u dzieci i młodzieży mogą mieć podłoże genetyczne, biologiczne, społeczne lub rodzinne. Okolicznością stwarzającą ryzyko jest także to, jak dziecko lub młoda osoba funkcjonuje w rodzinie. Dane dla Torunia z 2020 r. wskazują, że wśród osób z zaburzeniami psychicznymi leczonych w Poradni Zdrowia Psychicznego 14,9% stanowią osoby w wieku do 30 roku życia, z czego u 30% zdiagnozowano zaburzenia nerwicowe związane ze stresem³⁰.
- **Brak celu w życiu:** Pomoc w znalezieniu przez młodzież (głównie licealistów) sensu życia poprzez rozwój poradnictwa zawodowego i upowszechnienie preorientacji zawodowej. W badaniu gorsze wyniki uzyskują uczniowie LO, którzy nie przygotowują się do konkretnego zawodu. W czasach niepewności dalszej edukacji może to powodować obniżone wyniki w ocenie samopoczucia psychicznego. Ukierunkowanie młodzieży na realizację konkretnych planów pomaga w skupieniu się na celu i podwyższa poziom funkcjonowania psychicznego.

Dodatkowo badania przeprowadzone przez Fundację Dajemy Dzieciom Siłę³¹ wskazały na:

- **Nastolatki korzystają z mediów społecznościowych z dużą intensywnością** - najpopularniejsze aplikacje to Facebook (korzysta z niego 89% nastolatków), Instagram (68%), TikTok (64%) i Snapchat (51%). Nastolatki regularnie sprawdzają, jak ich wizerunek jest oceniany w mediach społecznościowych. Oczywista jest więc korelacja między dobrostanem psychicznym a ogólną oceną swojego wyglądu. Zadowolenie z wyglądu często łączy się z zadowoleniem z innych aspektów życia – ogólnym poczuciem szczęścia, pozytywnymi emocjami wobec siebie, relacjami w rodzinie oraz relacjami z rówieśnikami.
- **Według danych niemal połowa nastolatków doświadczyła wysmiewania lub krytyki ze strony koleżanek/kolegów.** Podobny odsetek spotkał się także z krytycznymi uwagami ze strony rodzica/rodziców. Potwierdziło to również badanie jakościowe - większość rozmówców zetknęła się ze zjawiskiem body shamingu (obraźliwe komentarze, zazwyczaj osób anonimowych, dotyczące wyglądu). Badane dziewczyny w zetknęły się też ze zjawiskiem catcallingu (niechciane komentarze o charakterze seksualnym).
- Czynnikiem różnicującym uzyskiwane wyniki **w zakresie oceny samopoczucia psychicznego jest płeć dziecka.** Dziewczynki znacznie krytyczniej podchodziły do oceny swojej osoby. Niespełna połowa była z siebie zadowolona przynajmniej bardzo często (48%), podczas gdy wśród chłopców odsetek ten rósł do 65%.

³⁰ Dane uzyskane z Poradni Zdrowia Psychicznego przy Wojewódzkim Szpitalu Zespolonym im. L. Rydygiera, 2020

³¹ Raport z badania „Wpływ korzystania z social mediów na postrzeganie swojego ciała przez nastolatki_ków”, 2021

Uczennice uzyskiwały niższą przeciętną liczbę punktów w każdym z analizowanych aspektów swojego wyglądu. Największe różnice dotyczyły zazdrości, jeśli chodzi o wygląd rówieśników oraz zamartwiania się własnym wyglądem. Większe problemy w zakresie samopoczucia psychicznego obserwuje się wśród uczniów liceów. Istotnie częściej młodzież ta ma wszystkiego dość, czuje się samotna i przytłoczona problemami. Niższe poczucie własnej wartości towarzyszyło kobietom – przynajmniej bardzo częste przekonanie o tym, że robią wszystko źle, miała jedna piąta (20%). Blisko jedna trzecia (31%) prawie nie bywa zadowolona z tego, jaka jest, podobny odsetek często martwi się swoim wyglądem (29%). Więcej niż cztery osoby na dziesięć (43%) bardzo często lub zawsze chciały zmienić coś w swoim ciele. Niższą samoocenę w kwestii wyglądu miały uczennice. To one istotnie częściej martwiły się o swój wygląd – 25%, zazdrościły go swoim rówieśniczkom oraz chciały zmienić coś w swoim ciele – 32%.

Podobne wnioski powstały w ramach „Programu działania miasta Torunia na rzecz dzieci i młodzieży realizowanych w 2022 r. oraz planu działań na 2023 r.”. Wyraźnie wskazują na: 1. konieczność dostępu do edukacji dla dzieci i młodzieży - wsparcia psychologicznego dla uczniów i rodziców, wsparcie rozwoju kadry nauczycielskiej, zwiększenie zakresu działań profilaktycznych i edukacyjnych z zakresu przeciwdziałania przemocy w szkole, a w szczególności w Internecie i zagrożeń z tym związanych, propagowanie różnorodnych form spędzania wolnego czasu, profilaktyka uzależnień i promocja zdrowego stylu życia, 2. Konieczność wsparcia rodziny – w tym podniesienia kompetencji rodziców, również tych z pieczy zastępczej, 3. Wsparcie dla dzieci i młodzieży zagrożonej ubóstwem, 4. Podniesienie poziomu jakości zdrowia dzieci i młodzieży – poprawa funkcjonowania osób z niepełnosprawnościami, zwiększenie dostępności do diagnostyki w zakresie chorób cywilizacyjnych, dostęp do programów profilaktycznych, polityki zdrowotnej, 4. Poprawa poziomu bezpieczeństwa = przeciwdziałanie przemocy psychicznej i fizycznej oraz dyskryminacji, tworzenie miejsc spotkań dla dzieci i młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym, 5. Przeciwdziałanie uzależnieniom – tworzenie warunków sprzyjających realizacji potrzeb, których zaspokajanie motywuje do powstrzymywania się od spożywania alkoholu, działalność wychowawcza i informacyjna, 6. Kultura, sport i rekreacja, 7. Podniesienie poziomu współdecydowania dzieci i młodzieży w życiu szkolnym i miejskim³². Wnioski ujęte w programie bazują na diagnozie sytuacji dzieci w Toruniu przeprowadzonej w szkołach podstawowych i ponadpodstawowych.

Wg „Diagnozy potrzeb i potencjału społeczności lokalnej w zakresie usług społecznych w Gminie Miasta Torunia” (styczeń 2022 r.): Najwięcej rodzin w trudnej sytuacji w swoim otoczeniu dostrzegali mieszkańcy Starego Miasta. Aż 39,2% mieszkańców Starego Miasta sądzi, że rodziny w trudnej sytuacji przeważają lub równoważą liczebnie pozostałych mieszkańców. Dzielnicami, w których przeważają rodziny doświadczające trudności są także Podgórz, Bydgoskie Przedmieście, Bielawy-Grębocin i Czerniewice. Rodziny takie są mniej zauważalne na Skarpie, Rudaku, w Kaszczorku, na Wrzosach, ale także na Przedmieściach Chełmińskim i Bydgoskim. To dzielnice, które są bardzo rozległe, a zarazem coraz bardziej wewnętrznie zróżnicowane – tworzą się na nich osiedla nowych domów zasiedlanych przez rodziny w dobrej sytuacji materialnej, a jednocześnie na tak wielkim obszarze mogą przestać być widoczne rodziny w trudnej sytuacji, w innych miejscach niż tzw. „enklawy biedy” (jak np. dawne koszary na Bydgoskim Przedmieściu lub Dębowa Góra na Przedmieściu Chełmińskim)³³.

Ważnym aspektem prawidłowego rozwoju dzieci i młodzieży jest również aktywność społeczna. Konsultacje wskazywały, że tylko pewien procent młodzieży angażuje się w inicjatywy społeczne, wolontariackie, czy obywatelskie. Jeden z projektów, realizowanych w ramach środków LGD na działania pilotażowe w ramach LSR, pt. „Pro Młodzi” był odpowiedzią na wykazany problem niskiego zaangażowania społecznego i obywatelskiego wśród młodzieży szkół średnich. Zaangażowanie obywatelskie wymaga wsparcia i pokierowania, jedną z takich możliwości jest powstanie Młodzieżowej Rady Miasta Torunia, w której zasiada 25 członków, wybranych w głosowaniu, uczniów toruńskich szkół ponadpodstawowych. Zaangażowanie młodych w wieku 16-24 lata plasuje się na poziomie 10,2% wszystkich głosujących na projekty w ramach Budżetu Obywatelskiego Torunia na 2021 rok³³.

³² „Program działania miasta Torunia na rzecz dzieci i młodzieży realizowanych w 2022 r. oraz plan działań na 2023 r.”

³³ <https://www.torun.pl/pl/miasto/budzet-obywatelski-w-toruniu/edycja-na-rok-2021/wyniki-glosowania>

4.3.3. KOBIETY

W dniu 31.12.2020 r. Toruń zamieszkiwało 106 343 kobiety, co stanowiło 53,5% wszystkich mieszkańców miasta. Kobiety w 2020 r. to 50,4% osób pracujących i 56% osób bezrobotnych rejestrowanych.

Diagnoza dotycząca sytuacji kobiet na rynku pracy wskazuje, że problem dyskryminacji kobiet w miejscu pracy nadal jest aktualny. Potwierdziły to m. in. przeprowadzone w ramach konsultacji ankiety, w których przedstawiciele sektora gospodarczego wskazywali, że na toruńskim rynku pracy kobiety nadal mogą doświadczać dyskryminacji ze względu na płeć. Potwierdzają to również dane ogólnopolskie. Według raportu „Kobiety w Polsce” aktywność zawodowa zarówno kobiet, jak i mężczyzn jest stosunkowo najwyższa wśród osób będących w wieku 25-49 oraz posiadających wyższe wykształcenie. Jednak zarówno współczynniki aktywności zawodowej, jak i wskaźniki zatrudnienia są wyższe dla mężczyzn w każdej grupie wiekowej i każdej kategorii charakteryzującej poziom wykształcenia. Jak wynika z analiz luki płacowej w Polsce jest większa w sektorze prywatnym niż publicznym, a różnice w wynagrodzeniach są widoczne w każdej grupie zawodowej oraz w każdej kategorii wykształcenia. Jest to następstwem segregacji na rynku pracy (zawody sfeminizowane są gorzej opłacane niż zmaskulinizowane), jak również mniejszej liczby kobiet na stanowiskach kierowniczych, w szczególności wyższego i najwyższego szczebla, gdzie płace są stosunkowo najwyższe. Różnice w płacach są także generowane czynnikami kulturowymi, do których przede wszystkim trzeba zaliczyć postrzeganie mężczyzn jako tych kandydatów do pracy, którzy są bardziej dyspozycyjni i elastyczni, bez względu na ich formalne wykształcenie. Dane zastane dotyczące przemocy wobec kobiet (niebieska karta) wskazują na trudniejszą ich sytuację w rodzinach. Mimo iż na popularności zyskuje egalitarny model rodziny to jednocześnie ogólnopolskie badania pokazują, że polskie społeczeństwo nadal w znacznej mierze cechuje się dość tradycyjnym podejściem do kwestii kobiecości i męskości, a podział ról ze względu na płeć oraz stereotypy są mocno zakorzenione w świadomości Polaków. Charakterystyczny dla tej sytuacji jest nierówny podział obowiązków w rodzinie – kobieta, żona i matka jest nadal w większym stopniu obciążona obowiązkami i opieką nad dziećmi. Dane GUS dla Polski pokazują, że liczba godzin przeznaczanych dziennie na czynności związane z opieką nad członkami gospodarstwa domowego jest w przypadku kobiet niemal dwukrotnie większa niż w przypadku mężczyzn. Wielu autorów prognozuje, że w perspektywie kolejnych dekad znaczenie pracy opiekuńczej zarówno odpłatnej, jak i nieodpłatnej, będzie rosło ze względu na dokonujące się procesy związane ze zmianami demograficznymi objawiającymi się szybkim przyrostem liczby osób w wieku starszym, które będą wymagały opieki domowej lub instytucjonalnej³⁴.

Według danych Poradni Zdrowia Psychicznego działającej przy Wojewódzkim Szpitalu Zespolonym im. L. Rydygiera w Toruniu kobiety stanowią 61,5% wszystkich osób leczonych w placówce. U blisko połowy wszystkich kobiet objętych wsparciem poradni wykryto zaburzenia nerwicowe związane ze stresem i pod postacią somatyczną (m. in. zaburzenia lękowe, zaburzenia obsesyjno-kompulsywne, reakcja na ciężki stres i zaburzenia adaptacyjne, zaburzenia dysocjacyjne, zaburzenia występujące pod postacią somatyczną oraz inne zaburzenia nerwicowe)³⁵.

W Toruniu działają następujące organizacje i instytucje wspierające kobiety: m. in. Demokratyczna Unia Kobiet w Toruniu, Instytut Przeciwdziałania Wykluczeniom, Centrum Praw Kobiet – oddział w Toruniu, Fundacja Pomocy Samotnym Matkom w Toruniu, Toruńskie Stowarzyszenie "Pomoc Kobietom", Stowarzyszenie "AZYL" na Rzecz Pomocy Kobietom i Dzieciom Ofiarom Przemocy, Miejski Ośrodek Edukacji i Profilaktyki Uzależnień. O nieustannych działaniach kobiet świadczą inicjatywy na rzecz informowania o zjawiskach dotyczących kobiet, min. panele poświęcone kobietom na organizowanym w 2022 i 2023 roku w Welcomomy Forum in Toruń.

Od kilku lat rozwija się w Toruniu zjawisko dążenia kobiet do poszukiwania, a nawet tworzenia miejsc i możliwości spotkań z innymi kobietami (kręgi kobiet, grupy wsparcia, grupy rozwijające zainteresowania i pasje, wspólnoty), są to jednak nadal pojedyncze inicjatywy, pokazujące potrzebę wsparcia, wymiany doświadczeń i wzmocnienia relacji społecznych. Konsultacje wskazały na potrzebę rozwijania takich form wsparcia, szczególnie

³⁴ Raport „Kobiety w Polsce”

³⁵ Dane uzyskane z Poradni Zdrowia Psychicznego przy Wojewódzkim Szpitalu Zespolonym im. L. Rydygiera, 2020

w zakresie wzmocnienia poczucia własnej wartości, motywacji do przełamywania stereotypów dot. roli kobiet i rozwoju osobistego, prób satysfakcjonującego godzenia życia zawodowego z rodzinnym.

Z ideą wsparcia kobiecych problemów powiązany jest pomysł powołania Toruńskiej Rady Kobiet, w której zasiada 25 działających aktywnie kobiet. Zadaniem Rady, oprócz analizowania i opiniowania działań podejmowanych w mieście w zakresie polityki prorodzinnej, aktywności zawodowej i społecznej kobiet, ochrony przed przemocą, jest inicjowanie i wspieranie działań podnoszących świadomość społeczną dotyczącą praw kobiet.

4.3.4. OSOBY Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ I ICH OPIEKUNOWIE

W 2020 roku w Toruniu z pomocy społecznej skorzystały 1 397 środowiska dotknięte problemem niepełnosprawności³⁶.

Osoby z niepełnosprawnością mają możliwość uczestniczenia w programach realizowanych na zlecenie miasta przez organizacje prowadzące działalność pożytku publicznego, pomocą objęte są osoby z różnymi niepełnosprawnościami:

- z zaburzeniami psychicznymi i nerwowymi, z zespołem Downa, z autyzmem, osoby głuche, niewidome, jąkające się, diabetycy, kobiety po leczeniu raka piersi, osoby niepełnosprawne ruchowo.

Wsparcie kierowane do osób z niepełnosprawnością i ich opiekunów:

- w roku 2020 z pierwszej formy pomocy tj. świadczenia usługi wytchnieniowej w zakresie pobytu dziennego w miejscu zamieszkania osoby niepełnosprawnej w ramach realizacji Programu w 2020 roku skorzystały 54 osoby (w tym 4 dzieci) z orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności. Natomiast z usługi realizowanej poprzez świadczenie specjalistycznego poradnictwa skorzystało łącznie 35 osób (w tym 8 dzieci) ze wskazanym powyżej stopniem niepełnosprawności;
- środowiskowe domy samopomocy (6), dzienne domy pomocy społecznej (2);
- mieszkańcy Torunia, posiadający orzeczenia o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności wydane przez Miejski Zespół do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności oraz wynikające z tego dokumentu wskazania do uczestnictwa w terapii zajęciowej mogą uczęszczać do 3 funkcjonujących w mieście warsztatów terapii zajęciowej;
- w roku 2020 o dofinansowanie uczestnictwa w turnusach rehabilitacyjnych ubiegało się 360 osób z niepełnosprawnością, a wraz z nimi 179 opiekunów;
- w ramach różnego typu barier funkcjonalnych wykorzystanie środków PFRON wyglądało następująco:
 - a) likwidacja barier architektonicznych – w tym zakresie zrealizowano 39 wniosków, które głównie dotyczyły przystosowania mieszkań, w tym pomieszczeń łazienek i toalet do potrzeb osób z niepełnosprawnością z dysfunkcją narządu wzroku lub ruchu oraz budowy jednego podjazdu, który umożliwił osobie niepełnosprawnej poruszającej się na wózku inwalidzkim dostęp do mieszkania;
 - b) likwidacja barier w komunikowaniu się – pozytywnie rozpatrzono 114 wniosków osób niepełnosprawnych, które dotyczyły głównie zakupu sprzętu komputerowego wraz z oprogramowaniem, programów edukacyjnych typu MÓWiK wraz z tabletami służącymi do komunikacji alternatywnej oraz telefonów komórkowych, czytników i lup elektronicznych dla osób z dysfunkcją narządu wzroku, słuchu i mowy; c) likwidacji barier technicznych - pozytywnie rozpatrzono 16 wniosków, które dotyczyły: m.in. zakupu podnośników transportowych, podnośników sufitowych, schodofazów gąsienicowych oraz wysięgników do łóżek rehabilitacyjnych;
- dofinansowania do sprzętu rehabilitacyjnego: w 2020 r. wypłacono 30 dofinansowań na kwotę 61 211,00 zł;
- „Asystent Osobisty Osoby Niepełnosprawnej”;

³⁶ Sprawozdanie z działalności Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Toruniu za 2020 rok

- osoby niepełnosprawne oraz pracodawcy zatrudniający te osoby mają możliwość uczestniczenia w różnego rodzaju szkoleniach organizowanych przez Powiatowy Urząd Pracy oraz uzyskania dofinansowania ze środków PFRON za pośrednictwem PUP na zwrot kosztów poniesionych na wyposażenie lub przystosowanie stanowisk pracy dla osób z niepełnosprawnością, podjęcie działalności gospodarczej przez te osoby, uzyskanie dofinansowania do oprocentowania kredytów bankowych.

Powiatowa Społeczna Rada do spraw Osób Niepełnosprawnych pełni funkcję opiniodawczo-doradczą w sprawach dotyczących środowiska osób niepełnosprawnych w Toruniu. Od 1 czerwca 2019 r. OzN mają możliwość ubiegania się o Toruńską Kartę Osoby z Niepełnosprawnością.

Kompleksowej analizie sytuacji osób niepełnosprawnych, w tym osób ze schorzeniami psychicznymi dostarcza „Program Działań Miasta Torunia Na Rzecz Osób Niepełnosprawnych na lata 2014-2020” wskazujący, iż:

1. najczęstszym powodem uzyskania orzeczenia o niepełnosprawności są choroby narządów ruchu oraz choroby układu oddechowego i krążenia, co ma związek ze stylem i warunkami życia mieszkańców Torunia; istotny jest ponadto obserwowany wzrost liczby osób orzeczonych z powodu chorób psychicznych oraz rosnący na sile problem konieczności umieszczenia takich osób w domach pomocy społecznej;
2. w grupie bezrobotnych, jak i w grupie poszukujących pracy niepozostających w zatrudnieniu, dominują osoby o niskim poziomie wykształcenia; osoby z wykształceniem zawodowym, gimnazjalnym, podstawowym i podstawowym nieukończonym w grupie poszukujących pracy niepozostających w zatrudnieniu na przestrzeni lat 2010-2012 stanowią ok. 50 %, a w grupie bezrobotnych ok. 68%; w grupie osób bezrobotnych, jak i w grupie osób poszukujących pracy niepozostających w zatrudnieniu, najliczniej występują osoby w przedziale wiekowym 45 – 54 lata;
3. w grupie objętej corocznie pomocą w formach: materialnej, w naturze, usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych oraz w formie pracy socjalnej objętych jest średnio ok. 2 000 rodzin, w których występuje problem niepełnosprawności³⁷.

Osoby z niepełnosprawnością bardzo często wymagają dedykowanego wsparcia w zakresie aktywizacji społeczno-zawodowej. Podczas konsultacji wskazywano, iż konieczne są działania animacyjne i edukacyjne, nie tylko zachęcające społeczność do zaangażowania się w pomoc osobom z niepełnosprawnością, ale także z aktywizowanie samych zainteresowanych. Konieczne jest podejmowanie działań integrujących młode osoby z niepełnosprawnością z lokalną społecznością, aby osoby te uniknęły marginalizacji i wykluczenia społecznego. Celem podmiotów działających na rzecz tej defaworyzowanej grupy jest m.in. tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa OzN w życiu społecznym (w tym pobudzanie ich aktywności i zaradności). Jak wynika z powyższej analizy oraz na podstawie „Programu Działań Miasta Torunia Na Rzecz Osób Niepełnosprawnych na lata 2014-2020”, niespełna 30% osób jest aktywnych zawodowo, a jedną z przyczyn takiej sytuacji (jak podkreślano podczas konsultacji) jest niedostosowanie kwalifikacji zawodowych osób z niepełnosprawnością do potrzeb rynku pracy. Potwierdzają to badania przeprowadzone w ramach „Diagnozy potrzeb i potencjału społeczności lokalnej w zakresie usług społecznych w Gminie Miasta Torunia” (styczeń 2022 r.): „Według mieszkańców głównymi problemami, na jakie napotykają osoby z niepełnosprawnościami w Toruniu są bariery architektoniczne – nieprzystosowanie infrastruktury miejskiej oraz obiektów do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Istotnym problemem według połowy mieszkańców jest brak możliwości zatrudniania oraz izolacja społeczna osób z niepełnosprawnościami. Rządziej wskazywano na utrudniony dostęp do usług opiekuńczych (41,3%) oraz brak wsparcia psychologicznego. Co trzeci mieszkaniec uznał, że niewystarczające jest wsparcie dla opiekunów osób z niepełnosprawnościami”.

³⁷ „Program Działań Miasta Torunia Na Rzecz Osób Niepełnosprawnych na lata 2014-2020”

Rozdział 5

SPÓJNOŚĆ, KOMPLEMENTARNOŚĆ I SYNERGIA

LGD dołożyło wszelkich starań, aby działalność Stowarzyszenia oraz zasięg realizacji LSR miały charakter inkluzywny, podczas diagnozy obszarów problemowych oraz wdrażania LSR zastosowano zasadę partycypacji, a całą Lokalną Strategię opracowano w sposób spójny, wykorzystując zasadę komplementarności i synergii jej celów i przedsięwzięć. Podczas całego procesu wykorzystano endogeniczny potencjał obszaru, jego zasobów i możliwości.

5.1. ZGODNOŚĆ I KOMPLEMENTARNOŚĆ LSR Z PROGRAMEM FEDKP NA LATA 2021-2027

a) **Cel 1 LSR - Zwiększenie zintegrowanych działań na rzecz wsparcia i edukacji osób młodych z obszaru LSR** jest spójny z Celem szczegółowym 4(f) wspieranie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwienie mobilności edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami. Oba cele ukierunkowane są na ułatwienie dostępu do edukacji i zapewnienie kształcenia odpowiadającego aktualnym potrzebom uczniów, społeczeństwa i gospodarki.

b) **Cel 2 LSR - Wzrost efektywnych działań skierowanych do mieszkańców w wieku 60 lat i powyżej** jest spójny z Celem szczegółowym 4(L) wspieranie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących, w tym dzieci. Oba cele nastawione są na pomoc osobom starszym, które ze względu na stan wiek, stan zdrowia i utratę niektórych życiowych ról zagrożone są wykluczeniem.

c) **Cel 3 LSR - Wzrost kompetencji życiowych, edukacyjnych, społecznych i zawodowych u osób dorosłych oraz wzmacnianie potencjału i wspieranie równości szans kobiet i mężczyzn** jest spójny z Celem szczegółowym 4(C) wspieranie zrównoważonego pod względem płci uczestnictwa w rynku pracy, równych warunkach pracy oraz lepszej równowagi między życiem zawodowym, a prywatnym, w tym poprzez dostęp do przystępnej cenowo opieki nad dziećmi i osobami wymagającymi wsparcia w codziennym funkcjonowaniu oraz z Celem szczegółowym 4(g) wspieranie uczenia się przez całe życie, w szczególności elastycznych możliwości podnoszenia i zmiany kwalifikacji dla wszystkich, z uwzględnieniem umiejętności w zakresie przedsiębiorczości i kompetencji cyfrowych, lepsze przewidywanie zmian i zapotrzebowania na nowe umiejętności na podstawie potrzeb rynku pracy, ułatwianie zmian ścieżki kariery zawodowej i wspieranie mobilności zawodowej. Oba cele są kompatybilne w zakresie konieczności pokonania stereotypów związanych z płcią i potrzeby udzielenia wsparcia osobom, które próbują te stereotypy przezwyciężyć, a także w zakresie uczenia się przez całe życie, głównie w formule pozaszkolnej, wspierającej kompetencje przedsiębiorczości, cyfrowe i dostosowanie swoich kompetencji na rynku pracy.

5.2. ZGODNOŚĆ I KOMPLEMENTARNOŚĆ LSR Z INNYMI DOKUMENTAMI PLANISTYCZNYMI I STRATEGIAMI

5.2.1. STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO DO 2030 ROKU – STRATEGIA PRZYSPIESZENIA 2030+

Toruń, obok Bydgoszczy, został określony jako kluczowy ośrodek współodpowiedzialny za rozwój społeczno-gospodarczy i konkurencyjność województwa, którego potencjał należy nadal wzmacniać. Jego rolą jest kształtowanie jakości życia i bycia „odpowiedzialnym za realizację działalności wyspecjalizowanych, adresowanych dla całego obszaru województwa i będących dla pozostałej części województwa głównym, a często jedynym

miejszem ich realizacji”. Pomimo potencjału Strategia wskazuje na obszary, które nie są odpowiednio rozwinięte, m.in. poziom przedsiębiorczości, infrastruktura, ale także niewystarczające zaangażowanie obywatelskie w działania miasta. Dodatkowo w skali całego województwa zdiagnozowano potrzebę pobudzenia rozwoju społecznego i zapobieganie starzeniu się społeczeństwa. Dlatego też Cele wpisane w LSR są spójne z założeniami Strategii Przyspieszenia 2030+.

a) **Cel 1 LSR** jest zgodny z celem głównym 1 „Skuteczna edukacja” Strategii województwa. Oba cele zakładają kluczową rolę edukacji dzieci i młodzieży w rozwoju obszaru. Na poziomie województwa cel ten będzie realizowany przez cel operacyjny 11 „Podniesienie jakości kształcenia”, który jako kierunki rozwoju wskazuje zapewnienie wysokiej jakości kształcenia na wszystkich etapach edukacji m.in. poprzez organizację zajęć dodatkowych, wsparcie rozwoju zdolnych uczniów oraz rozwoju edukacji regionalnej, co jest komplementarne z **przedsięwzięciem 1.1 LSR** oraz rozwoju edukacji regionalnej, co jest komplementarne **do przedsięwzięcia 1.2 LSR**. Przedsięwzięcie 1.2 jest również komplementarne do celu operacyjnego 43 „Przestrzeń kulturowa”, który jako kierunek rozwoju wskazuje m.in. działania ratownicze wobec ginących zawodów. Zaplanowane w LSR działania zdecydowanie promują dziedzictwo jakim są ginące zawody poprzez przybliżanie ich specyfiki w trakcie warsztatów. Aby realizować wspólne cele podmioty zajmujące się kształceniem zarówno formalnym jak i nieformalnym powinny współpracować ze sobą np. udostępniając własne zasoby lokalowe, wymieniając się informacjami dot. potrzeb edukacyjnych dzieci i młodzieży. W ten sposób będzie możliwe stworzenie na obszarze LSR unikatowej i odpowiadającej na potrzeby osób zainteresowanych oferty zajęć pozalekcyjnych, która będzie skutecznie wspierać rozwój uczestników, poprawiać ich umiejętności, zwiększać wiedzę, rozwijać talenty i integrować. Dzięki temu dzieci i młodzież będą miały możliwość rozwijania swojego potencjału, zdobywania nowych doświadczeń. To z kolei może przyczynić się do zwiększenia aktywności społecznej i kulturalnej na obszarze LSR oraz poprawy jakości życia mieszkańców.

b) **Cel 2 LSR** jest zgodny z celem głównym 2 „Zdrowe, aktywne i zamożne społeczeństwo”. Oba cele wskazują na potrzebę zapewnienia wysokiej jakości życia osobom starszym poprzez ich aktywizację społeczną, której celem jest zagospodarowanie czasu wolnego seniorów i zapewnianie warunków do pozostawania w zdrowiu psychofizycznym, a jednocześnie zapobieganiu wykluczeniu społecznemu tej grupy. **Przedsięwzięcie 2.1** jest komplementarne do celu operacyjnego „Aktywność społeczna i rozwój społeczeństwa obywatelskiego”, który określa kierunek rozwoju polegający na aktywizacji seniorów oraz integracji międzypokoleniowej, wynikający z rosnącej skali potrzeb, która przewyższy dotychczasowe możliwości organizacyjne systemu pomocy społecznej i będzie wymagała wprowadzenia nowych modeli funkcjonowania, zmian instytucjonalnych w systemie pomocy społecznej. Zaplanowane do utworzenia kluby seniora będą wsparciem dla wspomnianego systemu, ponieważ zajmą się osobami sprawnymi, nie wymagającymi profesjonalnej opieki i zadbają o jak najdłuższe utrzymanie tej niezależności. Niewątpliwą wartością dodaną wszystkich działań wydłużających niezależność seniorów jest obniżenie kosztów społecznych i ekonomicznych związanych z całodobową opieką zarówno domową ze strony rodziny jak i instytucjonalną.

c) **Cel 3 LSR** wpisuje się częściowo w cel główny 1 „Skuteczna edukacja” w zakresie uczenia się i podnoszenia kwalifikacji i kompetencji. Druga część celu 3 nie wpisuje się bezpośrednio w żaden cel strategii województwa, jednak jego efekty nie stoją z nią w sprzeczności. Zaplanowane wsparcie rodziny, w tym szczególności kobiet jest działaniem aktywizującym. Aktywizacja społeczeństwa została określona w Strategii województwa jako czynnik wpływający na rozwój regionu. Koncepcja rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego ukazuje także sposób jego funkcjonowania i rozwoju w oparciu o zbiór podstawowych zasad, w tym o zasady horyzontalne. Wspieranie równości szans kobiet i mężczyzn jest jedną z zasad horyzontalnych.

5.2.2. STRATEGIA POLITYKI SPOŁECZNEJ WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO DO ROKU 2030

a) **Cel 1 LSR** jest zgodny z celami:

- Strategicznym 1 Rozwój usług społecznych i jego obszarem strategicznym 1.3 Dzieci i młodzież. **Przedsięwzięcie 1.1** jest komplementarne do działania 1.3.1 ukierunkowanego na tworzenie i rozwój świetlic oraz klubów młodzieżowych, jako miejsc wsparcia młodzieży pochodzących z rodzin przeżywających

trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych. Placówki te zapewniają wszechstronne wsparcie, m.in. zajęcia pozalekcyjne, terapeutyczne, rozwijające zainteresowania, pomoc w nauce.

- Strategicznym 2 i jego obszarem strategicznym 2.2 Aktywność społeczno-obywatelska. **Przedsięwzięcie 1.2 LSR** jest komplementarne do działania 2.2.8. SPS Kształtowanie i wzmacnianie poczucia tożsamości regionalnej ukierunkowanego na działania mające na celu kształtowanie i wzmacnianie tożsamości regionalnej opartej na poczuciu przynależności do społeczności. W tym zakresie przewiduje się rozwój działań edukacyjnych na rzecz rozwijania wśród mieszkańców zainteresowań m.in. tradycją i kulturą województwa np. poprzez realizację warsztatów przypominających ginące zawody.

b) **Cel 2 LSR** jest zgodny z celem Strategicznym 1.1 Rozwój usług społecznych i jego obszarem strategicznym Osoby starsze. Komplementarność przedsięwzięć jest zauważalna w **przedsięwzięciu 2.1 LSR** i 1.1.4. SPS polegającym na powstawaniu i rozwoju infrastruktury wsparcia dziennego jakim są m.in. kluby seniora.

c) **Cel 3 LSR** jest zgodny z celami:

- Strategicznym 1 Rozwój usług społecznych i jego obszarem strategicznym 1.2 Rodzina. **Przedsięwzięcie 3.1 LSR** jest komplementarne do działania 1.2.1 SPS, którego kierunek dotyczy działań w zakresie profilaktyki problemów w rodzinie i wczesnej interwencji opartych na zwiększaniu dostępu do różnorodnych form wsparcia indywidualnego i rodzinnego, m.in. działań edukacyjnych (np. szkół rodzica).

- Strategicznym 2 i jego obszarem strategicznym 2.1 Aktywność zawodowa. **Przedsięwzięcie 3.3** jest komplementarne do działań 2.1.2 Zwiększenie dostępności usług opieki nad dziećmi do lat 3 oraz 2.1.5 Tworzenie warunków dla aktywizacji zawodowej osób pełniących funkcje opiekunów faktycznych i wymagających elastycznych form zatrudnienia, w tym kobiet powracających na rynek pracy po przerwie związanej z urodzeniem i wychowywaniem dzieci m.in. promowanie elastycznych form zatrudnienia (np. pracy zdalnej).

5.2.3. STRATEGIA ZINTEGROWANYCH INWESTYCJI TERYTORIALNYCH DLA BYDGOSKO-TORUŃSKIEGO OBSZARU FUNKcjONALNEGO/ZIT MOF TORUNIA

Toruń został objęty także Strategią Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych, której cele opierają się na: promowaniu partnerskiego modelu współpracy różnych jednostek administracyjnych na miejskich obszarach funkcjonalnych, zwiększeniu efektywności podejmowanych interwencji poprzez realizację zintegrowanych projektów odpowiadających w sposób kompleksowy na potrzeby i problemy miast i obszarów powiązanych z nimi funkcjonalnie, zwiększaniu wpływu miast i obszarów powiązanych z nimi funkcjonalnie na kształt i sposób realizacji działań wspieranych na ich obszarze w ramach polityki spójności.

Dzięki zintegrowaniu na poziomie regionalnym i wykorzystaniu funduszy infrastrukturalnych ze społecznymi można efektywniej odpowiadać na zdiagnozowane w Strategii ZIT potrzeby. Tym samym realizacja LSR wypełnia i uzupełnia założone w ZIT cele:

- cel strategiczny 3 ZIT, Działanie 3.1 Stworzenie warunków do powrotu na rynek pracy - Równość mężczyzn i kobiet we wszystkich dziedzinach, w tym dostęp do zatrudnienia, rozwój kariery, godzenie życia zawodowego i prywatnego oraz promowanie równości wynagrodzeń za taką samą pracę jest spójny z **Celem 3 LSR**

- cel strategiczny 3 ZIT, Działanie 3.2 Przeciwdziałanie wykluczeniom społecznym – zgodność z **Celem 1 i 2 LSR**

- cel strategiczny 4 ZIT, Działanie 4.2 Efektywny system kształcenia - jest spójny z **Celem 1 LSR**.

5.2.4. STRATEGIA ROZWOJU MIASTA TORUNIA DO ROKU 2020 Z UWZGLĘDNIENIEM PERSPEKTYWY ROZWOJU DO 2028 R.

Strategia ta jest dokumentem nadrzędnym wyznaczającym kierunek rozwoju miasta i główne obszary działania oraz jest zgodna z aktualnymi lokalnymi, regionalnymi, krajowymi i unijnymi dokumentami strategicznymi. Wskazuje wyzwania, cele strategiczne, operacyjne i zadania realizacyjne.

Lokalna Strategia Rozwoju jest zgodna i komplementarna z Obszarem społecznym SRMT w zakresie Cel strategiczny 1: „Toruń atrakcyjnym miejscem zamieszkania i pracy”, Cel operacyjny 1.1. Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego oraz 1.5. Poprawa sytuacji zdrowotnej mieszkańców (w tym inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną,

programy profilaktyczne, opiekuńcze, itp.) . W zakresie tych celów zaplanowano szereg Zadań operacyjnych, które są komplementarne z celami i przedsięwzięciami zaplanowanymi w ramach LSR. Są to m.in.

a) w zakresie Celu 1 LSR:

- 1.1.3. Wspieranie rozwoju edukacji pozaformalnej
- 1.1.5. Współpraca szkół i placówek z instytucjami kultury w zakresie edukacji
- 1.1.26. Dalsze działania zmierzające do rozwoju statusu miasta przyjaznego rodzinom z dziećmi i seniorom
- 1.1.4. Zwiększenie dostępności i atrakcyjności zajęć dodatkowych i pozalekcyjnych
- 1.1.25. Opracowanie i wdrożenie polityki zwiększenia udziału ludzi młodych w strukturze aktywnych zawodowo i społecznie mieszkańców Torunia

b) w zakresie Celu 2 LSR:

- 1.1.26. Dalsze działania zmierzające do rozwoju statusu miasta przyjaznego rodzinom z dziećmi i seniorom
- 1.5.5. Rozwinięcie i utrzymanie opieki nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi

c) w zakresie Celu 3 LSR:

- 1.1.1. Wspieranie działań na rzecz doskonalenia zawodowego kadry pedagogicznej oraz specjalistów edukacji pozaformalnej
- 1.1.2. Promocja edukacji przez całe życie i wspieranie mobilności zawodowej (otwartość na rekwalifikację zawodową)
- 1.1.25. Opracowanie i wdrożenie polityki zwiększenia udziału ludzi młodych w strukturze aktywnych zawodowo i społecznie mieszkańców Torunia
- 1.1.26. Dalsze działania zmierzające do rozwoju statusu miasta przyjaznego rodzinom z dziećmi i seniorom
- 1.1.27. Wspieranie przedsięwzięć skierowanych do osób młodych, mających trudności w godzeniu życia rodzinnego z pracą zawodową.

Dodatkowo SRMT wskazuje kierunek działania w Celu operacyjnym 1.6. Aktywizacja i integracja osób oraz grup wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym i 1.7. Wsparcie osób z niepełnosprawnościami w integracji społecznej i zawodowej - wskazano działania zaplanowane dla zdiagnozowanej w LSR grupy osób z niepełnosprawnościami i ich opiekunów.

5.2.5. STRATEGIA ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH DLA MIASTA TORUNIA NA LATA 2021 – 2027

Cel 1 LSR spójny z Celem strategicznym nr 1: Sprawny, odpowiedni do potrzeb i zintegrowany system wsparcia rodziny i opieki nad dzieckiem, Cel operacyjny 1.3. Zwiększona zdolność rodzin i środowisk pozarodzinnych do samodzielnego wspierania rozwoju dzieci i młodzieży

Cel 2 LSR spójny z Celem strategicznym nr 3: Rozwinięty kapitał społeczny i aktywność obywatelska; Cel operacyjny 3.3. Zwiększony poziom integracji i solidarności społecznej oraz Celem strategicznym nr 4: Zwiększony poziom zaspokojenia potrzeb seniorów i komfortu ich życia w szczególności w ramach Celu operacyjnego 4.3. Wydłużanie okresu samodzielności osób starszych

Cel 3 LSR spójny z Celem strategicznym nr 1: Sprawny, odpowiedni do potrzeb i zintegrowany system wsparcia rodziny i opieki nad dzieckiem; Cel operacyjny 1.2. Zwiększony poziom kompetencji rodzicielskich i umiejętności przewyższania sytuacji kryzysowych przez rodziny mające trudności opiekuńczo-wychowawcze.

5.2.6. INNE DOKUMENTY

- a) „Strategia Rozwoju Edukacji Miasta Torunia na lata 2016-2023” jest zgodna z **Celem 1 i 3 LSR** w zakresie organizowania i dostosowywania działań edukacyjnych dla mieszkańców Torunia, w szczególności w zakresie celów operacyjnych „Oferta edukacyjna dostosowana do potrzeb rynku pracy” oraz „Wysoka jakość kształcenia, wychowania i opieki”.

- b) Dokumenty realizowane w Gminie Miasta Toruń, które są komplementarne z poszczególnymi Celami LSR to także „Rodzina Razem - Toruń dla Pokoleń” – (zgodność z **Celem 2 i 3 LSR**) oraz „Program Rewitalizacji Torunia do roku 2023” (**zgodność założeń programu z Celami 2 i 3**).

5.3. KOMPLEMENTARNOŚĆ I SYNERGIA

Komplementarność („wzajemne uzupełnianie się”) i synergia („współdziałanie”) są widoczne w wielu zakresach Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2021-2027. W pierwszej kolejności należy wskazać, że zgodnie z analizą w punkcie 5.1 i 5.2 niniejszego rozdziału, LSR jest zaplanowana w taki sposób, aby wszystkie jej cele i przedsięwzięcia skupiały się na realizacji zakładanych celów nadrzędnych dokumentów strategicznych województwa kujawsko-pomorskiego i Gminy Miasta Toruń. Cele i przedsięwzięcia LSR są spójne ze wskazanymi konkretnymi celami i poddziałaniami, ale także są komplementarne do pozostałych. Realizacja strategii regionalnych, miejskich oraz LSR przyczyni się do bardziej efektywnego wpływu na rozwój społeczny mieszkańców Torunia, ale też całego województwa.

Zasada komplementarności i synergii została uwzględniona już na etapie diagnozowania potrzeb oraz identyfikowania potencjałów. Pokazują to wyraźnie wyniki zawarte w Tabeli 4. Wyniki przeprowadzonej analizy wniosków z konsultacji oraz w Tabeli 9. Zestawienie problemów, potrzeb i potencjału obszaru LSR.

W odpowiedzi na nie określono cele i przedsięwzięcia, które w sposób komplementarny będą przyczyniać się do rozwiązania problemów lokalnej społeczności. Wszystkie cele i przedsięwzięcia przenikają się, aby docelowo doprowadzić do sytuacji poprawy jakości życia społeczeństwa i doprowadzić do zmiany społecznej.

Najwyższy poziom komplementarności i synergii będzie można uzyskać w powiązaniu celu 1 LSR z celem 3:

- wzrost poziomu kompetencji społeczeństwa (realizacja przedsięwzięcia 1.1., 1.2, a także 3.1, 3.2, 3.3 oraz 3.4)
- wsparcie na rzecz młodych (realizacja przedsięwzięć: 1.1, 1.2, 3.1, 3.2, 3.3)
- wspieranie równości szans kobiet i mężczyzn (realizacja przedsięwzięć: 3.2, 3.4).

Cel 1 w zakresie wsparcia dzieci i młodzieży do 24. roku życia, wpływa także na rozwój młodych dorosłych wskazanych w Celu 3. Podobnie w zakresie wsparcia dla seniorów widać synergię działań skierowanych do osób dorosłych (powyżej 18. roku życia) - odbiorców Celu 3.

Korzyścią z zastosowania komplementarności i synergii na tych poziomach realizacji LSR jest przede wszystkim lepsze wykorzystanie zasobów obszaru i regionu, do którego przynależy na rzecz realizacji wspólnych celów społecznych. Działania polegają na dokładnym i rzetelnym sposobie realizacji planu LSR, ale również na elastycznym dostosowywaniu się do zmian społecznych, powstających strategii i przede wszystkim potrzeb pojawiających się w wyniku współpracy z lokalną społecznością.

LSR posiada wyraźnie zintegrowany charakter. W LSR zaplanowano podejście mające na celu ułatwienie łączenia różnych sektorowych i dziedzinowych interwencji. Całość LSR uwzględnia stanowiska, postulaty i opinie wszystkich sektorów, które miały kluczowy wpływ na opracowanie LSR (szczegółowy opis w Rozdziale III).

W ramach działań na rzecz wsparcia wszystkich grup docelowych LSR mogą powstawać – i potencjalnie realizować wspólne działania biznesowe w takich branżach, jak np.: turystyka, hotelarstwo, BHP, edukacja i szkolenia (organizowanie szkoleń, warsztatów, pokazów) itp. Zintegrowanie jest ważnym elementem LSR, ponieważ pozwala na usprawnianie procesów rozwoju lokalnego i zwiększenie efektywności realizowanych celów. Bezpośrednio do zintegrowania odwołuje się Cel 1: Zwiększenie zintegrowanych działań na rzecz wsparcia i edukacji osób młodych z obszaru LSR, w ramach którego realizowane są przedsięwzięcia w sposób spójny i kompleksowy, z użyciem różnych metod i zaangażowaniem różnych sektorów i partnerów. Cel ten odpowiada na zidentyfikowany na etapie analizy i diagnozy kluczowy problem „brak interdyscyplinarnych działań skierowanych do młodzieży nacelowanych na konkretne wsparcie psychologiczne, budujące zainteresowania, wskazujące kierunek na rynku pracy”. Na integrację działań nakierowany jest Cel 3, integrujący zaangażowanie wielu partnerów. W szczególności widać to w Modelu LOWE, który opiera się na partnerstwie i synergii działań sektorów publicznego

(Gmina i/lub placówka edukacyjna), sektora społecznego (organizacje pozarządowe) oraz sektora gospodarczego (podmioty gospodarcze w obszarze szkoleń i zajęć pozaformalnych).

5.4. WARTOŚĆ DODANA PODEJŚCIA LEADER

Poza 7 głównymi cechami LEADER, czyli: *Podejście oddolne*, *Podejście oparte na obszarze*, *Lokalne partnerstwo*, *Zintegrowana strategia wielosektorowa*, *Budowanie sieci*, *Innowacyjność*, *Współpraca*, jako wartość dodaną należy wskazać inkluzywny charakter obejmowania wsparciem grup o „Wspólnym mianowniku”. Na podstawie diagnozy, jesteśmy w stanie szczegółowo wskazać główne problemy i potrzeby danej grupy docelowej i w miarę szybko na nie zainterweniować. Dobrym przykładem jest makro problem dotyczący osób młodych, które doświadczając wykluczenia i odizolowania spowodowanego pandemią, bardzo obniżyły swoją samoocenę, w wyniku czego nasiliły się ich problemy psychiczne. Zamiast wprowadzać długoterminowe rozwiązania systemowe, dzięki grantom zaprojektowanym w ramach LSR, wyspecjalizowane podmioty mogą uruchomić pomoc interwencyjną, praktycznie natychmiastową i co więcej bardziej kompleksową, niż tylko jednorazowe działanie.

Kolejną cechą jest unikalność partnerstwa obejmującego wszystkie sektory, ale bez wyraźnego wpływu czy domonacji któregośkolwiek z nich. Zapewnienie procedur równego dostępu, kryteriów „zero-jedynkowych”, równych praw głosu w ramach struktur LGD, pozwala na bezstronność i transparentność wyboru operacji. Co więcej sieciowanie dużego partnerstwa, otwarty charakter LGD również sprzyja wymianie doświadczeń, uczeniu się od siebie i rozwoju poszczególnych partnerów.

Nie wolno również zapominać o możliwościach wspierania mniejszych czy nowych podmiotów, które realizując granty zdobywają doświadczenie i umacniają swoją pozycję w obszarze działalności na rzecz społeczności lokalnej. Analizując kolejne cechy LEADER warto zaznaczyć obszarowość, rozumianą szeroko, nie tylko jako terytorium geograficzne, ale przestrzeń spójną kulturowo, gospodarczo i historycznie. Podejście LEADER wymusza wykorzystanie potencjału i zasobów już istniejących na tym obszarze, co pozwala na osiągnięcie realnych efektów. Co więcej, takie zaangażowanie pozytywnie wpływa na samą społeczność, która z jednej strony jest aktywizowana społecznie (jako biorca), a z drugiej strony jest motywowana do dalszego działania (jako dawca). Jest to bezpośredni, oddolny wpływ na „małą ojczyznę”, który może wskazywać kierunek pozytywnej zmiany i być inspiracją do dalszego projektowania strategicznego.

LGD uwzględni możliwość realizacji dodatkowych projektów zgodnych dokumentami strategicznymi województwa oraz Gminy Miasta Toruń.

Rozdział 6

CELE I WSKAŹNIKI

Problemy społeczne obszaru LGD, zdiagnozowane przy aktywnym i kluczowym udziale mieszkańców w trakcie procesu partycypacji społecznej, zostały w wyniku szczegółowych analiz przełożone na cele LSR. Dla każdego obszaru problemowego, zdefiniowano kluczowe problemy szczegółowe, a te stały się bezpośrednią podstawą do opracowania przedsięwzięć.

W wyniku przeprowadzonej diagnozy wskazano **3 najważniejsze problemy społeczne** obszaru LSR:

1. brak interdyscyplinarnych działań skierowanych do dzieci i młodzieży nacelowanych na wsparcie edukacyjne, psychologiczne, profilaktyczne, budujące zainteresowania, wskazujące kierunek na rynku pracy oraz integrujące i pobudzających aktywność społeczną,
2. rosnąca liczba osób starszych, potrzebujących wsparcia i aktywizacji,
3. niska aktywność edukacyjna i brak kompetencji życiowych, społecznych i zawodowych osób dorosłych, w tym rodziców i osób zajmujących się edukacją dzieci i młodzieży, a także kobiet, szczególnie w zakresie wzmocnienia potencjału związanego z powrotem na rynek pracy.

6.1. CELE I PRZEDSIĘWZIĘCIA

Cele LSR dla LGD „Dla Miasta Torunia” są zgodne z celami EFS+ na lata 2021-2027, a więc: aktywizacja osób młodych i seniorów, lepsza edukacja, umiejętności i uczenie się przez całe życie oraz wzmacnianie sprawności i efektywności państwa. Wszystkie zaplanowane w LSR cele i przedsięwzięcia odwołują się do ww. celów Programu EFS+.

Cele i przedsięwzięcia prezentuje poniższa tabela.

Tabela 10. Cele i przedsięwzięcia LSR na lata 2021-2027

Cel 1: Zwiększenie zintegrowanych działań na rzecz wsparcia i edukacji osób młodych z obszaru LSR
<u>Przedsięwzięcie 1.1</u> Tworzenie i funkcjonowanie klubów młodzieżowych oraz realizacja projektów edukacyjnych ukierunkowanych na osiągnięcie konkretnego celu edukacyjnego.
<u>Przedsięwzięcie 1.2</u> Wzrost wiedzy i nabywania umiejętności przydatnych w wyborze ścieżek kształcenia i w przyszłym życiu zawodowym, w tym w obszarze ginących zawodów i tradycji regionu.
Cel 2: Wzrost efektywnych działań skierowanych do mieszkańców w wieku 60 lat i powyżej
<u>Przedsięwzięcie 2.1</u> Działania na rzecz integracji seniorów poprzez tworzenie i funkcjonowanie klubów seniora oraz zajęcia aktywizacyjne prowadzone przez uniwersytety trzeciego wieku.
Cel 3: Wzrost kompetencji życiowych, edukacyjnych, społecznych i zawodowych u osób dorosłych oraz wzmacnianie potencjału i wspieranie równości szans kobiet i mężczyzn
<u>Przedsięwzięcie 3.1</u> Tworzenie Lokalnych Ośrodków Wiedzy i Edukacji.
<u>Przedsięwzięcie 3.2</u> Podnoszenie wiedzy i świadomości osób zajmujących się edukacją i pracą z dziećmi i młodzieżą nt. stereotypów płci i specyfiki potrzeb osób różnej płci w tym także przemocy rówieśniczej uwarunkowanej przekonaniami związanymi z płcią.
<u>Przedsięwzięcie 3.3</u> Tworzenie i funkcjonowanie klubów rodzica.
<u>Przedsięwzięcie 3.4</u> Zwiększenie udziału oraz wzmocnienie pozycji kobiet na rynku pracy poprzez działania wspierające rozpoczęcie, utrzymanie lub powrót do zatrudnienia.

Przy planowaniu stopnia realizacji wskaźników w poszczególnych latach brano pod uwagę zainteresowanie, jakie wykazali potencjalni wnioskodawcy/grantobiorcy podczas konsultacji danych przedsięwzięć. Przyjęto założenie, że wskaźniki będą monitorowane w okresach kwartalnych i rocznych, w ramach założeń i będą aktualizowane, jeśli zajdzie taka potrzeba. Samo monitorowanie wskaźników (produktu i rezultatu) rozpoczyna się od wyboru grantów, a weryfikacja poszczególnej efektywności założeń będzie odbywała się w okresach sprawozdawczych.

Cała procedura monitorowania została szczegółowo zaplanowana w Rozdziale 10 Monitoring i ewaluacja. Wskaźniki rezultatu i wskaźniki produktu dotyczą wyłącznie działań zaplanowanych do realizacji przy wsparciu środków finansowych Lokalnej Strategii Rozwoju, stąd ich wartość początkowa jest wskazywana na poziomie „0”. Stan docelowego wskaźnika przedstawia Załącznik nr 2 do LSR - Plan Działania, kolumna „do 31.12.2029”.

Harmonogram osiągania poszczególnych wskaźników rezultatu i produktu oraz realizacji budżetu LSR w Planie Działania znajduje się w Załączniku nr 2 do LSR - Plan Działania oraz w Załączniku nr 4 do LSR - Plan wykorzystania budżetu LSR.

6.2. UZASADNIENIE PRZEDSIĘWZIĘĆ REALIZOWANYCH W RAMACH LSR

Cel 1: Zwiększenie zintegrowanych działań na rzecz wsparcia i edukacji osób młodych z obszaru LSR

Cel ten wynika z potrzeby zaopiekowania się młodymi mieszkańcami Torunia, którzy, jak wynika z konsultacji, bardzo odczuli wpływ pandemii COVID-19, zostając pozbawieni możliwości dotychczasowych kontaktów z rówieśnikami, możliwości korzystania z edukacji pozaformalnej, a co za tym idzie również możliwości rozwoju. Skutkiem tych działań jest wzrost ilości problemów psychicznych, wzrost statystyk dotyczących prób samobójczych, a definicja „wykluczenia społecznego”, wykorzystywana w poprzedniej perspektywie unijnej, już nie jest utożsamiana z sytuacją materialną, a stanem psychofizycznym osób młodych.

Wywiady przeprowadzone z pedagogami i osobami, które na co dzień pracują z młodzieżą, wskazywały również na duże braki kompetencji społecznych, negatywny wpływ grupy, mediów społecznościowych, postawy ocennej wobec rówieśników i uporczywego szukania akceptacji. Wskazywali oni również, że szkoła nie pełni już dostatecznej roli edukacyjnej i mentorskiej, że brakuje miejsc/działań, które w ramach swojego interdyscyplinarnego charakteru byłyby w stanie wzmocnić ucznia w obszarze umiejętności komunikacyjnych, społecznych, rozwinąć pasje i zainteresowania. Zdarza się, że mimo pojawienia się wysokich kompetencji poznawczych dzieci i młodzieży, placówki i podmioty nie były w stanie zabezpieczyć środków do dalszego rozwoju młodzieży wybitnie zdolnej.

Przedstawiciele instytucji kultury wskazują na regionalną/lokalną tradycję i tożsamość kulturową w zakresie możliwości przekazywania dzieciom i młodzieży wzorców rozwijających ich pasje, kompetencje, a co za tym idzie, w przyszłości również potencjał zawodowy. Muzealne placówki edukacji historycznej od dawna zmieniły swój proces przekazywania informacji - z jednostronnego przekazu „odbiorca patrzy” przerodziły się w interaktywne warsztaty, pogadanki „pod sztalugą”, co bardziej efektywnie rozwija młodego człowieka.

Należy pamiętać, w jakim stopniu pokolenie „Z” (urodzeni po 1996 r.) jest uzależnione od nowoczesnej technologii i byciu „non-stop online”. Młodzież korzysta z urządzeń cyfrowych od najmłodszych lat, jest to dla nich wielogodzinna codzienność. Jednak czym innym jest korzystanie z urządzeń typu smart, a czymś innym być od nich uzależnionym. Jest to coraz bardziej powszechny i zauważalny problem.

Proponowane przedsięwzięcia w ramach Celu 1 są odpowiedzią na zdiagnozowane problemy i potrzeby.

Przedsięwzięcie 1.1: Tworzenie i funkcjonowanie klubów młodzieżowych oraz realizacja projektów edukacyjnych ukierunkowanych na osiągnięcie konkretnego celu edukacyjnego.

Diagnoza sytuacji społecznej i jakości kapitału ludzkiego, konsultacje społeczne, a także analiza fiszek projektowych zgłaszanych przez potencjalnych wnioskodawców wykazała, iż istnieje duża potrzeba tworzenia oraz wspierania już istniejących placówek zajmujących się aktywizacją i wzmacnianiem potencjału osób młodych, w wieku 6-24 lata. Edukacja pozaformalna obecnie dostępna jest dla stosunkowo wąskiej grupy odbiorców, tych których sytuacja materialna na to pozwala. Dodatkowo, jak wskazują dane, nastolatki bardzo dużo czasu spędzają korzystając z urządzeń mobilnych, w cyberprzestrzeni, zupełnie ignorując działania nie są zakorzenione w świecie Internetu.

Analiza pokazuje, że ta grupa docelowa powinna być traktowana jako osoby w niekorzystnej sytuacji ze względu na nagromadzenie się problemów, spotęgowanych pandemią COVID-19. Prowadzenie klubów młodzieżowych realizowane było już w poprzedniej perspektywie finansowania i efekty jakie przynosiły były wymierne, ale nie długofalowe. Dlatego zaplanowanie tego przedsięwzięcia jest swoistego rodzaju zapewnienie trwałości korzystnych rezultatów.

Poszczególne etapy partycypacji lokalnej społeczności, w szczególności wywiady z osobami na co dzień pracującymi z osobami młodymi wyrażały potrzebę rozwijania ich talentów m.in. poprzez pomoc w realizowaniu/finalizowaniu udziału tych osób w różnego typu konkursach edukacyjnych czy turniejach.

WSKAŹNIKI ZAPLANOWANE DO PRZEDSIĘWZIĘCIA 1.1:

Wskaźniki produktu:

- Liczba osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji, objętych wsparciem w ramach edukacji pozaformalnej - wartość docelowa 30
- Liczba uczniów szkół i placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie ogólne objętych wsparciem - wartość docelowa 290

- Liczba dzieci/uczniów o specjalnych potrzebach rozwojowych i edukacyjnych, objętych wsparciem (osoby) – wartość docelowa 20
- Liczba uczniów i słuchaczy szkół i placówek kształcenia zawodowego objętego wsparciem (osoby) – wartość docelowa 10

Wskaźnik rezultatu

- Liczba uczniów, którzy nabyli kwalifikacje po opuszczeniu programu – wartość docelowa 120

Z doświadczenia uzyskanego w ramach realizacji LSR związanego z prowadzeniem klubów młodzieżowych w okresie 2014-2020, wynika bardzo niskie zainteresowanie uczestnictwem w projektach wśród uczniów szkół branżowych.

Przedsięwzięcie 1.2 Wzrost wiedzy i nabywania umiejętności przydatnych w wyborze

ścieżek kształcenia i w przyszłym życiu zawodowym, w tym w obszarze ginących zawodów i tradycji regionu.

W ostatnich latach można zauważyć rosnące zainteresowanie zarówno turystów, jak i lokalnej społeczności tradycją i kulturą regionu, wyrobami rękodzielniczymi oraz tradycyjnymi, ginącymi już technikami wyrobu i rzemiosła. Często są one inspiracją dla własnych działań, w tym również twórczych, czy animacyjnych, coraz częściej przekładających się na działania zarobkowe (prowadzenie własnej działalności, lokalne inicjatywy aktywizacyjne i integracyjne). Staje się to również szansą na włączenie w takie działania osób młodych, dla których poznanie i nauka ginących zawodów może stać się ciekawym sposobem na podniesienie swoich kompetencji, w tym również ostatecznie kompetencji zawodowych (w obszarze rzemiosła, kultury i zawodów związanych z turystyką). Na szczególną uwagę zasługują zawody powiązane z tradycją Torunia, takiej jak piernikarz, czy flisak. Konsultacje społeczne wskazały na duży potencjał lokalnych podmiotów w zakresie organizacji tego typu warsztatów.

WSKAŹNIKI ZAPLANOWANE DO PRZEDSIĘWZIĘCIA 1.2:

Wskaźniki produktu:

- Liczba osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji, objętych wsparciem w ramach edukacji pozaformalnej – wartość docelowa 10
- Liczba uczniów szkół i placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie ogólne objętych wsparciem – wartość docelowa 90
- Liczba dzieci/uczniów o specjalnych potrzebach rozwojowych i edukacyjnych, objętych wsparciem (osoby) – wartość docelowa 4
- Liczba uczniów i słuchaczy szkół i placówek kształcenia zawodowego objętego wsparciem (osoby) – wartość docelowa 10

Wskaźnik rezultatu:

- Liczba uczniów, którzy nabyli kwalifikacje po opuszczeniu programu – wartość docelowa 40

Z doświadczenia uzyskanego w ramach realizacji LSR związanego z prowadzeniem klubów młodzieżowych w okresie 2014-2020, wynika bardzo niskie zainteresowanie uczestnictwem w projektach wśród uczniów szkół branżowych.

Cel 2: Wzrost efektywnych działań skierowanych do mieszkańców w wieku 60 lat i powyżej

Z uwagi na starzejące się społeczeństwo, nagromadzenie się potrzeb związanych z integracją, wzrostem poczucia własnej wartości, podtrzymywaniem kontaktów i relacji międzyludzkich opracowano jedno główne przedsięwzięcie, które będzie wypełniało potrzeby zgłaszane w procesie partycypacji, znajdujące potwierdzenie w różnego rodzaju badaniach i opracowaniach. Należy pamiętać, że osoby po 60. roku życia bardzo mocno odczuły negatywny wpływ i skutki pandemii. Ciężka sytuacja zdrowotna i niekiedy materialna nie pozwalają tej, znacznej części mieszkańców Torunia na aktywny udział w życiu miasta. Mimo dużych starań władz, ale także podmiotów społecznych, proponowane usługi nadal nie są wystarczające.

Przedsięwzięcie 2.1: Działania na rzecz integracji seniorów poprzez tworzenie i funkcjonowanie klubów seniora oraz zajęcia aktywizacyjne prowadzone przez uniwersytety trzeciego wieku.

Grupa docelowa tego przedsięwzięcia stale się powiększa, a nagromadzenie wskazywanych przez nią potrzeb definiuje jako grupę w niekorzystnej sytuacji. Aktywności dostępne w Toruniu, według interesariuszy badań LGD są niewystarczające. Powtarza się stwierdzenie o istnieniu grupy toruńskich „aktywnych seniorów”, pojawiających się w wielu miejscach, jednak jest to niewielki procent wszystkich toruńskich seniorów. Potencjał zadań i aktywności nadal nie jest wyczerpany.

Konieczność realizacji takiego przedsięwzięcia podyktowana jest również dużym zainteresowaniem jego grup interesariuszy. Działania takie cieszą się dużą popularnością wśród grup docelowych LSR, pozwalają na zintegrowanie różnego rodzaju podmiotów i organizacji, a co za tym idzie aktywizowanie osób w niekorzystnej sytuacji. Inicjatywy takie jak kluby seniora (tworzenie czy wspieranie już istniejących) są idealnym sposobem na zainteresowanie odbiorców usługami aktywizacji. W ramach przedsięwzięcia będzie można realizować także działania, które w nowatorski sposób rozwiązują problemy społeczne, a których celem będzie zorganizowanie i scalenie społeczności lokalnej oraz włączenie grup docelowych w udział i współorganizowanie działań. Rozmówcy podczas wywiadów indywidualnych wskazywali na potencjał Toruńskiego Uniwersytetu Trzeciego Wiek, który obecnie zrzesza ok. 1300 uczestników-seniorów w 24 sekcjach. Zainteresowanie jest jednak o wiele większe, jak zapewnia Zarząd TUTW.

WSKAŹNIKI ZAPLANOWANE DO PRZEDSIĘWZIĘCIA 2.1:

Wskaźnik produktu:

- Liczba osób starszych objętych wsparciem w klubach seniora, gospodarstwach opiekuńczych i Uniwersytetach Trzeciego Wiek
– wartość docelowa 380
- Całkowita liczba osób objętych wsparciem
– wartość docelowa 380

Wskaźnik rezultatu:

- Liczba osób, których sytuacja społeczna uległa poprawie po opuszczeniu programu
– wartość docelowa 114
- Liczba objętych wsparciem klubów seniora, gospodarstw opiekuńczych i Uniwersytetów Trzeciego Wiek
– wartość docelowa 30

Cel 3: Wzrost kompetencji życiowych, edukacyjnych, społecznych i zawodowych u osób dorosłych oraz wzmacnianie potencjału i wspieranie równości szans kobiet i mężczyzn

W ramach tego celu zawiera się wsparcie dla dorosłych mieszkańców Torunia w szczególności w zakresie potrzeb takich jak:

- potrzeba uczenia się przez całe życie, w szczególności w formule edukacji pozaformalnej,
- wyrównywania szans na rynku pracy, w szczególności kobiet,
- potrzeby wsparcia rodziców pod kątem wychowawczym,
- wspieranie osób związanych z edukacją dzieci i młodzieży w zakresie zgłaszanych problemów przemocy pod kątem płciowym, niwelowanie stereotypizacji ról społecznych i specyfiki płci.

W ramach tych potrzeb wyodrębniono **4 przedsięwzięcia**.

Przedsięwzięcie 3.1 Tworzenie Lokalnych Ośrodków Wiedzy i Edukacji

Lokalny Ośrodek Wiedzy i Edukacji (LOWE) to centra organizowania i animowania edukacji pozaformalnej i nieformalnej dla osób dorosłych, uruchomione przy szkole lub placówce systemu oświaty na rzecz aktywizacji edukacyjnej osób dorosłych. W poprzedniej perspektywie finansowej zrealizowano ogólnopolski pilotaż, dzięki któremu przetestowany został model funkcjonowania LOWE. Określa on nową rolę,

którą mogą pełnić szkoły (placówki edukacyjne) w aktywizowaniu dorosłych i społeczności lokalnej na rzecz rozwoju umiejętności stanowiących podstawę dla uczenia się przez całe życie. Ośrodki LOWE pozwalają na kontynuację edukacji na różnych poziomach i w różnych dziedzinach, na stawianie i osiąganie celów, na radzenie sobie w różnych sytuacjach. Są to zatem umiejętności uniwersalne ułatwiające poruszanie się na rynku pracy, potrzebne dla rozwoju wspólnot, w tym społeczności lokalnych i dla rozwoju osobistego. Inaczej nazywane są kluczowymi kompetencjami, w skład których wchodzi tzw. umiejętności podstawowe. Jest to szczególnej klasy partnerstwo między gminą, podmiotami gospodarczymi i społecznymi.

Przez kilkanaście lat realizowania programów finansowanych z EFS lub funduszy przedakcesyjnych powstało wiele przedsięwzięć o charakterze partnerskim w obszarze promującym aktywizację społeczną i zawodową. Często były to wyłącznie partnerstwa na okres realizacji projektu, a po projekcie więzi partnerskie ulegały rozluźnieniu lub przerwaniu. Co do zasady partnerstwo (w szczególności międzysektorowe) na rynku pracy między podmiotami jest dużą wartością dodaną oraz przyczynia się do efektu synergii i oferowania pełniejszej ścieżki aktywizacji społeczno-zawodowej. W przedsięwzięciu tym będzie można realizować operacje polegające na inicjowaniu, nawiązywaniu stałej współpracy między różnymi podmiotami działającymi na rzecz tej samej grupy docelowej, proponowaniu ciekawych i efektywnych rozwiązań edukacyjnych na bazie przeprowadzonej diagnozy. Projekt LOWE będzie trwał 12 miesięcy i skierowany będzie do min. 250 uczestników, i realizowany będzie zgodnie z Modelem funkcjonowania LOWE.

WSKAŹNIKI ZAPLANOWANE DO PRZEDSIĘWZIĘCIA 3.1:

Wskaźnik produktu:

- Liczba osób dorosłych objętych wsparciem w zakresie umiejętności lub kompetencji podstawowych realizowanym poza Bazą Usług Rozwojowych
– wartość docelowa 500
- Liczba podmiotów przygotowanych do pełnienia funkcji lokalnego ośrodka kształcenia osób dorosłych
- wartość docelowa 2

Wskaźnik rezultatu:

- Liczba lokalnych ośrodków kształcenia osób dorosłych funkcjonujących 12 miesięcy po zakończeniu projektu
– wartość docelowa 2
- Liczba utworzonych lokalnych ośrodków wiedzy i edukacji (LOWE)
- wartość docelowa 2

Przedsięwzięcie 3.2: Podnoszenie wiedzy i świadomości osób zajmujących się edukacją i pracą z dziećmi i młodzieżą nt. stereotypów płci i specyfiki potrzeb osób różnej płci w tym także przemocy rówieśniczej uwarunkowanej przekonaniami związanymi z płcią

Jest to nowatorski obszar działania w ramach LSR. Mimo realizacji polityki horyzontalnej związanej z równością i niedyskryminacją płci, zwykle działania te ograniczały się do kadry projektu i osób zaangażowanych w zarządzanie. Temat nierówności związanych z płcią, w tym również przemocy pojawił się wśród zjawisk społecznych dotyczących dzieci i młodzieży. Uczestnicząca w konsultacjach młodzież wskazała problem przemocy rówieśniczej związanej z rolami płci w społeczeństwie. Aby pogłębić analizę tego obszaru, LGD przeprowadziło wywiady z przedstawicielami i przedstawicielkami instytucji działających na rzecz dzieci i młodzieży, a także rodziców. W ramach przedsięwzięcia zaproponowane zostaną rozwiązania skierowane do nauczycieli wszystkich poziomów nauczania, edukatorów i ekspertów, którzy pracują z dziećmi i młodzieżą tj. opiekunowie, animatorzy, terapeuci, trenerzy, pedagodzy, psychologowie.

WSKAŹNIKI ZAPLANOWANE DO PRZEDSIĘWZIĘCIA 3.2:

Wskaźnik produktu:

- Liczba osób objętych wsparciem w zakresie równości kobiet i mężczyzn
– wartość docelowa 120

Wskaźnik rezultatu:

- Liczba osób, które podniosły poziom wiedzy w zakresie równości kobiet i mężczyzn dzięki wsparciu w programie
– wartość docelowa 72

Przedsięwzięcie 3.3: Tworzenie i funkcjonowanie klubów rodzica

Zaplanowane przedsięwzięcie w zakresie przełamania stereotypów skierowane jest bezpośrednio do rodziców, obejmuje tworzenie klubów rodzica. W ramach przedsięwzięcia będzie możliwe wsparcie zarówno na rzecz kobiet, jak i mężczyzn:

- kobiet próbujących godzić życie zawodowe z rodzinnym, wzmacniające poczucie własnej wartości i motywujące do przełamania stereotypów dotyczących roli kobiet i rozwoju osobistego,
- mężczyzn próbujących przełamywać stereotypy związane z rolą mężczyzn w rodzinie i w społeczeństwie, zachęcające do większego zaangażowania w obowiązki opiekuńcze.

Według przekazywanych fiszek projektowych proponowano takie działania jak: warsztaty motywacyjne, warsztaty wytchnieniowe, tworzenie grup wsparcia, zajęcia coachingowe, indywidualne poradnictwo. Kluby będą mogły powstać jako miejsca wspierające tylko matki lub tylko ojców, albo jako kluby (obojga) rodziców.

Głównym celem tego działania jest podniesienie świadomości i wdrażanie rozwiązań sprawiedliwego podziału obowiązków między rodzicami, budowanie poczucia wartości jako rodzica i partnera, wprowadzenie nowych rozwiązań w rodzinie. Duży nacisk będzie także nakładany na wspólne spędzanie czasu. Będzie to także wsparcie społeczne w aktywizacji społeczno-zawodowej kobiet - przedsięwzięcie jest uzupełnieniem działań następnego Przedsięwzięcia 3.4. - „Zwiększenie udziału oraz wzmocnienie pozycji kobiet na rynku pracy poprzez działania wspierające rozpoczęcie, utrzymanie lub powrót do zatrudnienia”.

WSKAŹNIKI ZAPLANOWANE DO PRZEDSIĘWZIĘCIA 3.3:

Wskaźnik produktu:

- Liczba osób objętych wsparciem w zakresie równości kobiet i mężczyzn
– wartość docelowa 120

Wskaźnik rezultatu:

- Liczba osób, które podniosły poziom wiedzy w zakresie równości kobiet i mężczyzn dzięki wsparciu w programie
– wartość docelowa 72

Przedsięwzięcie 3.4: Zwiększenie udziału oraz wzmocnienie pozycji kobiet na rynku pracy poprzez działania wspierające rozpoczęcie, utrzymanie lub powrót do zatrudnienia.

Przedsięwzięcie to jest adresowane do grupy w niekorzystnej sytuacji – kobiet, a w szczególności tych, które doświadczają problemów związanych z rodzicielstwem, w tym również samotnych matek i kobiet, których sytuacja materialna i zawodowa jest niestabilna. Konieczność wzmocnienia pozycji kobiet na rynku pracy wynika z wciąż utrzymujących się stereotypów, wpływających niekorzystnie na rzecz kobiet w sferze wynagrodzeń, awansów lub dostępności niektórych zawodów. Zaangażowani w konsultacje przedstawiciele sektora gospodarczego i społecznego wskazywali na konieczność wprowadzenia rozwiązań takich jak: wsparcie prawne i psychologiczne, doradztwo zawodowe, coaching, ale także warsztaty z zakresu kompetencji społecznych. Zaproponowane działania pomogą podnieść poczucie własnej wartości u kobiet, wzmocnić ich potencjał, a tym samym wrócić na rynek pracy lub utrzymać zatrudnienie. Przedsięwzięcie daje również możliwość nawiązywania różnego rodzaju partnerstw międzysektorowych pomiędzy podmiotami działającymi na rynku pracy, ale także aktywizującymi społecznie (np. fundacje, stowarzyszenia).

WSKAŹNIKI ZAPLANOWANE DO PRZEDSIĘWZIĘCIA 3.4:

Wskaźnik produktu:

- Lista osób objętych wsparciem w zakresie równości kobiet i mężczyzn
– wartość docelowa 60

Wskaźnik rezultatu:

- Liczba osób, które podniosły poziom wiedzy w zakresie równości kobiet i mężczyzn dzięki wsparciu w programie
– wartość docelowa 36

Wszystkie szczegółowe dane dotyczące wskaźników osiągniętych rocznie znajduje się w Załączniku nr 2 do LSR – Plan Działania.

LGD nie wyodrębnia przedsięwzięć szczególnie nastawionych na innowacyjność. Przy wsparciu EFS+ projekty i działania innowacyjne dostępne będą wyłącznie na poziomie krajowym. Kryteria lokalne zawierają szczegółowy opis definicji i sposobu oceny projektów pod kątem nowatorskiego rozwiązywania problemów społecznych z zachowaniem zasad realizacji zapisanych w dokumentach regionalnych. LGD będzie zachęcało potencjalnych wnioskodawców do kreatywnego podejścia rozwiązywania problemów społecznych w ramach wszystkich celów i przedsięwzięć.

100% środków przeznaczonych na realizację LSR będzie przeznaczona na realizację przedsięwzięć w formule projektów grantowych.

Rysunek nr 2. Cele LSR

Rozdział 7

SPOSÓB WYBORU I OCENY OPERACJI ORAZ SPOSÓB USTANAWIANIA KRYTERIÓW WYBORU

Procedura wyboru operacji w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju ma zapewnić niedyskryminujący, przejrzysty i obiektywny sposób oceny, a także bezstronność członków Rady Programowej, która to jest organem decyzyjnym Lokalnej Grupy Działania „Dla Miasta Torunia”. Ma służyć przede wszystkim zgodności realizowanych działań z Funduszami Europejskimi dla Kujaw i Pomorza na lata 2021-2027, wyłonieniu grantów o najwyższej jakości, realizacji działań, które będą służyć realizacji założeń LSR oraz zapewnieniu wprowadzenia nowatorskiego rozwiązywania problemów i inkluzywności działań.

W ramach LSR wsparcie realizowane będzie wyłącznie w formie grantowej, w którym przewiduje się minimalną kwotę w wysokości 20 000,00 zł, a maksymalną w wysokości 100 000,00 zł. Kwota przyznanego grantu może stanowić do 95% kosztów kwalifikowalnych, wymagany wkład własny – minimum 5%.

Procedura wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru powstała w wyniku działań ewaluacyjnych Lokalnej Strategii Rozwoju i jej realizacji w latach 2016-2023 oraz w oparciu o konsultacje przygotowujące Lokalną Strategię Rozwoju na lata 2021-2027 (spotkania grupy roboczej, wywiady indywidualne, konsultacje). W ten sposób wypracowano następujące założenia:

1. Członkowie Rady wybierani są spośród przedstawicieli członków zwyczajnych, członków wspierających oraz honorowych LGD z zachowaniem zasady reprezentatywności sektorów, przy czym co najmniej 50% głosów członków Rady pochodzi od partnerów niebędących przedstawicielami sektora publicznego składu Rady. Jednocześnie żaden z sektorów lub grupa interesu nie posiada prawa głosu większego niż 49%.
2. Procedura wyboru odbywa się na podstawie procedury wyboru i oceny operacji w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2021-2027 uwzględniającej zasady uśredniania ocen dokonywanych przez członków organu decyzyjnego.
3. Członkowie Rady zachowują bezstronność i poufność w wyborze operacji oraz zobowiązują się do wypełniania „Deklaracji poufności i bezstronności” przed oceną operacji w ramach danego naboru oraz do uaktualniania Rejestru interesów członka Rady.
4. Ocena operacji odbywa się na podstawie kryteriów wyboru operacji, kryteriów zgodności z LSR w tym wymogów formalnych oraz kryteriów lokalnych:
 - kryteria zgodności z LSR (weryfikowane na zasadzie „0-1” – Czy kryterium jest spełnione? TAK/NIE/NIE DOTYCZY) – kryteria formalne służące określeniu formalnej zgodności wniosku z zasadami naboru, zgodności treści wniosku z prawem krajowym i UE,
 - kryteria lokalne (ocena punktowa, konieczność osiągnięcia minimum punktowego) wynikające z diagnozy obszaru, celów i wskaźników zgodnych z LSR, przyczyniające się do ich lepszego i efektywniejszego osiągnięcia:
 - a) nowatorski charakter rozwiązywania problemów społecznych,
 - b) partycypacyjny udział społeczności lokalnej w tworzenie założeń projektu,
 - c) zintegrowanie z innymi lokalnymi programami i strategiami,
 - d) upowszechnienie efektów działań,
 - e) doświadczenie wnioskodawców.

Kryteria oraz zasady przyznawania punktów zakładają obiektywizm w ocenie operacji, maksymalnie ograniczając subiektywną ocenę członka Rady Programowej.

5. Rada Programowa przygotowuje uchwałę zbiorczą z wyboru operacji oraz protokół, który jest upubliczniany za pośrednictwem strony internetowej LGD.
6. Grantobiorcom przysługuje procedura odwoławcza.
7. Zmiana kryteriów oceny operacji może nastąpić w wyniku:
 - a) zmiany obowiązujących przepisów prawnych regulujących zagadnienia objęte LSR,
 - b) zmiany dokumentów programowych,
 - c) wniosków od lokalnej społeczności,
 - d) wniosków członków LGD lub ich organów,
 - e) przeprowadzonej ewaluacji, tj. wniosków wynikających z praktycznego stosowania LSR,
 - f) zmian uwarunkowań społeczno-gospodarczych.
8. Zmiana kryteriów wymaga konsultacji ze społecznością lokalną, uchwał Walnego Zebrania Członków oraz akceptacji Samorządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Ocena i wybór operacji opiera się na weryfikacji formalno-merytorycznej złożonych wniosków. W pierwszej kolejności wnioski podlega badaniu spełniania wymogów formalnych odnoszących się do wymagań podmiotowych i proceduralnych określonych przez LGD oraz Samorząd Województwa (SW). Po pozytywnej weryfikacji ma miejsce badanie zgodności operacji z Lokalną Strategią Rozwoju (celami oraz zaplanowanymi przedsięwzięciami) i FEDKiP 2021-2027. Ostatnim etapem oceny jest badanie kryteriów lokalnych przyznając określoną ilość punktów.

Kryteria lokalne wynikają bezpośrednio z analizy problemów i potrzeb społeczności lokalnej:

1. Czy opisane rozwiązania mają charakter nowatorski ?

Projekt zaplanowany w operacji można określić jako nowatorski, jeśli przewiduje się wdrożenie nowych lub znacząco udoskonalonych produktów, usług, procesów, organizacji lub nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych w zakresie celów określonych w ramach LSR.

Zasady oceny w ramach tego kryterium przedstawiają się następująco:

2 pkt – rozwiązania zaplanowane przez wnioskodawcę dotyczą wdrażania znacząco udoskonalonych produktów, usług, procesów, organizacji lub nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów na poziomie danej organizacji (organizacja nie pracowała do tej pory wskazaną metodą);

2 pkt – nowatorski charakter wszystkich działań dotyczy terenu LSR (na terenie LSR dana metoda czy technika nie jest wykorzystywana);

Kryterium będzie oceniane na podstawie przedstawionego przez wnioskodawcę uzasadnienia udowadniającego spełnienie kryterium.

2. Czy opisano partycypacyjny udział społeczności lokalnej w tworzenie założeń projektu?

Opis zaangażowania lokalnej społeczności w przygotowanie założeń do działań zaplanowanych w projekcie.

Kryterium będzie oceniane na podstawie uzasadnienia przedstawionego przez wnioskodawcę udowadniającego spełnienie kryterium.

3. Czy przewidziano zintegrowanie z innymi lokalnymi programami i strategiami?

Wnioskodawca powinien uzasadnić, czy cele projektu są spójne z celami lokalnych programów i strategii.

Kryterium będzie oceniane na podstawie uzasadnienia przedstawionego przez wnioskodawcę udowadniającego spełnienie kryterium.

4. Czy planowane jest upowszechnienie efektów działań?

Opis działań upowszechniających efekty osiągnięte w ramach projektu.

Kryterium będzie oceniane na podstawie uzasadnienia przedstawionego przez wnioskodawcę udowadniającego spełnienie kryterium.

5. Czy wnioskodawca opisał swoje doświadczenie w realizacji projektów/inicjatyw społecznych?

Ocenie podlega dotychczasowe zaangażowanie wnioskodawcy i/lub osób zatrudnionych u wnioskodawcy (na czas składania wniosku) na rzecz lokalnej społeczności, kryterium ma na celu wybór podmiotów aktywnie działających w środowisku lokalnym na rzecz ogółu lub konkretnej grupy mieszkańców i najlepiej znających potrzeby społeczności lokalnej.

Kryterium będzie oceniane na podstawie uzasadnienia przedstawionego przez wnioskodawcę udowadniającego spełnienie kryterium.

Projekty wskazane w LSR będą wybierane zgodnie z zasadami i warunkami obowiązującymi dla EFS+, a także promowane będą projekty wpisujące się w „Nowy Europejski Bauhaus”.

Rozdział 8

PLAN DZIAŁANIA

Plan działania jest ściśle skorelowany z logiką realizacji LSR opisaną w Rozdziale VI dotyczącym celów i wskaźników. Zaplanowane przedsięwzięcia zostały skonsultowane z przedstawicielami wszystkich sektorów: publicznego, gospodarczego, społecznego. Pozwoliło to na precyzyjne określenie planowanych do osiągnięcia efektów poszczególnych działań oraz czasu ich realizacji, zachowując ciągłość w dostępie dla odbiorców ostatecznych.

Dla celów określono także wskaźniki rezultatu, a dla wszystkich przedsięwzięć w ramach celów szczegółowych określono wskaźniki produktu. Realizację wskaźników zaplanowano w podziale na poszczególne lata, a wskaźnik procentowy zaznaczono narastająco. Szacując możliwości realizacji wskaźników produktu w poszczególnych przedziałach czasowych brano pod uwagę, że nie będą one mogły być niższe niż założone. Dokonując podziału wskaźników oraz podziału środków finansowych na poszczególne okresy wzięto pod uwagę m.in. fiskali projektowe, w których potencjalni wnioskodawcy wskazywali kiedy dane przedsięwzięcia mogłyby być realizowane.

Kamienie milowe realizacji LSR zostały ustalone zgodnie z zapisami umowy ramowej - na dzień 31.12.2026 r. oraz 31.12.2028 r.

Plan działania został przedstawiony w Załącznikach do LSR – Załącznik nr 2 do LSR – Plan Działania.

Rozdział 9

PLAN FINANSOWY LSR

Głównym źródłem finansowania monofunduszowej LSR będzie Europejski Fundusz Społeczny Plus. Na realizację zaplanowanych celów zostanie przeznaczona kwota 1 300 000,00 euro. Ze środków EFS+ zostanie sfinansowana realizacja wszystkich celów określonych w LSR, które są spójne z celami wskazanymi w Programie Fundusze Europejskie dla Kujaw i Pomorza 2021-2027.

Szczegółowy plan finansowy czyli Budżet LSR (Załącznik nr 3 do LSR – Budżet LSR) oraz Plan wykorzystania budżetu LSR (Załącznik nr 4 do LSR – Plan wykorzystania budżetu LSR) stanowią załączniki do niniejszej Lokalnej Strategii Rozwoju.

Lokalna Grupa Działania „Dla Miasta Torunia” dodatkowo będzie wnioskowała o środki GMT w ramach zadania publicznego: „Działalność wspomagająca rozwój wspólnot i społeczności lokalnych – prowadzenie Centrum Aktywności Lokalnej”. Będzie to wypełnienie realizacji celów statutowych które wspierają realizację LSR w ramach działań animacji i komunikacji z otoczeniem.

Rozdział 10

MONITORING I EWALUACJA

Rozdział obejmuje opis sposobów, metod i narzędzi badania dotyczących wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju, z uwzględnieniem podmiotów przeprowadzających badanie. Naczelnym celem prowadzonego procesu ewaluacji i monitoringu będzie nieustanne dążenie do jak najwyższych standardów i jakości wdrażania tego instrumentu na obszarze objętym LSR. Proces obejmować będzie obszary:

1. wdrażanie LSR w kontekście finansowym (stopień wydatkowania środków), rzeczowym (stopień realizacji celów i wskaźników założonych), społecznym (stopień aktywizacji społecznej i partycypacji w realizacji działań), adekwatności społeczno-gospodarczej (stopień aktualności proponowanych rozwiązań względem zmieniających się warunków rynkowych i społecznych),
2. funkcjonowanie LGD w kontekście sprawności funkcjonowania stowarzyszenia, jego organów, sposobu przepływu informacji, aktywności członków LGD, oceny przebiegu konkursów,
3. funkcjonowanie Biura LGD w kontekście efektywności pracy Biura, oceny pracowników, efektywności prowadzonej promocji i informacji.

Wyniki monitoringu i ewaluacji będą służyły m.in. do prowadzenia działań informujących społeczność lokalną o stopniu osiągnięcia zaplanowanych celów oraz prowadzenia procedury aktualizacji Strategii, jeśli konieczne będzie zmodyfikowanie minimum jednego elementu Strategii.

Procedura monitoringu i ewaluacji zakłada też włączenie społeczności lokalnej w prowadzone badania i zbieranie danych. Podobnie jak podczas ewaluacji ex ante, wykorzystane zostaną metody partycypacji, takie jak: badanie opinii beneficjentów/uczestników/społeczności lokalnej, ankiety poszkoleniowe, spotkania szkoleniowe, informacyjne, badania on-line oraz analiza raportów i sprawozdań przygotowywanych w ramach wdrażania i rozliczania poszczególnych operacji. Co do zasady proces ten będzie realizowany samodzielnie we własnym zakresie. W sytuacji, gdy dane monitoringowe wskazują na znaczną różnicę między zakładanymi a realizowanymi wskaźnikami, Zarząd może posiłkować się ekspertami zewnętrznymi.

10.1. MONITORING

Monitoring to system regularnego zbierania i analizowania ilościowych i jakościowych danych, uwzględniających informacje o charakterze finansowym, rzeczowym. Celem monitoringu jest weryfikacja zgodności przedsięwzięć/projektów z założonymi celami LSR. Monitoringowi w ramach LSR podlegają głównie: wskaźniki produktu, rezultatu i oddziaływania w celach szczegółowych LSR, harmonogram i budżet LSR. Monitoring odgrywać będzie rolę wewnętrznej kontroli realizacji LSR i funkcjonowania LDG, w tym Biura. Monitoring prowadzony będzie przez Biuro LGD i Zarząd LGD. Podstawowym celem prowadzonego monitoringu będzie ciągłe zbieranie danych niezbędnych do podejmowania decyzji operacyjnych przez Biuro LGD i Zarząd LGD. Rodzaje monitoringu w ramach LSR i funkcjonowania LGD będą dotyczyły następujących obszarów:

1. monitoring kontrolny - pomiar postępu, kontrola przebiegu działań, kontrola zgodności z harmonogramem i planem, kontrola poziomu wydatkowania i rozliczania finansowego,
2. monitoring sprawozdawczy - pomiar wskaźników do okresowych/końcowych raportów i sprawozdań z działań LSR i funkcjonowania Biura,
3. monitoring jakości - pomiar wskaźników twardych i miękkich, weryfikowanie stopnia wypracowywanych rezultatów, porównywanie ich do oczekiwań, identyfikowanie przyczyn odstępstw,
4. monitoring do ewaluacji - gromadzenie informacji i danych w celu przeprowadzania badań ewaluacyjnych, ewaluacji okresowej i końcowej.

Organami/osobami odpowiedzialnymi za monitoring jest Zarząd LGD i Dyrektor Biura LGD. Za wszystkie obszary, z wyłączeniem nr 2, odpowiedzialny jest Dyrektor Biura LGD, który sporządza sprawozdania kwartalne w zakresie elementów podlegających monitorowaniu. Sprawozdania przedkładane są do akceptacji Zarządu LGD. Za obszar nr 2 monitoringu odpowiada Zarząd LGD, który przeprowadza kontrolę i monitoring minimum raz do roku, a raport pisemny z pracy Biura i Rady oraz zbiorczy z realizacji LSR przedstawia na Walnym Zebraniu Członków Stowarzyszenia.

10.2. EWALUACJA

Celem ewaluacji będzie stałe podnoszenie jakości i efektywności działań. Ewaluacja uwzględniac będzie także zmianę sytuacji społeczno-gospodarczej i dostarczać będzie informacji, w jakim kierunku modyfikować działania, by odpowiadać na zmieniające się warunki zewnętrzne. Wyniki ewaluacji będą służyły aktualizacji Strategii, jeśli to się okaże konieczne do osiągnięcia celów LSR. Ewaluacja także odpowiadać będzie na pytanie o efektywność realizowanych przez LGD działań. Głównym celem ewaluacji jest oszacowanie wymiernych efektów interwencji.

Rodzaje ewaluacji w ramach LSR:

- ewaluacja ex ante (przed podjęciem interwencji) - dokonana została na etapie diagnozy Lokalnej Strategii Rozwoju, prezentuje diagnozę i stan wyjściowy oraz wskazuje stan po udzieleniu wsparcia; do badania zastosowano takie metody, jak: analiza danych zastanych, badania ankietowe, wywiady bezpośrednie oraz konsultacje społeczne/ grupowe,
- on-going – dwa razy w trakcie wdrażania interwencji (do końca roku 2025 i 2027), celem przeprowadzonego badania będzie oszacowanie stopnia osiągnięcia zakładanych celów LSR oraz określenie trafności przyjętych

działań w stosunku do aktualnych trendów społeczno-gospodarczych; ewaluacja on-going będzie realizowana jeszcze w trakcie wdrażania Strategii, ale będzie obejmować tylko dany przeszły okres; ewaluacja on-going w latach 2025 i 2027 będzie przeprowadzona w przypadku obszarów nr 2 – 4, ewaluacja on-going dotycząca obszaru nr 1 będzie przeprowadzana corocznie,

- ex post – po przeprowadzonym wsparciu (na zakończenie LSR - 2029 rok) – celem będzie określenie długotrwałych efektów, w tym zaangażowanych środków, skuteczności i efektywności pomocy.

Zakres i narzędzia ewaluacji LSR i LGD:

Organ odpowiedzialny za ewaluację: Biuro LGD i Zarząd LGD, a w przypadku ewaluacji Zarządu LGD - Komisja Rewizyjna. Co do zasady ewaluacja będzie dokonywana własnymi zasobami, a w sytuacji dużych rozbieżności między planem a wynikami monitoringu, Zarząd może powołać ewaluatora zewnętrznego.

Procedura współpracy Zarządu LGD z ewaluatorem zewnętrznym:

- Zarząd identyfikuje potrzebę ewaluacji, podejmuje decyzję o rozpoczęciu procesu, deleguje osobę/podmiot do przeprowadzenia badania,
- Zarząd określa zakres i czas przeprowadzenia badania ewaluacyjnego zgodnie z LSR,
- ewaluator opracowuje pytania badawcze dotyczące zakresu ewaluacji oraz ustala model ewaluacji wraz z harmonogramem działań szczegółowych,
- ewaluator zbiera dane (dane zewnętrzne - samodzielnie, zaś dane z monitoringu udostępnia Biuro LGD),
- ewaluator analizuje wyniki i prezentuje je w formie raportu pisemnego wraz z rekomendacją ewentualnych działań naprawczych,
- raport pisemny z ewaluacji wraz z działaniami naprawczymi jest prezentowany podczas Walnego Zebrania Członków,
- wdrożenie zaleceń wyników ewaluacyjnych.

Kryteria ewaluacji:

Kryteria ewaluacji	Pytania badawcze
Trafność	jaki jest związek pomiędzy przyjętymi rozwiązaniami a realnymi potrzebami społeczności lokalnej
Efektywność	jaki jest stosunek uzyskanych efektów do poniesionych nakładów finansowych
Skuteczność	na ile zostały zrealizowane zaplanowane cele
Użyteczność	na ile efekty realizacji LSR zaspokajają potrzeby beneficjentów
Trwałość	na ile pozytywne (zakładane i niezakładane) rezultaty utrzymają się w perspektywie długofalowej

Załącznikiem do procedury jest tabela, w której na podstawie zakresu przedmiotowego opisany jest sposób wykonywania monitoringu i ewaluacji według poniższych pytań: **CO SIĘ BADA?; KTO WYKONUJE?; JAK SIĘ WYKONUJE?; SKĄD?; KIEDY? ANALIZA I OCENA**

Tabela 11. ZAKRES I NARZĘDZIA MONITORINGU LSR

CO SIĘ BADA?	KTO WYKONUJE?	JAK SIĘ WYKONUJE?	SKĄD?	KIEDY?	ANALIZA I OCENA
1. Plan Komunikacji LGD z lokalną społecznością	Dyrektor Biura LGD	analiza materiałów z prowadzonej komunikacji; kontrola działań (spotkania informacyjne, usługi doradcze, konsultacje i inne działania wynikające z Planu Komunikacji)	materiały informacyjno-promocyjne, listy obecności ze spotkań, dokumentacja zdjęciowa, materiały informacyjne i szkoleniowe, ankiety satysfakcji	bieżące monitorowanie - raport raz na kwartał	Analiza form komunikacji, grup odbiorców, harmonogramu i budżetu działań komunikacyjnych pod kątem założeń z Planu. Ocena postępu rzeczowego, czasowego i finansowanego realizacji Planu Komunikacji.
2. Regulaminy i procedury Biura LGD i Rady Programowej, w tym wyboru operacji	Zarząd LGD	kontrola na miejscu – analiza dokumentów; kontrola podczas posiedzeń Rady	listy obecności, zakresy obowiązków, protokoły z posiedzeń; dokumentacja z posiedzeń Rady (m.in. listy obecności, karty oceny, uchwały Rady, protokoły)	co najmniej raz do roku	Ocena zgodności działań Biura LGD i Rady Programowej z zapisami regulaminów i procedur. Ocena zgodności stosowanych przez Radę procedur pod kątem zapisów Procedury wyboru i oceny operacji.
3. Plan Działania	Dyrektor Biura LGD	analiza danych zastanych; badania ankietowe; wizyty monitorujące	rejstry biura LGD; raporty wewnętrzne i zewnętrzne; sprawozdania beneficjentów z realizacji grantów; karty monitorujące beneficjentów, kontrola na miejscu u grantobiorców	bieżące monitorowanie, raport raz na kwartał	Ocena postępu rzeczowego, czasowego i finansowego realizacji Planu Działania w odniesieniu do stopnia realizacji wskaźników produktu i rezultatu oraz celów i przedsięwzięć.
4. Harmonogram naboru wniosków	Dyrektor Biura LGD	analiza danych zastanych	rejestr biura LGD ogłaszanych konkursów; strona internetowa LGD	bieżące monitorowanie, raport raz na kwartał	Ocena zgodności ogłaszania konkursów z harmonogramem konkursów LSR.
5. Budżet LGD	Dyrektor Biura LGD	analiza danych zastanych	wnioski o płatność; raporty finansowe; sprawozdania własne i sprawozdania beneficjentów	bieżące monitorowanie, raport raz na kwartał	Ocena stopnia wydatkowania środków w odniesieniu do zakontraktowanych z Samorządem Województwa zgodnie z podziałem na poszczególne cele i przedsięwzięcia.

Tabela 12. ZAKRES I NARZĘDZIA EWALUACJI LSR

CO SIĘ BADA?	KTO WYKONUJE/KTO NADZORUJE	JAK SIĘ WYKONUJE?	SKĄD?	KIEDY?	ANALIZA I OCENA
1. Działalność LGD i Biura LGD	Dyrektor Biura/ Zarząd LGD	kontrola w biurze; analiza danych zastanych; wywiady; badanie ankietowe	wywiad z pracownikami biura; wywiady z przedstawicielami organów LGD; ankiety badające jakość świadczonych usług (doradztwa, spotkań informacyjnych, szkoleń); anonimowe ankiety wśród członków na Walnym Zebraniu Członków	Okres pomiaru: poprzedni rok kalendarzowy Czas pomiaru: I kwartał roku	Ocena rzetelności i staranności pracy przez pracowników biura LGD, jakość obsługi w zakresie informowania, doradztwa, efektywność świadczonego doradztwa przekładająca się na ilość złożonych wniosków, jakość współpracy personelu biura z członkami organów LGD.
2. Funkcjonowanie Zarządu LGD	Zarząd/ Komisja Rewizyjna	analiza danych zastanych; badanie ankietowe	dokumenty z prac Zarządu; anonimowe ankiety wśród członków na Walnym Zebraniu Członków	Okres pomiaru: poprzedni rok kalendarzowy Czas pomiaru: dzień Walnego Zebrania Członków	Ocena rzetelności i staranności pracy członków Zarządu, aktywność w posiedzeniach, zaangażowanie w realizację zadań.
3. Jakość realizacji procedur wyboru operacji i trafności lokalnych kryteriów oceny	Biuro LGD, Zarząd LGD/ ewaluator zewnętrzny (w razie potrzeb)	analiza danych zastanych; wywiad grupowy z członkami Rady; badanie ankietowe z Beneficjentami	dokumentacja z posiedzeń Rady; raport z wywiadu - wyniki ankiet	Czas pomiaru: 2025,2027,2029 rok Okres pomiaru:lata realizacji LSR: 2024-2025, 2026-2027, 2028-2029	Analiza i ocena pracy Rady pod kątem stosowania zasad procedur i kryteriów wyboru operacji.
4. Skuteczność i efektywność Planu Komunikacji LGD z lokalną społecznością	Biuro LGD/ Zarząd LGD lub/i ewaluator zewnętrzny (w razie potrzeb)	badania ankietowe; wywiady z przedstawicielami lokalnej społeczności	raport z wynikami ankiet (on-line, ankiety po działaniach komunikacyjnych); kwestionariusze wywiadów	Czas pomiaru: 2025,2027,2029 rok Okres pomiaru: lata realizacji LSR: 2024-2025, 2026-2027, 2028-2029	Analiza jakości, skuteczności i celowości form komunikacji, środków przekazu, grup odbiorców, harmonogramu i budżetu działań komunikacyjnych pod kątem założeń zawartych w Planie Komunikacji. Ocena poziomu satysfakcji odbiorców działań komunikacyjnych.
5. Jakość i efektywność interwencji LSR	Biuro LGD/ Zarząd LGD lub/i ewaluator zewnętrzny jeśli taka potrzeba	analiza danych zastanych; badania ankietowe; wywiady z przedstawicielami lokalnej społeczności	raporty wewnętrzne i zewnętrzne z realizacji LSR; raporty z wynikami ankiet; kwestionariusze wywiadów; akty prawne i zastane dane statystyczne w rynku	Czas pomiaru: 2025,2027,2029 rok Okres pomiaru: lata realizacji LSR: 2024-2025, 2026-2027, 2028-2029	Analiza i ocena celowości i trafności założeń określonych w LSR w zakresie planowanych celów, przedsięwzięć, wskaźników produktu, rezultatu i oddziaływania oraz nakładów finansowych.

WYKAZ WYKORZYSTANEJ LITERATURY

Dokumenty i opracowania:

- Program Fundusze Europejskie dla Kujaw i Pomorza na lata 2021-2027
- Strategia Polityki Społecznej Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2030
- Strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do 2030 roku – Strategia Przyspieszenia 2030+
- Strategia Rozwoju Miasta Torunia do roku 2020 z uwzględnieniem perspektywy rozwoju do 2028 r.
- Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Miasta Torunia na lata 2021-2027
- Strategia Rozwoju Kultury Miasta Torunia do roku 2020 z uwzględnieniem perspektywy rozwoju do 2028 r.
- Prognoza demograficzna GUS dla powiatów oraz miast na prawach powiatów oraz podregionów na lata 2014-2050
- Diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji miasta Torunia
Diagnoza potrzeb i potencjału społeczności lokalnej w zakresie usług społecznych w Gminie Miasta Toruni
- Program działania miasta Torunia na rzecz dzieci i młodzieży realizowanych w 2022 r. oraz plan działań na 2023 r.
- Program Działań Miasta Torunia Na Rzecz Osób Niepełnosprawnych na lata 2014-2020
- Program Rewitalizacji Torunia do roku 2023

Źródła internetowe:

- GUS, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl/>
- Serwis Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego, „Zestaw danych i informacji przydatnych do napisania lokalnej strategii rozwoju na lata 2021-2027”, mojregion.eu/rpo/rlks/dane-statystyczne/.
- <https://www.torun.pl/pl/kultura/z-historii-miasta>
- Monitoring Ruchu Turystycznego „Turystyczny Toruń 2020, 2019 i 2018”
- Sprawozdanie z działalności Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Toruniu za 2020 rok
- Rejestr żłobków i klubów dziecięcych, <https://dane.gov.pl>, dostęp z dnia 13.04.2022 r.
- „Informacja o sytuacji osób starszych w Polsce za 2020 r”, www.gov.pl
- Ogólnopolskie badanie jakości życia dzieci i młodzieży w Polsce, Warszawa 2022.
- Raport z badania „Wpływ korzystania z social mediów na postrzeganie swojego ciała przez nastolatki_ków”, 2021
- Raport „Kobiety w Polsce”

ZAŁĄCZNIKI DO LSR

ZAŁĄCZNIK NR 1 DO LSR - CELE I PRZEDSIĘWZIĘCIA

ZAŁĄCZNIK NR 2 DO LSR – PLAN DZIAŁANIA

ZAŁĄCZNIK NR 3 DO LSR – BUDŻET LSR

ZAŁĄCZNIK NR 4 DO LSR - PLAN WYKORZYSTANIA BUDŻETU LSR

ZAŁĄCZNIK NR 1 DO LSR - CELE I PRZEDSIĘWZIĘCIA

Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach C.1 (Wzrost aktywności społecznej i integracji mieszkańców obszaru LSR)	grupy docelowe	sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)
430 110,00	1.1 Tworzenie i funkcjonowanie klubów młodzieżowych oraz realizacja projektów edukacyjnych ukierunkowanych na osiągnięcie konkretnego celu edukacyjnego	dzieci i młodzież ucząca się w wieku 6-24 z obszaru LSR	projekt grantowy
100 000,00	1.2 Wzrost wiedzy i nabywania umiejętności przydatnych w wyborze ścieżek kształcenia i w przyszłym życiu zawodowym, w tym w obszarze ginących zawodów i tradycji regionu	dzieci i młodzież ucząca się w wieku 6-24 z obszaru LSR	projekt grantowy
Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach C.2 Wzrost efektywnych działań skierowanych do mieszkańców w wieku 60 lat i powyżej	grupy docelowe	sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)
440 000,00	2.1 Działania na rzecz integracji seniorów poprzez tworzenie i funkcjonowanie klubów seniora oraz zajęcia aktywizacyjne prowadzone przez uniwersytety trzeciego wieku	Osoby w wieku 60+ z obszaru LSR	projekt grantowy
Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach C.3: Wzrost kompetencji życiowych, edukacyjnych, społecznych i zawodowych u osób dorosłych oraz wzmacnianie potencjału i wspieranie równości szans kobiet i mężczyzn	grupy docelowe	sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)
109 890,00	3.1 Tworzenie Lokalnych Ośrodków Wiedzy i Edukacji	osoby w wieku 18+ z obszaru LSR	projekt grantowy
70 000,00	3.2 Podnoszenie wiedzy i świadomości osób zajmujących się edukacją i pracą z dziećmi i młodzieżą nt. stereotypów płci i specyfiki potrzeb osób różnej płci w tym także przemocy równieźniczej uwarunkowanej przekonaniami związanymi z płcią	osoby w wieku 18+ z obszaru LSR	projekt grantowy
80 000,00	3.3 Tworzenie i funkcjonowanie klubów rodzica	osoby w wieku 18+ z obszaru LSR	projekt grantowy
70 000,00	3.4 Zwiększenie udziału oraz wzmocnienie pozycji kobiet na rynku pracy poprzez działania wspierające rozpoczęcie, utrzymanie lub powrót do zatrudnienia	osoby w wieku 18+ z obszaru LSR	projekt grantowy

ZAŁĄCZNIK NR 2 DO LSR – PLAN DZIAŁANIA

Nazwa celu/ Przedsięwzięcia	Lata	do 31.12.2024		do 31.12.2025		do 31.12.2026		do 31.12.2027		do 31.12.2028		do 31.12.2029	
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika
Cel 1: Zwiększenie zintegrowanych działań na rzecz wsparcia i edukacji osób młodych z obszaru LSR													
P. 1.1 Tworzenie i funkcjonowanie klubów młodzieżowych oraz realizacja projektów edukacyjnych ukierunkowanych na osiągnięcie konkretnego celu edukacyjnego	WP: Liczba osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji, objętych wsparciem w ramach edukacji pozaformalnej	4 osób	13,3%	6 osób	33%	6 osób	53%	4 osób	67%	5 osób	83%	5 osób	100%
	WP: Liczba uczniów szkół i placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie ogólne objętych wsparciem	40 osób	13,8%	55 osób	32,7%	60 osób	53,4%	35 osób	65,5%	50 osób	82,7%	50 osób	100%
	WP: Liczba dzieci/uczniów o specjalnych potrzebach rozwojowych i edukacyjnych, objętych wsparciem (osoby)	2 osoby	10,0%	5 osób	35%	3 osoby	50%	5 osób	75%	3 osoby	90%	2 osoby	100%
	WP: Liczba uczniów i słuchaczy szkół i placówek kształcenia zawodowego objętego wsparciem (osoby)	0 osób	0%	5 osób	50%	0 osób	50%	5 osób	100%	0 osób	100%	0 osób	100%
	WR: Liczba uczniów, którzy nabyli kwalifikacje po opuszczeniu programu	16 osób	13,3%	24 osoby	33,3%	24 osoby	53,3%	16 osoby	66,7%	20 osób	83,3%	20 osób	100%
P. 1.2 Wzrost wiedzy i nabywania umiejętności przydatnych w wyborze ścieżek kształcenia i w przyszłym życiu zawodowym, w tym w obszarze ginących zawodów i tradycji regionu.	WP: Liczba osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji, objętych wsparciem w ramach edukacji pozaformalnej	1 osoba	10,0%	3 osoby	40,0%	2 osoby	60,0%	1 osoba	70,0%	2 osoby	90,0%	1 osoba	100%
	WP: Liczba uczniów szkół i placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie ogólne objętych wsparciem	10 osób	11,1%	25 osób	38,9%	20 osób	55%	5 osób	60%	20 osób	88,9%	10 osób	100%
	WP: Liczba dzieci/uczniów o specjalnych potrzebach rozwojowych i edukacyjnych, objętych wsparciem (osoby)	0 osób	0%	2 osób	50%	0 osób	0%	0 osób	0%	2 osób	100%	0 osób	0%
	WP: Liczba uczniów i słuchaczy szkół i placówek kształcenia zawodowego objętego wsparciem (osoby)	0 osób	0%	5 osób	50,0%	0 osób	50%	5 osób	100%	0 osób	100%	0 osób	100%
	WR: Liczba uczniów, którzy nabyli kwalifikacje po opuszczeniu programu	4 osoby	10,0%	12 osób	40,0%	8 osób	60,0%	4 osoby	70,0%	8 osób	90,0%	4 osoby	100%

Cel 2: Wzrost efektywnych działań skierowanych do mieszkańców w wieku 60 lat i powyżej													
P. 2.1. Działania na rzecz integracji seniorów poprzez tworzenie i funkcjonowanie klubów seniora oraz zajęcia aktywizacyjne prowadzone przez uniwersytety trzeciego wieku.	WP: Liczba osób starszych objętych wsparciem w klubach seniora, gospodarstwach opiekuńczych i Uniwersytetach Trzeciego Wieku	50 osób	13,2%	70 osób	31,6%	70 osób	50,00%	70 osób	68,4%	70 osób	86,8%	50 osób	100%
	WP: Całkowita liczba osób objętych wsparciem	50 osób	13,2%	70 osób	31,6%	70 osób	50,00%	70 osób	68,4%	70 osób	86,8%	50 osób	100%
	WR: Liczba osób, których sytuacja społeczna uległa poprawie po opuszczeniu programu	15 osób	13,2%	21 osób	31,6%	21 osób	50,00%	21 osób	68,4%	21 osób	86,8%	15 osób	100%
	WR: Liczba objętych wsparciem klubów seniora, gospodarstw opiekuńczych i Uniwersytetów Trzeciego Wieku	1 sztuki	16,7%	1 sztuk	33,3%	2 sztuk	66,7%	1 sztuk	83,3%	1 sztuk	100%	0	100%
Cel 3: Poprawa sytuacji społecznej i zawodowej dorosłych mieszkańców Torunia													
P. 3.1 Tworzenie Lokalnych Ośrodków Wiedzy i Edukacji	WP: Liczba osób dorosłych objętych wsparciem w zakresie umiejętności lub kompetencji podstawowych realizowanym poza Bazą Usług Rozwojowych	0 osób	0,0%	250 osób	50%	0 osób	50%	0 osób	50%	250 osób	100%	0 osób	100%
	WP: Liczba podmiotów przygotowanych do pełnienia funkcji lokalnego ośrodka kształcenia osób dorosłych	0 osób	0,0%	1 sztuka	50%	0 osób	50%	0 osób	50%	1 sztuka	100%	0 osób	100%
	WR: Liczba lokalnych ośrodków kształcenia osób dorosłych funkcjonujących 12 miesięcy po zakończeniu projektu	0 sztuk	0,0%	1 sztuka	50%	0 sztuk	50%	0 sztuk	50%	1 sztuka	100%	0 sztuk	100%
	WR: Liczba utworzonych lokalnych ośrodków wiedzy i edukacji	0 sztuk	0,0%	1 sztuka	50%	0 sztuk	50%	0 sztuk	50%	1 sztuka	100%	0 sztuk	100%
P.3.2 Podnoszenie wiedzy i świadomości osób zajmujących się edukacją i pracą z dziećmi i młodzieżą nt. stereotypów płci i specyfiki potrzeb osób różnej płci w	WP: Liczba osób objętych wsparciem w zakresie równości kobiet i mężczyzn	0 osób	0,0%	20 osób	17%	40 osób	50%	20 osób	67%	20 osób	83%	20 osób	100%

tym także przemocy rówieśniczej uwarunkowanej przekonaniami z pćcia;	WR: Liczba osób, które podniosły poziom wiedzy w zakresie równości kobiet i mężczyzn dzięki wsparciu w programie	0 osób	0,0%	12 osób	17%	24 osób	50%	12 osób	67%	12 osób	83%	12 osób	100%
P. 3.3. Tworzenie i funkcjonowanie klubów rodzica	WP: Lista osób objętych wsparciem w zakresie równości kobiet i mężczyzn	0 osób	0,0%	30 osób	25%	30 osób	50%	0 osób	50%	30 osób	75%	30 osób	100%
	WR: Liczba osób, które podniosły poziom wiedzy w zakresie równości kobiet i mężczyzn dzięki wsparciu w programie	0 osób	0,0%	18 osób	25%	18 osób	50%	0 osób	50%	18 osób	75%	18 osób	100%
P. 3.4 Zwiększenie udziału oraz wzmocnienie pozycji kobiet na rynku pracy poprzez działania wspierające rozpoczęcie, utrzymanie lub powrót do zatrudnienia.	WP: Lista osób objętych wsparciem w zakresie równości kobiet i mężczyzn	0 osób	0,0%	10 osób	17%	20 osób	50%	0 osób	50%	20 osób	83%	10 osób	100%
	WR: Liczba osób, które podniosły poziom wiedzy w zakresie równości kobiet i mężczyzn dzięki wsparciu w programie	0 osób	0,0%	6 osób	17%	12 osób	50%	0 osób	50%	12 osób	83%	6 osób	100%

ZAŁĄCZNIK NR 3 DO LSR – BUDŻET LSR

VI. PLANOWANA WYSOKOŚĆ ŚRODKÓW NA WDRAŻANIE LSR I ZARZĄDZANIE LSR (art. 34 ust. 1 lit. b i c rozporządzenia nr 2021/1060)					
6.1	Zakres wsparcia	6.2 Program/Fundusz			6.3
		PS WPR	EFRR*	EFSA+*	Środki ogółem (EUR)
	Wdrażanie LSR				
	(art. 34 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 2021/1060)	0	0	1 300 000	1 300 000
	Zarządzanie LSR				
	(art. 34 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 2021/1060)	0	0	286 000	286 000
	Razem	0	0	1 586 000	1 586 000

ZAŁĄCZNIK NR 4 DO LSR - PLAN WYKORZYSTANIA BUDŻETU LSR

Środki zakontraktowane (w EURO) do:												
FUNDUSZ	do 31.12.2024		do 31.12.2025		do 31.12.2026		do 31.12.2027		do 31.12.2028		do 31.12.2029	
	Kwota ogółem (UE + krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	Kwota ogółem (UE + krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	Kwota ogółem (UE + krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	Kwota ogółem (UE + krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	Kwota ogółem (UE + krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	Kwota ogółem (UE + krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR
EFROW	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
EFS+	130 000	10,00%	320 000	34,62%	320 000	59,23%	200 000	74,62%	330 000	100,00%	0	100,00%
EFRR	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
RAZEM	130 000	10,00%	320 000	34,62%	320 000	59,23%	200 000	74,62%	330 000	100,00%	0	100,00%